

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Milda Jaraminaitė-Ūsienė

Švietimo kokybės vadybos magistrantūros studentė (ISŠKV-10)

**DORINIO UGDYMO KOKYBĖS KRITERIJAI BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOS
5-10 KLASĖSE**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė
doc. dr. R. Pocevičienė

Šiauliai, 2012

Darbas originalus.....Milda Jaraminaitė-Ūsienė

TURINYS

ĮVADAS.....	7
1. TEORINIAI DORINIO UGDYMO KOKYBĖS ASPEKTAI.....	11
1.1. Dorinio ugdymo samprata	11
1.1.1. Doros bei dorinio ugdymo reikšmingumas.....	11
1.1.2. Dorinių vertybių internalizacijos ypatumai.....	14
1.2. Dorinio ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje struktūra.....	15
1.2.1. Tikyba – kaip dorinio ugdymo dalykas.....	16
1.2.2. Etika – kaip dorinio ugdymo dalykas.....	18
1.3. Dorinio ugdymo tikslų sistema.....	20
1.4. Dorinio ugdymo kokybės požymiai.....	22
1.5 Dorinio ugdymo kokybė bendrojo lavinimo mokyklose.....	29
1.5.1. Dorinio ugdymo bendrojo lavinimo mokyklose programų kokybė.....	29
1.5.2. Mokytojas kaip dorinio ugdymo kokybės valdymo veikėjas.....	
2. 5-10 KLASIŲ MOKINIŲ, MOKYTOJŲ IR TĖVŲ NUOMONĖS DORINIO UGDYMO KOKYBĖS KRITERIJŲ EMPIRINIS TYRIMAS.....	40
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	40
2.2. Tyrimo rezultatų analizė ir interpretavimas.....	41
2.2.1. Mokytojų požiūrio analizė į 5-10 klasių mokinių dorinio ugdymo kokybę.....	41
2.2.2. Mokinių požiūrio analizė į dorinio ugdymo kokybę.....	52
2.2.3. Tėvų požiūrio analizė į dorinio ugdymo kokybę.....	58
2.3. Mokytojų, mokinių ir jų tėvų dorinio ugdymo kokybės kriterijų dermė.....	61
IŠVADOS.....	64
REKOMENDACIJOS.....	66
LITERATŪRA.....	67
PRIEDAI.....	71

SANTRAUKA

Temos pavadinimas: **DORINIO UGDYMO KOKYBĖS KRITERIJAI BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOS 5-10 KLASĖSE**

Magistro baigiamasis darbas.

Tyrimo aktualumas. Per dvidešimt metų dorinio ugdymo praktinėje srityje palyginti daug nuveikta ir veikiama: atnaujinamos etikos programos, rengiami vadovėliai, mokytojai, organizuojami seminarai, tačiau padėtis negerėja ir netenkina visuomenės lūkesčių. Vadinasi, problema aktuali, sudėtinga, daugiaprasmė ir stokojanti išsamesnio problemos tyrimo. Todėl yra svarbu pažvelgti plačiau į dorinio ugdymo kokybės aspektus bei sugretinus mokytojų, moksleivių, ir tėvų požiūrius, nustatyti ar vienodi yra dorinio ugdymo kokybės kriterijai.

Tyrimo objektas. Dorinio ugdymo kokybės kriterijai.

Tyrimo tikslas. Atskleisti, kokie yra dorinio ugdymo kokybės kriterijai mokytojams, mokiniams (5-10 klasėje), tėvams bei nustatyti jų dermę tarpusavyje.

Tyrimo metodologija. Tyrimo metodologija grindžiama:

Sisteminio požiūriu į bendrojo lavinimo mokyklą, jos veiklos kaitą ir perspektyvas, kur vykstantys procesai suvokiami kompleksiskai kaip sistema, kai tarp atskirų sudedamųjų dalių randami ryšiai, o jų dermę sąlygoja kokybišką veiklą.

Teoretikų (E.J. Powerio, L. Duoblienės, T. Bulajevos, V. Aramavičiūtė ir kt.) požiūriu, kuris grindžiamas ugdymo kokybės paieška, kai persipynusios pedagoginės ir vadybinės funkcijos reiškiasi instituciniame ir interpersonaliniame lygmenyje, įtakodamos mokinių mokymo(si) perspektyvų formavimą, kai siekiama atliepti šiuolaikinės visuomenės iššūkius neprarandant kokybinio aspekto.

Tyrimo metodologinį pagrindą sudaro dorinių nuostatų sampratos ir tobulinimo požiūriu ugdymo realybėje svarbios socialinio konstruktyvizmo (J. Piageto) teoriją ir egzistencializmo filosofijos kryptis.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė; anketinė apklausa, statistinės analizės metodas.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimo metu apklausta 286 respondentų iš jų: 96 - 5-10 klasių mokinių, 90 mokinių tėvų, 100 dorinio ugdymo mokytojų.

Išvados. Tyrimu buvo iš dalies patvirtinta magistrinio darbo hipotezė, kurioje teigiama, kad apibūdinant dorinio ugdymo kokybės sąlygas, veiklą/procesus bei rezultatus, atskiros interesantų grupės (mokiniai, tėvai, mokytojai) vadovaujasi skirtingais kriterijais, todėl yra nepakankama jų dermė. Kaip parodė tyrimas, kai kurie kriterijai, atskirų interesantų grupių, sutapo, kai kurie skyrėsi. Siekiant gerinti dorinio ugdymo kokybę, darbo autorės nuomone, svarbu, kad atskirų interesantų

grupių (mokytojų, mokinių, tėvų) dorinio ugdymo kriterijai darniai papildytų dorinio ugdymo kokybės sąlygas, veiklą/procesus bei rezultatus.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

CRITERIA OF MORAL EDUCATION QUALITY IN GENERAL EDUCATION SCHOOL, FORMS 5-10

Master's final thesis.

Relevance of the research. There are big works already done and still to be done through the past ten years in practical range of Moral Training: renewed Moral Training programmes, textbooks and teachers are being prepared, seminars are organized, but situation is still not improved and does not meet public expectations. We can say that problem is relevant, complicated and versatile and there is a lack of comprehensive research of the problem. It is important to review aspects of Moral Education quality more widely and find out if criteria of Moral Education quality are the same in teachers', pupils' and parents' opinion.

Object of the research. Criteria of Moral Education quality.

Purpose of the research. To reveal what are the criteria of Moral Education quality for teachers, pupils (forms 5-10) and parents and estimate their intertune.

Methodology of the research. Methodology of the research is based on:

Systematic attitude to General Education School, changes and perspectives of its' performance, where processes are understood complex as a system and when there are connections between different components and tune of them is a condition of qualitative performance.

In opinion of theoreticians (E.J. Power, L. Duoblienė, T. Bulajeva, V. Aramavičiūtė and other), which is based on education quality searches, where interlaced functions of pedagogy and management express in institutional and interpersonal level, and influence formation of pupils education perspectives, when it is tried to meets nowadays public demands and not to lose quality aspect.

Methodological base of the research consists of: Methodological base of the research consists of theory of social constructionism (J. Piaget) and philosophical direction of existentialism, which are important in conception of moral attitude and education improvement in reality attitude.

Methods of the research: analysis of scientific literature, analysis of documents; questionnaire survey, methods of statistical analysis.

Sample of research and organization: 286 respondents are surveys, 96 of them are pupils of forms 5-10, 90 pupils' parents and 100 teachers of Moral Education.

Conclusions. Research partially confirmed hypothesis of Master thesis, which states that different groups respondents (pupils, parents, teachers) follows different criteria in describing group of criteria of Moral Training quality (Moral Training conditions, performance/processes of Moral Training and results of Moral Training) and that is why they tune is not sufficient. Research revealed that some of criteria were the same and some were different in different groups of respondents. In authors' opinion, it is important for the criteria of Moral Training of different respondents groups (teachers, pupils, parents) harmoniously supplement each indicator of Moral Training quality to improve the quality of Moral Training.

TERMINŲ ŽODYNĖLIS

Antropologizmas – filosofinė pažiūra, žmogaus raidą aiškinanti jo biologinėmis savybėmis, o ne socialiniu determinuotumu (Tarptautinių žodžių žodynas, 2004, p. 56).

Ekumenizmas – judėjimas dėl visų krikščionių bažnyčios susivienijimo (Tarptautinių žodžių žodynas, 2004, p. 198).

Internalizacijos – iš aplinkos gaunamų visuomenės vertybių, principų, normų, perėmimas, laikymas savomis (Tarptautinių žodžių žodynas, 2004, p. 326).

Ugdymo kokybė – sutartinių vertės požymių visuma, rodanti, koku laipsniu, būdais bei priemonėmis švietimo įstaiga pasiekia savo paskirčiai būdingų nacionalinės švietimo sistemos ugdymo tikslų, tenkina ugdytinių poreikius, padeda pasiekti mokiniams asmenybės brandos, geba valdyti procesus ir sąlygas (Barkauskaitė, Bruzgelevičienė, 2004, p.11).

Švietimo kokybė – tai požymių visuma, leidžianti spręsti, kaip švietimo įstaiga, švietimo sistema ar atskiri jos posistemai vykdo savo paskirčiai būdingus nacionalinius ir regioninius tikslus, atitinka ugdytinių / klientų poreikius, Europos Sąjungos, pasaulio šalių švietimo tendencijas, siekia naujovių ir nuolatinio tobulėjimo esamomis sąlygomis ir geba tas sąlygas gerinti (Barkauskaitė, Bruzgelevičienė, 2004, p.11).

Kriterijus – požymis, savybė, pagal kurį kas nors vertinama, nustatoma vertinamo objekto kokybė, klasifikuojama, priimamas sprendimas (Ališauskas, 2006).

Kokybės vertinimo kriterijai – požymiai, kurie aprašo esmines kokybės reikalavimų charakteristikas. Remiantis kriterijais nustatoma mokymo/-si/studijavimo sąlygų arba atskiros švietimo institucijos veiklos srities būklės analizė (Ališauskas, 2006).

IVADAS

Temos aktualumas. Gyvendami įvairioje socialinėje terpėje, vaikai gauna nevienodas dorovingumo pamokas. Vaikas, įgydamas dorovinių, dvasinių, kultūros moralinių žinių formuoja savo pažiūras, dorovinio vertinimo kriterijus, jų pagrindu ugdomi dorovinius įsitikinimus. Nors svarbiausias vaidmuo šiame procese atitenka šeimai, vis didesnis pedagogų dėmesys kreipiamas į mokyklos, kaip ugdymo institucijos, funkciją.

Ugdymas yra tikslinga ugdytojo ir ugdytinio sąveika, gėrybėmis brandinti žmogaus biofizinę sandarą, psichiką, santykius, kultūrą ir dvasią (Jovaiša, 2001). Ugdymo tikslas, ugdymo uždaviniai bei ugdymo turinys – esminės, konceptualiosios ugdymo sąvokos, teoriškai apibrėžiančios šį sudėtingą procesą. Kaip teorinis švietimo sistemos pamatas, minėtosios sąvokos perkeliamos į švietimą ir ugdymą reglamentuojančius dokumentus: Švietimo įstatymą (2011), Bendrąsias ugdymo programas (2008, 2011), Mokyklų nuostatus (2009) ir pan.

Ugdymo tikslų pasiekimų laipsnį pagrindžia ugdymo kokybė. Anot M. Barkauskaitės ir R. Bruzgelevičienės (2004) ugdymo kokybė, tai sutartinių vertės požymių visuma, rodanti, kokiu laipsniu, būdais bei priemonėmis švietimo įstaiga pasiekia savo paskirčiai būdingų nacionalinės švietimo sistemos ugdymo tikslų, tenkina ugdytinių poreikius, padeda pasiekti mokiniams asmenybės brandos, geba valdyti procesus ir sąlygas.

Šiuolaikinės mokyklos praktikoje dorinių vertybių ugdymui skiriama nevienoda reikšmė. Mokiniai įtraukiami į mokymąsi, siekiama mokymosi rezultatų, tačiau mokinių dvasinis, dorinis, pilietinis, estetinis vertybių ugdymas dažnai neakcentuojamas kaip mokyklos sėkmingos profesinės veiklos sąlyga. Vien tik vertybių žinojimas dar gali nerodyti gero internalizacijos lygmens. Anot V. Aramavičiūtės (2005) aukštesnis perėmimo lygmuo pasiekiamas tada, kai jos gerai suvokiamos ir įprasminamos. Todėl svarbu mokykloje sukurti tokį dorinį mikroklimatą, kuriame vaikas augtų kaip darnios ir išmintingos visuomenės narys, kuris padėtų vaikui susiformuoti humanistinių vertybių sistemą. Todėl dorinis ugdymas, humanistinių vertybių puoselėjimas šiandienos mokykloje yra vienas aktualiausių ugdymo tikslų, nes, kaip pažymi M. Barkauskaitė (2001), „ugdymo kokybė lemia visuomenės raidą bei jos progresą“ (Barkauskaitė, 2001, p.5).

Lietuvos pedagogikoje dorovinis ir vertybių ugdymas grindžiamas praeities ir dabarties filosofų (Vydūnas, 1990, Maceina, 1990, Šalkauskas, 1992, Morkūnienė, 1995, Žemaitis, 2005), psichologų (Lepeškienė, 1996) ir pedagogų (Vabalas-Gudaitis, 1983, Dzenuškaitė, 1990, Cibulskaitė, 2000, Barkauskaitė, 2000, 2001, Žygaitienė, 2001, Jovaiša, 2001, Pečkauskaitė, 2001, Bitinas, 2002, 2004, Vasiliauskas, 2004) darbuose. Pedagogų nuomone, stiprėjant žmogaus priklausomybei nuo išorinių veiksnių, pasireiškia egoizmas, nežmoniškumas, pabrėžiama, kad tik auklėjamas žmogus tampa asmenybe, galinčia veikti bei elgtis pagal aukščiausias vertybes. Drauge

šie mokslininkai pagrindė, kad šeima ir mokykla yra svarbiausi dorovinio elgesio ugdymo veiksniai ugdant visapusišką, dvasiškai brandžią, kritiškai mąstančią asmenybę.

Doros problemas aptarė V. Jakavičius (1998), J. Pikūnas ir A. Palujanskienė (2001); dorinio auklėjimo klausimus analizavo bei moksleivių vertybių kaitos tyrimus atliko V. Aramavičiūtė (2005, 2006), E. Martišauskienė (1997, 2005, 2006), L. ; Duoblienė (2006), I. Zaleskienė (2006) taip pat mokslininkės atliko tyrimus atskiriems ugdymo parametrams, vienas iš jų – dvasingumo ugdymas. Paauglių vertybių kaitos aspektus Europos tautų kontekste nagrinėjo M. Barkauskaitė (2008), paauglių dvasines vertybes – E. Martišauskienė (2004).

Tyrimo problema. Per dvidešimt metų praktinėje srityje palyginti daug nuveikta ir veikiama: atnaujinamos etikos programos, rengiami vadovėliai, mokytojai, organizuojami seminarai, tačiau padėtis negerėja ir netenkina visuomenės lūkesčių. Vadinasi, problema aktuali, sudėtinga, daugiaprasmė ir stokojanti išsamesnio problemos tyrimo. Aukščiau paminėti tyrėjai dorinio ugdymo problemas tyrinėjo moksleivio, mokyklos, šeimos aspektais, tačiau dažniausiai šie aspektai buvo analizuojami pavieniai arba gretinami du aspektai, kaip pavyzdžiui šeimos ir mokyklos svarba dorovinio elgesio ugdymui. Todėl yra svarbu pažvelgti plačiau bei sugretinus moksleivio, mokyklos ir tėvų požiūrius, įvertinti ar vienodi yra dorinio ugdymo kokybės kriterijai tiek mokiniams, jų tėvams ir mokytojams, kaip jie dera tarpusavyje. Todėl kyla **mokslinė problema – kokie yra dorinio ugdymo kokybės kriterijai atskiroms interesantų grupėms (mokiniams, tėvams, mokytojams) ir kokia yra šių kriterijų dermė.**

Tyrimo objektas: dorinio ugdymo kokybės kriterijai.

Tyrimo hipotezė: apibūdinant dorinio ugdymo kokybės sąlygas, veiklą/procesus bei rezultatus, atskiros interesantų grupės (mokiniai, tėvai, mokytojai) vadovaujasi skirtingais kriterijais, todėl yra nepakankama jų dermė. Tikėtina, kad žinant atskirų interesantų grupių nuomonę apie dorinio ugdymo kokybės kriterijus, galima keisti bei gerinti dorinio ugdymo kokybę.

Tyrimo tikslas: atskleisti, kokie yra dorinio ugdymo kokybės kriterijai mokytojams, mokiniams (5-10 klasėje), tėvams bei nustatyti jų dermę tarpusavyje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti problemą teoriniu aspektu, siekiant išsiaiškinti dorinio ugdymo kokybės sampratą, dorinio ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje struktūrą, dorinio ugdymo tikslų sistemą bei dorinio ugdymo kokybės požymius.

2. Atlikti dorinį ugdymą reglamentuojančių dokumentų apžvalgą, siekiant išsiaiškinti, kokie dorinio ugdymo kokybės kriterijai yra įvardijami švietimo dokumentuose.

3. Atskleisti mokyklos, kaip ugdymo institucijos vaidmenį, užtikrinant dorinio ugdymo kokybę, siekiant išsiaiškinti dorinio ugdymo programų kokybę bei mokytojo kaip dorinio ugdymo kokybės valdymo veikėjo vaidmenį.

4. Ištirti tikybos/etikos mokytojų, 5-10 klasių mokinių bei jų tėvų požiūrį į dorinio ugdymo kokybę, siekiant išsiaiškinti dorinio ugdymo kokybės kriterijų dermę atskiroms interesantų grupėms.

Tyrimo metodologija:

Tyrimo metodologinį pagrindą sudaro dorinių nuostatų sampratos ir tobulinimo požiūriu ugdymo realybėje svarbios socialinio konstruktyvizmo (J. Piageto) teoriją ir egzistencializmo filosofijos kryptis. Socialinio konstruktyvizmo teorijoje sakoma, kad socialinė realybė yra ne tik atrandama ir konstatuojama, bet ir konstruojama, kad mokymasis vyktų bendravimo ir bendradarbiavimo procese, kuriam būdinga tai, kad besimokantieji turi autentiškų potyrių ir gali būti pasikeitimo procesų bendraautorais (Jurašaitė-Harbison, 2000). Egzistencialistai teigia, kad ugdymo paskirtis – padėti ugdytiniams tinkamai pasirinkti. Taip iškeliamas ugdytojo, kaip savito vedlio, padedančio išvelgti egzistencijos prasmę ir pasirengti savarankiškam gyvenimui, vaidmuo (Kriaučiūnienė, 2007).

Tyrimo metodai:

- mokslinės literatūros analizė;
- dokumentų analizė – siekiant nustatyti, koks dėmesys skiriamas doriniam ugdymui švietimo dokumentuose;
- anketinė apklausa – klausimynas bendrojo lavinimo mokytojams ir mokiniams, jų tėvams, siekiant išsiaiškinti jų požiūrį į dorinio ugdymo kokybę;
- aprašomoji statistika, naudojant SPSS (Statistical Package for Social Sciences) kompiuterinės programinės įrangos aprašomosios statistikos paketą.

Tyrimo imtis ir organizavimas:

Tyrimo tipas – kiekybinis, atrankos metodas – netikimybinis.

Teorinė tyrimo populiacija – bendrojo lavinimo mokiniai, jų tėvai, dorinio ugdymo mokytojai.

Tikroji tyrimo populiacija - tyrime dalyvavo bendrojo lavinimo mokyklų 5-10 klasių mokiniai ir jų tėvai, etikos/tikybos mokytojai iš Pungės ir Klaipėdos.

Tyrimo metu apklausta 292 respondentai iš jų: 96 respondentai - 5-10 klasių mokiniai (po 16 mokinių iš kiekvienos klasės), 96 respondentai - mokinių tėvai, 100 respondentų - dorinio ugdymo mokytojų.

Tyrimo etapai:

Pirmojo etapo metu – mokslinės literatūros analizė; parengiama tyrimo metodika (2011 m. gegužės mėn. – 2012 m. vasario mėn.)

Antrojo etapo metu – atliekamas tyrimas (2012 m. vasario – kovo mėn.).

Trečiojo etapo metu – atliekama statistinė duomenų analizė (2012 m. kovo - balandžio mėn.).

Ketvirtojo etapo metu – nustatomi svarbūs atskiroms grupėms (mokytojams, mokiniams, tėvams) dorinio ugdymo kokybės veiksniai, bei projektuojamos tobulinimo rekomendacijos (2012 m. balandžio – gegužės mėn.).

Darbo naujumą / reikšmingumą apibūdina:

- atskleista dorinio ugdymo kokybės raiška, grindžiama empiriniu tyrimu;
- sukaupta medžiaga apie dorinį ugdymą, apie dorinių vertybių internalizacijos ypatumus, apie mokyklos, kaip ugdymo institucijos vaidmenį užtikrinant dorinio ugdymo kokybę;
- apibendrinti teoriniai vaizdiniai apie dorinio ugdymo struktūrą bei dorinio ugdymo tikslų sistemą.

Darbo naujumas pasireiškia tuo, kad beveik netyrinėta yra kokie reikšmingi dorinio ugdymo kokybės kriterijai yra mokytojams, mokiniams (5-10 klasėje), tėvams bei nėra atskleista ar atskirų grupių kokybės kriterijai dera tarpusavyje.

Darbo struktūra. Darbą sudaro: santrauka lietuvių ir anglų kalba, sąvokų žodynelis, įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, 74 literatūros šaltiniai, 5 priedai. Darbe pateikiamos 4 lentelės, 24 paveikslėliai.

1. TEORINIAI DORINIO UGDYMO KOKYBĖS ASPEKTAI

1.1. Dorinio ugdymo samprata

1.1.1. Doros bei dorinio ugdymo reikšmingumas

Dorovė – elementari žmogaus dvasinės kultūros sritis, viena iš svarbiausių jo socialumo apraiškų. Ji aktyviai formuoja visapusiškai išvystytą asmenybę, ugdo jos dvasinį pasaulį, vertybines orientacijas. V. Žemaičio (1983) požiūriu, dorovė žmones sudvasina ir sutaurina, harmonizuoja jų tarpusavio santykius. Anot jo, pagrindinė dorovės funkcija – reguliatyvinė. Ji reguliuoja žmonių elgesį visose gyvenimo srityse: darbe, visuomeninėje veikloje, buityje, šeimoje. Prieš dorovės reikalavimus visi lygūs - nepaisant amžiaus, lyties, skirtingos visuomeninės padėties, profesijos. Žmonių tarpusavio santykius dorovė reguliuoja ugdydama jų sąmoningumą, keldama dorovinę kultūrą. Dorovės atžvilgiu žmogus yra ne vien tik visuomeninio poveikio objektas, bet ir subjektas, t.y. laisvai pasirenkantis elgesį, sugebantis sąmoningai derinti savo asmeninius interesus su visuomeniniais, būti savo poelgių autoriumi. Taigi dorovė yra svarbus žmogaus dvasinio turtingumo bei socialinio vertingumo rodiklis (Žemaitis, 1983).

Vydūnas apie dorą samprotauja kaip apie žmonių tarpusavio santykius teigdamas, jog žmogiškumas yra žmonių ir viso pasaulio gyvenimo gėris (Vydūno, 1990).

Dora yra siejama su visuotinu gėriu, ji apibūdindama kaip „vyriausias gėris“, „dorinių gėrybių tvarka“, „gėrio meilė“, laikoma „artimesniu praktinio veikimo tikslu“. Taigi dorybė yra pastovus ir sąmoningas valios nusiteikimas bei pasiryžimas veikti tvirtai ir galingai, siekiant dorinių gyvenimo tikslų“ (Šalkauskis, 1992).

Anot V. Jakavičiaus (1998) dorovė – individualios sąmonės forma, atspindinti visuomenės moralę, kuri reguliuoja konvencinius individo santykius su aplinka, žmonėmis, darbu, daiktais ir savimi. Tai visuma pažiūrų ir įsitikinimų, kurie lemia individo elgseną ir tobulėjimą (Jakavičius 1998). Vadovaujantis šiuo požiūriu matome, kad individas vadovaujasi tam tikromis dorovės normomis. L. Jovaiša (2001) kalbėdamas apie dorovės normas išskiria amžinas ir besikeičiančias (laikinas) dorovės normas. Amžinos normos lemia esybės Logika ir Principas, regima Būties santvarka: 1) darna; 2) tiesa; 3) teisingumas; 4) patikimumas. Žmogui darna yra palaimos šaltinis; tiesa – tikrovę atitinkantis teiginys; teisingumas – žmogaus prigimtine teise atitinkantis sakymas arba elgesys; patikimumas – žodžio, veiksmo pastovumas bet kokiomis aplinkybėmis.

Kiekvienai normai būdingos tam tikros vertybės: darnai – meilė, žmoniškumas, pagalba kitam, gerumas, gailėstingumas, altruizmas; tiesai – išmintingumas, tiesumas, atvirumas, tyrumas, taurumas; teisingumui – atsakingumas, sąžiningumas, pakantumas, teisių veiklumas,

pareigingumas; patikimumui – drausmingumas, ištikimybė, pusiausvyra, saikingumas, orumas (Kantas, 1990).

Jaunimo vertybiniai orientyrai, doros supratimas keičiasi. Tai liudija atlikti tyrimai. Lietuvoje daugiausia nagrinėtos moksleivių vertybinės orientacijos, jų požiūris į save, draugus, mokytojus, mokyklą ir t. t. (Barkauskaitė, Guoba 1998). Kreipiamas dėmesys į paauglių dorines vertybes jautrumą, pareigingumą, atsakingumą, teisingumą, jų pilietiškumą, moralines ir dvasines vertybes (Martišauskienė 2001, 2000; Aramavičiūtė 1998, 2005). Kaskart vis dažniau diskutuojama, ko ir kaip mokyti jaunąją kartą.

Anot L. Duoblienės (2006) dorinis ugdymas susijęs su moralės filosofijos arba etikos, kuri nagrinėja, kaip turi elgtis žmogus, kad tinkamai nugyventų gyvenimą, klausimais.

Todėl doriniame ugdyme ypatingas dėmesys pradėtas skirti vertybinių nuostatų ir gebėjimų elgtis pagal jas ugdymui. O dar svarbiau yra atskleisti dorinių vertybių esmę ir vietą žmogaus asmenybės ugdyme.

Akivaizdu, kad dorinių vertybių problematika glaudžiai susijusi su žmogaus ugdymu, jo vertybinių orientacijų plėtra. Svarbiausia dorinio ugdymo paskirtis yra ne tik padėti individui atrasti dorines vertybes, bet ir rūpintis jų internalizavimu, t.t. vertybių įsisąmoninimu, įprasminimu, išgyvenimu bei pasiryžimu jomis grįsti savo elgesį. Vertybių internalizaciją tęsiasi visą žmogaus gyvenimą. Anot psichologų J. Piaget ir L. Kohlberg, vertybių internalizacija sudaro trys komponentai: 1) kognityvinis (žinios); 2) emocinis (teigiamas ar neigiamas požiūris į vertybes); 3) elgesio (kai vertybės virsta motyvu, sužadinančiu konkretų veiksma). Tik visiems komponentams pasiekus reikiamą lygį, įmanomas tinkamas individo išsiauklėjimas (Bitinas, 2000).

Vokiečių tyrėjai H. Hubert ir K. Stieger pabrėžė, kad asmenybei perimant vertybes, aukščiau paminėtų komponentų intensyvumas priklauso nuo amžiaus tarpsnio, t.y. pagal amžių keičiasi šių veiksmų reikšmingumo centrai: jei vaikystėje vertybių internalizacija pirmiausia siejama su vaiko veikla bei ją lydinčiomis emocijomis, tai paauglystėje ir jaunystėje reikšmingiausi tampa pažintiniai veiksniai. Todėl paauglystėje siekiant dorinių vertybių internalizacijos yra ypač aktualu pažinti ir išgyventi vertybių esmę, kurių reikšmės supratimas (dorovinės žinios) padeda pasirinkti objektyvius įvairių situacijų vertinimo kriterijus, numatyti teisingą elgesį (Aramavičiūtė, 1998).

Kitas svarbus aspektas turintis poveikį doriniam ugdymui yra tai, kad skirtingose šalyse yra skirtingas požiūris į dorovę, nes skiriasi įvairių tautų gyvensena, papročiai bei tradicijos.

Krikščioniškos, gilios religinės šaknis turinčios tautos moralumą sieja su krikščioniška pasaulėžiūra. Jų švietimo sistemų dorinis ugdymas turi atitikti Bažnyčios tėvų ir krikščionybės apologetų mokymą (Portugalijoje, Italijoje, Ispanijoje). Nors tose šalyse, be krikščioniškosios moralės mokymo, praktikuojamas ir akademinės filosofinės etikos mokymas. Labiau sekuliarizuotos šalys skatina pilietinės visuomenės kūrimą, daugiau dėmesio skiria žmogaus teisių

mokymui (JAV, Prancūzija, Skandinavijos šalys) arba charakterio ugdymui (JAV) (Duoblienė, 2006).

Dabartinės lietuvių kalbos žodynuose (2000) galima rasti šimtus žodžių, vienaip ar kitaip apibūdinančių asmens dorumą. Tai reiškia, kad doros fenomenas išryškėjo ir buvo visuomeninio įprasminimo objektas gerokai anksčiau negu pradėtas nagrinėti moksliskai. Šis faktas lemia sunkumus, su kuriais susiduriama nusakant dorinio ugdymo turinį.

Pastaruoju metu dorovės ugdytojams iškyla naujų uždavinių, atliepančių šiuolaikinio pasaulio problemas: vartotojiškumą, ekologinį aplaidumą, naujų technologijų ir seksualinę revoliucijas, jaunimo subkultūrų gausėjimą, visuomenės susvetimėjimą. Svarstoma, kaip apie tai kalbėti, kaip pateikti jaunimui, kaip vertinti (Duoblienė, 2006).

Todėl gyvenant nuolatinės kaitos sąlygomis svarbu, kad mokykla gebėtų atsižvelgti ir į besikeičiančios visuomenės, tautos bei valstybės reikalavimus, susijusius su nauju mokyklos ir mokytojo vaidmeniu. Anot humanisto A. Maslow'o (1993) idealios mokyklos vizija yra tokia, kur vaikui padedama atrasti identiškumą ir atskleisti pašaukimą, mokytis branginti gyvenimą, patenkinti saugumo, prierašumo, meilės, dėmesio ir pagarbos poreikius, išmokyti pasirinkti ir realizuoti aukščiausias vertybes. „ Jei pripažintume, kad pagrindinis pedagogikos tikslas - būties vertybių atgaivinimas ir įgyvendinimas, suklestėtų nauja civilizacija" - teigia A. Maslow (Maslow A., 1993, 58).

Savaip siūlo spręsti jaunimo vertybinės orientacijų problemą Vakarų Australijos edukologai, kurie siekia ne vien susidaryti aiškų vaizdą apie ugdytinių vertybių sistemą, bet ir nustatyti vertybes, būtinas konkrečiai mokyklai ir klasei. Pasak K. Caple (2000) aprašiusios atskirų mokyklos vertybių sistemos kūrimo, tyrimo ir įgyvendinimo projektus, kiekviena mokykla turi parengti savo vertybių deklaraciją ir tik po to ieškoti būdų, kaip šias vertybes įtraukti į mokymo programas ir mokinių gyvenimą. Čia ypač svarbu aiškiai suformuluotas ir apibrėžtas vertybes integruoti į mokymo planavimo procesą. Tai leidžia vertybes padaryti ugdymo proceso dalimi. Suteikia mokiniams galimybių susiformuoti savąsias vertybes.

Apibendrinant aukščiau pateiktą informaciją matome, kad dorovė – tai žmonių elgesį reguliuojančios normos ir principai. Dorovės normos – tai doros elgesio etalonai; doroviniai principai – tai moralumo samprata, nurodanti bendras elgesio ir jo moralinio vertinimo gaires. Dorovės atžvilgiu žmogus yra ne vien tik visuomeninio poveikio objektas, bet ir subjektas, t.y. laisvai pasirenkantis elgesį, sugebantis sąmoningai derinti savo asmeninius interesus su visuomeniniais, būti savo poelgių autoriumi. Taigi dorovė yra svarbus žmogaus dvasinio turtingumo bei socialinio vertingumo rodiklis. Todėl dorinis ugdymas turi didelę įtaką žmogaus dvasinei ir fizinei plėtočiai. Jo tikslas yra parengti žmogų visuomenės gyvenimui, gamybinei ir

kultūrinei veiklai. Tai pat suteikti žinių, išmokyti veiklos įgūdžiu ir būdu, suformuoti vertybių sistemą, kad žmogus galėtų sėkmingai plėtoti savo galias ir reikštis kaip asmenybė.

1.1.2. Dorinių vertybių internalizacijos ypatumai

Dorinių vertybių internalizacijos laipsnį nurodo šie rodikliai: dorinių žinių apimtis ir paveikimas; požiūrių į dorines vertybes teisingumas ir pagrįstumas (dorinis vertinimas); stiprūs doriniai jausmai; siekimas realizuoti dorines vertybes (doriniai įsitikinimai); dorinių veiksmų pastovumas (dorinis elgesys) (Aramavičiūtė, 1985). Siekiant išsamiai atskleisti dorinių vertybių ugdymo ypatumus aptarsime kiekvieną rodiklį:

- Dorinės žinios yra pradinė dorinių vertybių įsisąmoninimo dalis, jos – dorovės reikalavimų, jais paremtų vertinimo kriterijų ir pasekmių, juos pažeidus, žinojimas. Dorinių žinių struktūrą sudaro: dorinių teiginių (normų, elgesio taisyklių, principų ir kt.) žinojimas; sugebėjimas argumentuoti dorinių reikalavimų būtinumą; visuomenės požiūrio į dorinius reikalavimus žinojimas (Aramavičiūtė, 1985)

- Dorinių žinių vertinimas elgesio motyvu didžia dalimi priklauso nuo individo teigiamo požiūrio į dorines vertybes. Vertinimą lydinčios emocijos susieja jutiminį vaizdą su mąstymu. Kadangi dorinio vertinimo sritis yra žmonių santykiai ir elgesys, vertinant išsiaiškinami atskiros asmens ar žmonių grupės poelgiai, jų vertingumas. Yra skiriamos dvi elgesio vertinimo pakopos: faktinė elgesio analizė; poelgio prasmės ir dorinio vertingumo apibūdinimas. Dorinių vertinimų tikslas – formuoti individo sąmonėje dorinių vertinimų kriterijus ir mokėjimą juos taikyti gyvenime savo ir kitų žmonių atžvilgiu (Tidikis, 1982).

- Išreikšdami dorinius poreikius, kreipiančius ne tik į savo, bet ir į kitų žmonių, visuomenės gerovės siekimą, doroviniai jausmai skatina tikrą ir prasmingą santykį su objektu, pasireiškiantį simpatija, užuojauta, atsakomybės, altruizmo, pareigos jausmais (Aramavičiūtė, 2005). Doriniai jausmai laikomi išimtinio dorinio vertinimo mechanizmu, jie orientuoja žmogų į atitinkamas visuomenės normas ir principus, aktyvindami žmogaus psichiką, ypač jo valią, pasirengimą veikti. Kita vertus, doriniai jausmai padeda asmenybei suprasti kito žmogaus elgesį ir jo motyvus, pasijusti to žmogaus vietoje – taip sudaromas pagrindas atsirasti empatijai, kuri laikoma viena svarbiausių mokinio dorinio vystymosi grandžių. Vis dėlto, ugdant dorines vertybes, būtina išlaikyti dorinių jausmų ir intelekto pusiausvyrą, kadangi vadovaudamasis tik jausmais, individas gali neteisingai apsispręsti ar pasielgti (Aramavičiūtė, 1985).

- Doriniai įsitikinimai išreiškia žmogaus nusiteikimą ir pastangas visada tam tikru būdu siekti dorinių vertybių ir jas realizuoti savo elgesiu (Aramavičiūtė, 1998). Juos sudaro dorinių žinių (tam tikros dorinės vertybės žinojimas), vertinimų, jausmų ir valingo siekimo (aktyvios veiklos

poreikis) samplaika. Įsitikinimų specifika nulemia dorovės pagrindų, dorinės sąmonės turinio, pačios asmenybės poreikių ir interesų ypatumai. Formuojant dorinius įsitikinimus, itin svarbu, kad asmenybė perimtų ne atskiras normas ir principus, bet jų sistemą, nes nuo jos priklauso įsitikinimų pastovumas (Aramavičiūtė, 1985).

- Dorinis elgesys yra sąmoningas ir laisvas veikimas, derinamas su kitų žmonių interesais. Jis yra dorinių santykių elementas, sužadinamas dorinio motyvo, sąlygojamas konkrečių gyvenimiškų situacijų ir sudarytas iš atskirų poelgių. Poelgis gali būti išreiškiamas ne vien veiksmu, bet ir žodžiu, žvilgsniu, tylėjimu, abejingumu ir pan. (Aramavičiūtė, 1985).

Dorinio ugdymo procese asmenybė negali įsisąmoninti visų dorovinių vertybių, kadangi visuma yra sunkiai aprėpiama. Dėl tos priežasties perimamos tik kai kurios vertybės ir tik kai kuriais aspektais. Šį procesą sąlygoja asmeninės individo savybės, jo gyvenimo aplinkybės, santykiai su kitais žmonėmis, jį supanti aplinka.

Apibendrinant skyrių matome, kad dorovė – tai žmonių elgesį reguliuojančios normos ir principai. Doriniame ugdyme ypatingas dėmesys skiriamas vertybinių nuostatų ir gebėjimui elgtis pagal jas ugdymui. Dorinių vertybių problematika glaudžiai susijusi su žmogaus ugdymu, jo vertybinių orientacijų plėtra. Svarbiausia dorinio ugdymo paskirtis yra ne tik padėti individui atrasti dorovines vertybes, bet ir rūpintis jų internalizavimu, t.t. vertybių įsisąmoninimu, įprasminimu, išgyvenimu bei pasiryžimu jomis grįsti savo elgesį. Šiuo požiūriu dorinis ugdymas, jo samprata, dorinio ugdymo kokybės kriterijai priklauso nuo individo savybių, jo gyvenamosios aplinkos, visuomenės kultūros, situacijos ir pan. Dorinių vertybių internalizavimas, tai vienas iš dorinio ugdymo kokybės rodiklių, kurį galima priskirti prie rezultatų rodiklių grupės. Rodiklio kriterijai: vertybinės nuostatos (išugdytos pilietinės, demokratinės, dorovinės nuostatos), mąstymo pasiekimai (savivoka, pasitikėjimas savimi, kritinis mąstymas, problemų sprendimas, kūrybiškumas), socialumo pasiekimai (iniciatyvumas, atsakomybė, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai, elgesio pokyčiai), mokymosi sėkmingumas (dorinio ugdymo programos pasirinkimas).

1.2. Dorinio ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje struktūra

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose, dėstomos dvi pasirenkamosios mokymo(si) programos, priklausančios vienai – dorinio ugdymo sričiai: etika arba tikyba.

Dorinio ugdymo sritį sudaro šie mokomieji dalykai: etika; katalikų tikyba; ortodoksų (stačiatikių) tikyba; evangelikų liuteronų tikyba; evangelikų reformatų tikyba; karaimų tikyba; judėjų tikybos pažintinė programa.

Tikyba ir etika, kaip mokymo(si) dalykai, Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose atgimsta kartu su Lietuvos Nepriklausomybės atgavimu. Pradėjus mokykloje dėstyti tikyba, kaip alternatyva

nelankantiems šių pamokų buvo pasiūlyta etika. Tikyba ir etika, drauge vadinamos dorinio ugdymo dalykais, yra privalomos pamokos moksleiviams nuo pirmos iki dvyliktos klasės. To pasėkoje, atsirado galimybė tėvams, o vyresnėse klasėse patiems mokiniams pasirinkti vieną iš dorinio ugdymo disciplinų - tikybą ar etiką.

Etikos ir tikybos mokymo dalykus į bendrą visumą susieja bendrosios žmogaus vertybės, dalis bendrų tikslų ir uždavinių, didaktiniu pagrindu, ugdymo turinio tematika ir problematika. O skiria tai, kad etikos pamokos yra nekonfesinės, jos grindžiamos humanistine žmogaus ir gyvenimo samprata. Etikos pamokose mokinių dorinė sąmonė brandinama remiantis krašto tradicinėmis ir bendrosiomis žmogaus vertybėmis. Atskleidžiant įvairias pasaulietines ir religines pasaulėžiūras bei etines sistemas, parodomas asmens pasaulėžiūrinio apsisprendimo galimybės. Tuo tarpu tikybos pamokose ugdoma pabrėžiant konkrečios konfesijos religinę patirtį, ugdymą grindžiant asmeniniu santykiu su Dievu. Tikybos programas kiekvienai klasei konkretina atitinkamos konfesijos Bažnyčia.

1.2.1. Tikyba – kaip dorinio ugdymo dalykas.

Anot L. Jovaišos (2009) tikėjimas, o ypač religinis tikėjimas, gali padėti įveikti nūdienos abejingumą viskam, dorovines, socialines blogybes.

Garsus Europos filosofijos, edukologijos istorikas ir gerontagogikos specialistas Frankfurto prie Maino universiteto profesorius Giuteris Biomė (2005), tyrinėdamas humanizmo likimą, teigia, kad mes gyvename pereinamuoju laikotarpiu, nes humanizmo vertybes sugriovė šiuolaikinis ekonomikos žmogus, atsisakęs religinių vertybių. Pagal jį, tik humanistinės kultūros susiliejimas su religija gali išgelbėti prarajon žengiančią žmoniją. Panašiai kalba ir kiti autoriai, kurie laikosi klasikinių socialinių, dorovinių vertybių. Tyrinėjantis įvairius ugdymo kultūras Belgijos Liuvono universiteto profesorius Valteris Leirmanas (1996) teigia, kad įprastiniai dvasinio gyvenimo fenomenai šiandien nebeturi reikšmės pažangai, gėriui, nes manoma, kad viskas reliatyvu, ir tokią būklę gali gelbėti religinis ugdymas (Jovaiša, 2009).

Mokant tikybos, atrenkamas esminis krikščionių religijos turinys ir taikomas amžiaus tarpsniams. Sudėtingi religijos klausimai (paslaptys, dogmos) prieinamos brandesniame amžiuje. Todėl religinis mokymas turi būti lengvai prieinamas savo turiniu ir auklėjimo metodais, ypač žodiniiais (aprašomuoju, aiškinamuoju pasakojimu, probleminiu ar euristiniu pokalbiu). Pratinimas atlikti kulto veiksmus, religines priedermes taip pat turi būti prieinamas, keliantis pasitikėjimą, palapsniui turtinantis religinę patirtį.

Religijos vertybės susietos su žmogaus gyvenimu, jo tobulinimu. Ypatingas vaidmuo tenka žmogaus dorinimui. Krikščioniškoji dora grindžiama jos prigimtinė esmė kaip Dievo valios

įsikūnijimu žmoguje, Blogis – tai nuopuolis, kai ši valia nevykdoma, bet tikima prisikėlimu, kai grįžtama prie dieviškos valios – jo teikiamos malonės žmogui taisyti ir tobulėti. Taip katalikų dieviškos dorybės – tikėjimas, meilė ir viltis – tampa dorovinio tobulėjimo pamatu (Jovaiša, 2009).

Religijos filosofijos požiūriu, dorovinis gyvenimas – reikšminga atrama, padedanti individui atrasti religiją, suteikiančią gyvenimui naują dvasinę prasmę. O tai reiškia, kad dorovinės vertybės bei normos, skatinančios žmogų deramai elgtis ir sugyventi su kitais, yra pagrindas ir jo religingumo tapalui (Aramavičiūtė, 2005).

Dorovė ir religija yra labai artimi individo dvasingumo aspektai. Dvasingumas – tai kilnūs vidiniai žmogaus išgyvenimai, pasireiškiantys vidine būtimi, jausmais elgsena. Dvasią kelių emocingi vidinę palaimą teikiantys išgyvenimai. Juos sukelia tiek išoriniai (pvz., menas, religinės apeigos), tiek ir vidiniai (pvz., gebėjimas susitvarkyti, doras poelgis) veiksniai. Šioje vidinių paskatų plotmėje dvasingumas glaudžiai susijęs su dorovingumu (Jakavičius, 1998). Kadangi dorinis ir religinis auklėjimas tiesiogiai susijęs su dvasingumo ugdymu, nes savo turiniu, išreikštu per dorovines ir religines vertybes, tiesiogiai veikia asmens santykį su pasauliu, suteikdamas jam naują prasmę ir kokybę. Aplinkos paslaptinumas, grožis, įvairi meninė veikla padeda ugdyti vaikų emocijas, jausmus, meninius polinkius, dorovingumą ir jautrumą. Tos veiklos dėka vaikai ne tik suvokia pasaulį, bet eina į gyvenimą pasirengę dvasiškai tobulėti ir kurti grožį. Dvasinga aplinka ugdo dvasingą asmenybę.

Apie dorinio ir religinio auklėjimo ryšį rašantys tyrėjai (Jovaiša, 2009; Aramavičiūtė, 2005; Bitinas, 2002 ir kt.) pabrėžia, kad didelę reikšmę individo atėjimui prie religijos turi jausmai, nes kiekvienas žmogus iš prigimties nori būti mylimas, gerbiamas, reikalingas ir pan. Pasak J. Gutausko, tyrusio skirtingo amžiaus vaikų religinės raidos ypatumus, jausmai – tai vadovas į vaiko religinį gyvenimą. Vaikų meilė tėvams greit virsta meile Dievui, tikėjimas ar pasitikėjimas žmogumi – tikėjimas ir pasitikėjimas Dievu, nuostaba dėl žmonių darbų – nuostaba dėl Jo sukurto pasaulio, nesupratimas ar kaltės išgyvenimas – nukreiptu žvilgsni į Jį. Pierre de Lockto žodžiais, tik būdamas kieno nors mylimas vaikas galės suprasti, kad Dievas taip pat yra meilė. Dievo atlaidumas jam nieko nereikš, kol jis supras, kad ir nusikaltus tėvai nepaliauja jo mylėti. Vadinasi, tik per žmogišką prigimtį, per kitų žmonių supratimą ir meilę vaikas ima suvokti transcendentinę realybę. Galima sakyti, kad meilė žmogui tampa jungtimi tarp dorovinio ir religinio gyvenimo (Aramavičiūtė, 2005).

Tikyba (religinis ugdymas) – labai plati sąvoka, apimanti: mokymą, lavinimą, auklėjimą, auginimą, vadovavimą. Sistemiant religinio ugdymo turinį, atlieka religinės asmenybės formavimo funkciją (Dvasininkų Kongregacija, 1998).

Katalikų tikybos pamokos supažindina su katalikų tikėjimu, atveria asmeninio ryšio su Kristumi svarbą, ugdo pasitikėjimą Dievu ir atvirumą žmonėms ir krikščionišką moralę, tačiau jokių

būdu nepažeidžia mokinių laisvės tikėjimo ar jo praktikos atžvilgiu. Mokiniai, kurie lanko tikybos pamokas (tarp jų netikintys), per jas susipažįsta su mūsų kultūrą grindžiančios krikščionybės pagrindais: šio tikėjimo esmė, krikščionišką etika, Bažnyčios sandara, jos mokymo ir šventimo pagrindais, taip pat su kitomis religijomis (Tikybos (katalikų) bendroji programa, 2006).

5–10 klasėse tikėjimo šviesoje gvildenami žmogaus gyvenimo prioritetai, ieškant atsakymų į mūsų dienų iššūkius ir mokiniams iškylančias problemas. Siekiama ugdyti mokinių socialumą, gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti. Mokiniai skatinami ugdytis sąžinę, supažindinami su Šventuoju Raštu, Bažnyčios mokymu šių dienų moralės ir socialinio gyvenimo klausimais, jiems siūloma rinktis krikščionišką požiūrį santykiuose su savimi, žmonėmis, Dievu, pasauliu, kultūra, mokslo pasiekimais. Stengiamasi atskleisti, kad kaip tik Katalikų Bažnyčios mokymas geriausiai atitinka žmogaus prigimtį, gerbia ir saugo žmogaus orumą ir gerovę, laiduoja visuomenės pažangą. Kiekvienoje temoje svarbiausia ne tiek moralės dalykai apskritai, kiek ta perspektyva, kurią mūsų laikais jaunam žmogui teikia tikėjimas ir gyvas santykis su Kristumi, buvimas katalikų bendruomenėje. Svarbu padėti mokiniams ugdytis krikščioniškas vertybes gerbiant įvairių pažiūrų žmones (Tikybos (katalikų) bendroji programa, 2006).

Tyrimai rodo, kad dabarties sąlygomis mūsų mokyklose tikėjimo dalykus tikslinga teikti per gyvenimo aktualijų, pirmiausia moralės problemų, nagrinėjimą tikėjimo šviesoje. Daugelis mokytojų sėkmingai pritaiko schemą „gyvenimas – tikėjimas – naujas gyvenimas“, kada tema gvildinama pradedant gyvenimo situacija ir iškylančia problema, tuomet ieškoma galimo atsako nagrinėjant Šventąjį Raštą ir Bažnyčios mokymą ir galop vėl grįžtama prie šiandienos problemų sprendimo, pasitelkiant krikščionišką požiūrį (Tikybos (katalikų) bendroji programa, 2006).

Apibendrinant, matome, kad dorinio ir religinio auklėjimo sąlytis, darantis įtaką asmens dorinės ir religinės pozicijos tapsmui, tampa ypač reikšminga dvasingumo raidos prielaida. Jeigu ugdytinis geba suprasti, ką jam sako religija (išvaduojama nuo pykčio, godumo, prievartos t.t.), jei ugdytinis savo poelgiuose vadovaujasi dorinėmis vertybėmis ir normomis, tai rodo, kad dorinis ir religinis auklėjimas ne tik vienas kitą paremia, bet vienas kitą papildo, praturtina.

1.2.2. Etika – kaip dorinio ugdymo dalykas.

Etika turi daug apibūdinimų ir paaiškinimų. Tačiau ši sąvoka vienaip ar kitaip vartojama kasdieniame žmonių bendravime, kitaip – mokslinėje literatūroje, bet ji visuomet vartojama, kai svarstomos žmogaus būties problemos (Laurinavičius, 2001).

L. Jovaiša etika apibūdina taip: „tai šaka taikomosios filosofijos, tiriančios dorovės esmę, sąlygas, savybes bei normas ir principus, jų taikymą gyvenime“ (Jovaiša, 2003).

Etika (lot. ethica < gr.ethos – paprotys, įprotis, būdas): 1. Mokslas, tiriantis dorovę (moralę); 2. Žmonių elgesio normų visuma (Tarptautinių žodžių žodynas, 2004, p. 219). Anot mokslininkų etika – mokslas, tiriantis moralę; žmonių elgesio normų visumą. Etika – tai mokslinė disciplina, kuri tyrinėja socialinę moralę. Socialinės moralės normų pažinimas yra neatsiejama individo socializacijos proceso dalis. Socializacija – tai socialinės sąveikos procesas, kuriuo metu žmonės perima žinias, vertybes, nuostatas, elgesį, būtinus efektyviam dalyvavimui visuomenėje (Pruskus, 2003). Etika – mokslinė disciplina, kuri pagrindžia moralinius klausimus, kylančius tarp žmogaus ir aplinkos, tarp žmogaus su kitu žmogumi, tarp žmonių, susijusių įvairiais ryšiais. Visi ryšiai susiję per gėrio ir blogio prizmę (Vyšniauskas, Kundrotas, 1999).

Kaip žmogus turi gyventi, veikti, elgtis turi spręsti tik pats žmogus, tapdamas moralės subjektu, savo protu atrasti tiesą ir veikdamas pagal jos dėsningumus. Taip sudaromos anot V. Kučinsko (2003) galimybės patiems žmonėms savarankiškai ir dorovingai tvarkyti savo gyvenimą, atrasti gyvenimo prasmę. Šį teiginį iš esmės atliepia Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose (2008) etikos dalyko pagrindimas. Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose (2008) etikos pamokos grindžiamos nuostata, kad žmogus yra morali būtybė, kad kiekvienas asmuo geba doroviškai tobulėti ir savarankiškai bei atsakingai kurti savo gyvenimą bei jį įprasinti. Kita nuostata – žmogus yra sociali būtybė, gebanti bendrauti ir bendradarbiauti, turinti visuomeninės, pilietinės, tautinės pareigas ir atsakomybės jausmą. Bendriausias etikos dalyko tikslas – išugdyti dorą žmogų – neturi vieno tobulo jį atitinkančio metodo, todėl svarbu, kad dorinio ugdymo mokytojai mokėtų pasirinkti pedagoginius modelius, juos derinti, būtų dėmesingas kiekvienam moksleiviui ir kiekvienai sprendžiamai bendravimo problemai, suvoktų kiekvieno atvejo unikalumą.

Valstybiniuose dokumentuose, kuriuos rengia ir tvirtina Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija, pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose bei išsilavinimo standartuose (2003, 2008), etika priskiriama dorinio ugdymo daliai. Etikos dalyko paskirtis – padėti mokiniams ugdytis moralinį mąstymą ir pozityvų, bendrosiomis dorinėmis vertybėmis pagrįsta santykį su savimi, su kitais žmonėmis ir pasauliu (Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008).

Apibendrinant matoma, kad etika yra mokslas apie dorovę (moralę), tiriantis žmonių elgesio normų visumą, tai yra žmonių santykius su aplinka; kylančius klausimus tarp žmogaus su kitu žmogumi bei žmonių ryšius su kitais žmonėmis. Mokykloje etikos dalyko paskirtis padėti mokiniams ugdyti moralinį mąstymą, bendrosiomis dorinėmis vertybėmis pagrįsta santykį su savimi, su kitais žmonėmis ir pasauliu (Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008).

1.3. Dorinio ugdymo tikslų sistema

Dorinio ugdymo tikslas, kaip teigiama Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose (2008) – asmens dorinės kultūros pagrindai, įkūnijantys humanizmo ir demokratijos vertybes bei principus ir atliepiantys kintančias asmens ir visuomenės gyvenimo reikmes bei iššūkius.

Ankstesni Lietuvos pedagogai (Vabuolas-Gudaitis, 1983; Maceina, 1990; Šalkauskis, 1992 ir kiti) dorovinio auklėjimo bendruosius tikslus daugiausia sieja su žmogaus rengimu gyvenimui, kurie reiškiasi per dorovines vertybes. Tai patvirtina ir R. Vasiliausko (2005), išryškintas dorinio vaiko auklėjimo vaidmuo vaiko socializacijoje:

- dorinis vaiko auklėjimas istorijos raidoje garantuoja, kad vaiko socializacija vyks laikantis liaudies elgesio normų, vertybių, idealų;

- dora, kaip dvasinio žmogaus gyvenimo pagrindas, išreiškia svarbiausias jo vertybes, moko skirti gėrį nuo blogio;

- vaikas įsisąmonina reikalavimus ir normas, kurios turi nerašyto įstatymo galią ir reguliuoja žmonių tarpusavio santykius įvairiose gyvenimo srityse (buityje, veikloje, šeimoje);

- vaikas mokosi laikytis elgesio taisyklių žaisdamas, su kitais vaikais pasirinkdamas darbo užduotis, bendraudamas;

- tradicijos ir papročiai orientuoja vaiką į dorą, kaip į gyvenimo pagrindą, moko jį pagarbos žmogui, išreiškia pažiūras, įsitikinimus, kurie tvirtėja atliekant paprotinius daugkartinius veiksmus;

- vaikas, remdamasis nuolat pasikartojančiomis stereotipinėmis situacijomis, gali spręsti, ką galima ir ko negalima daryti, natūraliai ugdomi dorines savybes;

- dorą vaikas supranta ne tik kaip žmogaus santykį su kitu žmogumi ir su pačiu savimi, bet ir kaip santykį su bendruomene, religija, tauta;

- dorinio auklėjimo tikslai ir turinys atsispindi idealaus žmogaus vaizdiniuose, ugdymas grįstas tobulumą išreiškiančiomis idėjomis, todėl idealas „ne prasimanymas, bet proto įspėtas ir fantazijos atkurtas orientyras“ (Vasiliauskas, 2005).

Vadinasi vaikų dorovinė pozicija daugiausia atsiskleidžia ir formuojasi per asmens santykį su kitu žmogumi.

Atliekami moksliniai tyrimai su skirtingo amžiaus vaikais (ikimokyklinio, jaunesniojo mokyklinio amžiaus, paaugliais ir jaunuoliais) atitinkamai nusako dorovinio auklėjimo tikslų sistemos apibrėžtį. Gauti tyrimo duomenys leidžia konkretinti tikslus ne vien pagal auklėtinių amžiaus tarpinių ypatumus ir realias ugdymo institucijų galimybes, bet ir pagal tiksliau nusakomus jų dorovinio išsiauklėjimo požymius (Aramavičiūtė, 2005).

A. Dumčienė ir Z. Bajorūnas (2006), teigia, kad ir kaip būtų, nustatant svarbiausius ugdymo tikslus nederėtų užmiršti fundamentinių tautinės sąmonės ir elgesio vertybių. L. Jovaiša (2001)

pabrėžia šias: tiesą ir teisingumą, savarankiškumą ir darbštumą, dvasingumą ir tautiškumą. Jas nuo amžių aukštino lietuvių tauta. Visybinių ugdymo pagrindų ir žmogaus prigimties ypatumai susiję horizontaliais ir vertikaliais ryšiais (1 lentelė).

1 lentelė

Visybinio ugdymo pagrindų sistema (Jovaiša, 2001)

Ugdymo vertybės	Ugdymo bruožai			
	Žmogaus prigimties plėtotė	Intelektinis lavinimas	Praktinis lavinimas	Praktinis auklėjimas
Idealinės vertybės	Asmenybės savybės	Išmintis	Kūrybiškumas	Dora
	Tautinės sąmonės ir elgesio	Tiesa ir teisingumas	Savarankiškumas ir darbštumas	Tautiškumas
	Būties supratimo	Racionalumas	Intuityvumas	Religingumas
Realinės vertybės	Civilizacijos	Dabarties atradimai	Dabarties išradimai	Dabarties gyvensena
	Kultūros	Specialusis ir universalusis mokslas	Manas ir technika	Papročiai ir moralė
	Sociumo	Santykių žinios ir kompetencija	Darbas ir ekonomika	Santarvė ir demokratija
Psichinės vertybės	Sąmonė	Pažįstamoji veikla	Valia, praktinė veikla	Emocijos, motyvai
	Poreikių	Informacija, tyrimas	Saviraiška, laisvė	Švelnumas
	Instinktų	Aktyvumas, veiklumas	Spontaniškumas, savaveiksmiškumas	Silpnumas, jautrumas

Analizuojant L.Jovaišos (2001) visybinio ugdymo pagrindų sistemą (1 lentelė) iš apačios į viršų, matyti vertikalūs ugdymo bruožų ryšys, taip pat ir tai, kokiais vaiko prigimties pradmenimis remiasi ugdant jo aukštąsias asmenybės vertybes (išmintį, kūrybiškumą, dorovę), kokios šiuo tikslu naudojamos realijos ir idealijos. Doros ugdymas (1 lentelė, penkta skiltis) yra būtinas – tai teigia lentelėje išskaičiuotos žmogaus prigimties savybės. Iš 1 lentelės turinio taip pat matyti, kad esama daug kitų dalinių ugdymo tikslų, kylančių iš reikalo padėti žmogaus prigimčiai išsiskleisti įvairiomis realinėmis ir idealinėmis vertybėmis, kad galėtų sėkmingai gyvuoti. Jiems pasiekti sprendžiama nemažai mokymo ir auklėjimo uždavinių (Dumčienė, Bajorūnas 2006).

Gausėjantys dorinio ugdymo tyrimai išryškina sekančias problemas, tai tikslų suderinamumas, bendrųjų ir dalinių tikslų dermė, esminių dorovinių vertybių, tampančių asmeninėmis auklėtinių savybėmis, atranka ir tapsmas skirtingu lygmeniu ir kt. Todėl vėlesni Lietuvos pedagogai teoretikai į dorinę poziciją ima žvelgti kaip į vieną ryškiausių asmenybės dvasios didingumo, didelės vidinės kultūros, dorinio vientisumo bruožų. Kaip vientisas darinys, dorinė pozicija aiškiai rodo žmogaus dorovinį išsiauklėjimą, ne vien išryškindama jo atskirus dorovinius bruožus, bet ir juos jungdama į vientisą dorovinį paveikslą. Taip pagrindiniu dorinio ugdymo tikslu laikyta tvirtas dorovinės pozicijos ugdymas (Aramavičiūtė, 2005).

Tačiau kai kurie autoriai, svarbiausiu dorinio ugdymo tikslu laiko dorovingos asmenybės ugdymą, iškelia ypatingą dorovinės kultūros ugdymo vaidmenį. Apie tai kalbama ir dokumente „Dorinio ugdymo programa ir nuostatai“ (2003), parengtame pagrindinei mokyklai.

Apibendrinant skyrių matome, kad tiek Lietuvoje, tiek kitose šalyse yra aktuali dorinio ugdymo tikslų problema. Anot tyrėjų šios problemos sprendimą gali nuodugnus įsigilvinimas į tradicines vertybes, tampančias atrama išlaikant dorinio ugdymo tęstinumą. Šiuo atveju labai svarbus tampa pačios mokyklos vaidmuo, kuri turi tinkamai organizuoti ir numatyti tikslų įgyvendinimo procesą, tam teisingai panaudodama visą mokyklos gyvenimą kaip integralų ugdymo veiksnį. Dorinio ugdymo tikslų ir uždavinių įgyvendinimas natūraliai turi susisiekti su ugdytojų ir ugdytinių kaita; mokyklos aplinkos pokyčių suvokimu; visos mokyklinės bendruomenės kompetencijos gerinimu; mokyklos ryšių ir bendradarbiavimo su tėvais ir visuomene organizavimu ir kt.

1.4. Dorinio ugdymo kokybės požymiai

Lietuvos švietimo sistemos internacionalizacijos tendencijos, šiandienos europinių švietimo dimensijų kontekstas numato ugdomosios veiklos ir jos kokybės pokyčių būtinybę. Kokybė tampa kiekvienos ugdymo įstaigos nario atsakomybe ir rūpesčiu, efektyviai įtraukiant į nuolatinio tobulėjimo procesą per edukacinę – tiriamąją veiklą, kokybės vadybos funkcijų optimizavimą įvairiais lygmenimis.

Visuotinės kokybės filosofija orientuoja pačią organizaciją nuolat siekti kokybės tam naudojant vidinę jos užtikrinimo sistemą, kai institucijos bendruomenė geba savarankiškai vertinti ugdymo rezultatus, tobulinti ugdymo standartus, panaudodama efektyvias ugdymo kokybės užtikrinimo procedūras, leidžiančias atsižvelgti ne tik į mokinių, tėvų, socialinių partnerių, visuomenės poreikius, bet ir šių subjektų poreikių įgyvendinimo kokybės vertinimo tendencijas. Švietimo institucijų atsakomybė už kokybę glaudžiai siejasi su pačios kokybės samprata.

M. Vilkonienė (2010) analizuodama kokybę mokykloje išskiria tris kokybės lygmenis: individualų, institucinį, nacionalinį (1 pav.).

Nacionalinis	Švietimo kokybė	lygmuo
Institucinis	Ugdymo kokybė	lygmuo
Individualus	Išsilavinimo kokybė	lygmuo

1 pav. **Kokybės valdymo lygmenys** (Vilkonienė, 2010)

Taigi analizuojant M. Vilkonienės (2010) kokybės valdymo lygmenis (1 pav.) matome, kad ugdymo kokybė yra siauresnė nei švietimo kokybė, tačiau platesnė nei išsilavinimo kokybė.

Kaip pažymi M. Vilkonienė (2010), gana skirtingai edukologijos mokslininkai, švietimo politikai, mokytojai, mokiniai, mokinių tėvai, kiti visuomenės nariai, vienaip ar kitaip susiję su švietimu, traktuoja ir *išsilavinimo kokybės* terminą. Pastaruoju metu, kuomet išsilavinimo samprata kiek išsamiau išdiskutuota, išsilavinimo kokybę realu būtų traktuoti kaip santykį tarp ugdymo tikslo ir ugdymo rezultato, turint galvoje žinias, gebėjimus bei vertybines nuostatas

Ugdymo kokybė – sutartinių vertės požymių visuma, rodanti, koku laipsniu, būdais bei priemonėmis švietimo įstaiga pasiekia savo paskirčiai būdingų nacionalinės švietimo sistemos ugdymo tikslų, tenkina ugdytinių poreikius, padeda pasiekti mokiniams asmenybės brandos, geba valdyti procesus ir sąlygas (Barkauskaitė, Bruzgelevičienė, 2004).

Remiantis P. Gudyno, E. Uginčienės (2005) nuomone, ugdymui aktualiausi šie trys kokybės aspektai:

atsižvelgimas į švietimo institucijų darbingumą (bendrų reikalavimų, planų, susitarimų vykdymas, vidinis kokybės užtikrinimas);

atsižvelgimas į vartotojų (mokinių, tėvų, pedagogų, darbdavių, mokymo institucijų) *poreikius*;

atsižvelgimas į besikeičiančios visuomenės poreikius (lygios galimybės, bazinis raštingumas, bendrosios kompetencijos, gyvenimo demokratinėmis sąlygomis sugebėjimai).

R. Želvys (2001) apibrėžia pagrindinius veiksnius, lemiančius ugdymo kokybę (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Veiksniai, lemiantys ugdymo kokybę (Želvys, 2001)

Veiksniai	Apibūdinimas
1.Ugdymo organizavimas	Orientuotas į šiuolaikinę visuomenę, kur sparčiai plėtojantis technologijoms, vykstant visuotinei globalizacijai, nuolat didėjant darbo jėgos judrumui vienu iš svarbiausių socialinio gyvenimo veiksnių tampa gerai organizuotas švietimas
2.Mokymosi motyvacija	Grįsta veiksmy, elgesio skatinimu, vykstančiu žmogaus psichikoje. Ji paaiškina, kas elgesį gali pastiprinti, orientuoti į tikslą. Motyvacija priežastiniais ryšiais susieta su mokslo rezultatais. Ji – priemonė, padedanti siekti mokymosi pažangumo ir kartu galutinis mokymosi proceso rezultatas.
3.Pedagogų kvalifikacija	Orientuota į svarbiausius pedagogo gebėjimus: metodinį pasirengimą (gebėjimą parinkti tinkamiausią metodiką ir optimalų ugdymo turinį), profesinį, dalykinį pasirengimą, psichologinį pasirengimą (gebėjimą atvirai ir nuoširdžiai bendrauti, laiduojantį efektyvų mokymo procesą).
4. Mokslo įstaigų aprūpinimas	Orientuotas į racionalų materialinių išteklių paskirstymą, naujausių informacinių technologijų diegimą.
5.Besimokančiųjų pasiekimai ir vertinimas	Orientuoti į ugdymo vientisumą ir tikslą, užtikrinant mokymosi grįžtamąjį ryšį.

Kad būtų pasiekta norima ugdymo kokybė, visavertė mokinių savirealizacija ir išugdyta kritinė sąmonė, mokymo procesas turi apimti įvairias strategijas, požiūrius, tyrimus ir bandymus. Mokytojai ir mokiniai turi kartu pažinti prieštaringas nuomones, kad galėtų atskleisti galios dimensijas, ginčyti, keisti ir kurti naujus požiūrius (Reingardė, Vasiliauskaitė, Erentaitė, 2010). Kalbant apie mūsų analizuojamą problemą šis pažinimas turi būti kuriamas ne tik mokantis iš knygų, bet ir remiantis tikra kasdienio gyvenimo praktika, asmenine patirtimi, aktyviu mokytojo mokinio ir tėvų santykiu.

P. Gudynas ir E. Uginčienė straipsnyje „*UNESCO „Švietimo visiems“ ugdymo kokybės gerinimo politikos aktualumas Lietuvoje*“ (2006) išskiria pamatinius principus apibrėžiančius ugdymo tikslus: besimokančiojo kognityvinis ugdymas; pripažintų vertybių perteikimas, kūrybinių ir emocinių galių ugdymas.

Švietimo ir mokslo ministerijos išleistame leidinyje „Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos (2009)“ asmens vertybių sistemos ugdymas laikoma viena iš prioritetinių kompetencijų. Leidžiant rinktis etikos ir tikybės mokymo(si) programas mokiniai įtraukiami į ugdymo proceso organizavimą, neužgniaužiant besimokančiųjų asmeninio vertybinio apsisprendimo poreikio.

Kaip pastebi R. Vasiliauskas (2004), mokinius įtraukiant į mokymąsi, kai kuriose mokyklose pirmiausia siekiama mokymosi rezultatų, o mokinių dvasinių, dorinių, pilietinių, estetinių vertybių ugdymas dažnai neakcentuojamas kaip mokyklos sėkmingos, kokybiškos veiklos sąlyga. Nors formaliai vertybių išugdymo laipsnis nefiksuojamas, tačiau dėmesio stoka mokinių vertybinėms orientacijoms menkina ugdymo kokybę.

Dorinio ugdymo kokybės problema šiandienos švietimo vadybos moksle ir ugdymo praktikoje dažnai yra gvildinama ir yra pakankamai reikšminga praktiškai modernizuojant ir konstruojant dorinio ugdymo turinį. Todėl dorinio ugdymo programos yra kuriamos atsižvelgiant į naujus teorinius-filosofinius ugdymo kokybės pagrindus. Tuomet pedagogai formuoja naują ugdytinio autentiškumo, savasties kontekstą, kuriuo jie grindžia savo veiklą bei modeliuoja ugdymą kaip teorinę ir praktinę sistemą.

Ugdymo *kokybė* – sąlyginė sąvoka, kurią būtų galima apibrėžti per ugdymo proceso ir rezultato savybių, lemiančių ugdymo orientaciją į socialinių tikslų realizavimą, asmenybės išsimokslinimą, socialinių, psichinių ir fizinių savybių raišką, visumą. S. Neifacho (2004) nuomone ugdymo kokybės prasmę reikia susieti su tam tikrais visuomenės ar konkretaus žmogaus poreikiais, reikalavimais bei lūkesčiais. Tuo tarpu B. Bitinas (2000) teigia, kad ugdymo kokybė – istorinė kategorija, nes kintant visuomenei, kinta ir gerai išugdyto jos nario vaizdinys. Autorius išskiria trys

ugdymo kokybės lygmenys: ugdymo kokybės pedagoginis lygmuo; ugdymo kokybės socialinis lygmuo bei išsilavinimo standartai.

Ugdymo kokybė pedagoginiu lygmeniu vertinama atsižvelgiant į tai, kaip realizuojami ugdytojo užsibrėžti ugdymo tikslai. Tačiau iš realizuotų dorinio ugdymo tikslų yra sudėtinga spręsti apie dalyko išsilavinimo kokybę. Anot B. Bitino (2000) individualios programos atveria pedagogams galimybę užsibrėžti bendrųjų gebėjimų ugdymą; tačiau egzistuoja elementarūs baziniai mokėjimai, kurie yra tolesnio lavinimosi prielaida ir kuriuos privalo įgyti kiekvienas moksleivis (mokėjimas skaityti, suprasti ir interpretuoti perskaitytą tekstą ir kt.). Šių mokėjimų ugdymas nėra pavienio mokytojo uždavinys; jų ugdymui reikia labai daug pedagoginių sąnaudų, o kartu – pačių moksleivių pastangų.

Apie *ugdymo kokybę socialiniu lygmeniu* sprendžiama palyginus jo rezultatyvumą skirtingose žmonių bendrijose ar šalyse. Visuomenėje, kurioje vyrauja viena ideologija (socialinė, religinė ar etninė), dorovinio auklėjimo kokybės socialinis kriterijus akivaizdus – pakanka įvertinti, ar ugdytinių elgesys atitinka unitarinės ideologijos reikalavimus. Demokratijos, vertybinio pliuralizmo sąlygomis toks kriterijus tiesiog negalimas, reikalingas kitoks, galbūt daugiamatis kriterijus (Bitinas, 2000).

Mokykloje turi būti siekiama vaikus ugdyti doroviškai. Jau pradinio mokymo pakopoje ši bendrąjį tikslą konkretina dorovinio ugdymo bendrojoje programoje ir išsilavinimo standartuose. Kadangi visuotinės yra tik draudimų pavidalo normos, reguliuojančios bazinius žmonių santykius, o dorovės turinį sudaro pozityvią dorovinę elgseną reguliuojantys principai ir normos, juos interpretuoti yra gana sudėtinga. Sudėtinga yra ir vertinti dorovinio ugdymo kokybę, nes nėra vienodos doros asmenybės apibrėžimo; nėra vienodos dorinio ugdymo tikslų apibrėžties.

Ugdytiniai ir jų tėvai rinkdamiesi etikos ar tikybos pamokas tikisi, kad šiose pamokose tik mokytojo pastangų dėka vaikai išmoks moraliai elgtis, vadovautis pagrindinėmis moralės normomis, nesusimąstydami, jog ugdymo kokybei reikia doro tėvų pavyzdžio, bei paties mokinio pastangų. Todėl labai svarbu, kad prieš pasirinkant dorinio ugdymo programą (etika ar tikyba) tėvai kartu su vaikais pasidomėtų ugdymo turiniu. Motyvuotai apspręstas pasirinkimas ugdytiniais padeda kokybiškai įsisavinti mokymo(si) turinį kuriant savo asmeninius dorovinius idealus, pritaikant juos kasdienybėje.

Siekiant užtikrinti etikos ir tikybos mokymo(si) kokybę, tęstinumą ir nuoseklumą, buvo sudaryti ugdomosios veiklos koncentrai dvejiems mokslo metams, pagal ugdomosios veiklos sritis, kad neatsirastų nesusikalbėjimo, pasikartojimo perėjus iš vienos mokymo programos į kitą. Pageidautina, kad dalyką mokinys rinktųsi visam ugdymo koncentrai (dvejiems metams: 5-6, 7-8 ir 9-10) neesant svarbių motyvų, nekeistų dalyko nepabaigęs koncentro (Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008).

Kitas dalykas, kuris turi įtaką dorinio ugdymo kokybei yra glaudus tarpdalykinis bendradarbiavimas. A. Girdzijauskas (2007), teigia, kad norint pasiekti optimaliausius rezultatus dorinio ugdymo srityse, t. y. išugdyti tvirtą, save suvokiančią, sunkumus įveikiančią, dorą asmenybę sparčiai besikeičiančioje visuomenėje, reikalingas glaudus tarpdalykinis bendradarbiavimas, nes visų mokomųjų dalykų tikslas bendras – visapusiškos asmenybės ugdymas. Dorinis ugdymas turėtų persmelkti visą ugdymo procesą, tapti integralia visu mokomųjų programų dalimi.

Poreikis gerinti švietimo kokybę ir prisiimti atsakomybę už jos lygmenį kiekvienoje švietimo institucijoje pabrėžiami Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatyme (2011), bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito metodikoje (2002). Vienas iš svarbiausių atnaujintų Bendrųjų programų (patvirtintos 2008 m. rugpjūčio 26 d. Švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. ISAK-2433) įgyvendinimo tikslų – tobulinti ugdymo kokybę ir ugdyti mokinių dalykines ir bendrąsias kompetencijas, atskleidžiamas per ugdymo sritis: dorinio, socialinio, meninio, gamtamokslinio ugdymo ir kt. Ugdymo kokybė suprantama kaip *indėlio, proceso, rezultatų ir konteksto* (mokymosi aplinkos, šeimos, sociokultūrinio) sąveikos visuma.

Vaikų motyvacija mokytis - viena iš svarbiausių sėkmingo ugdymo prielaidų. Šiuolaikinio ugdymo tikslas – ne vien suteikti dalyko žinių ir išugdyti gebėjimų, bet visų pirma motyvuoti mokinių sąmoningai mokytis visą gyvenimą ir ugdyti savimi pasitikinčią, atsakingą, kompetentingą asmenį. Jei mokinys nėra motyvuotas, negalima tikėtis gerų mokymosi rezultatų, deja, dažnai mokyklose susiduriama su problema, kad net ir gabūs mokiniai stokoja motyvacijos mokytis.

Siekiant sąmoningo mokinio įsitraukimo į ugdymo procesą svarbu, kad mokinys suvoktų dalyko žinias kaip svarbias ir suprastų, kodėl mokytis šio dalyko jam reikalinga, naudinga. Mokytojui svarbu stiprinti teigiamą požiūrį į mokomąjį dalyką. Svarbu, kad mokinys įsitikintų, jog sudėtingesnės užduotys – tai galimybė daugiau išmokti; intelektas ir gebėjimai išugdomi, jie priklauso ne tik nuo įgimto talento, bet ir nuo pastangų bei laiko besimokant. Mokytojas galėtų būti pateikti ryškių asmenybių pavyzdžių, kurios savo pastangomis įveikė sunkumus ir pasiekė didelių laimėjimų.

Mokymasis yra paviršutiniškas, kai mokomasi dėl to, kad išlaikytum testą, atsiskaitytum už namų darbus ar gautum pažymį per kontrolinį, itiktum mokytojui ar pasiektum kokį kitą trumpalaikį tikslą. Svarbu ne vien tai, apie ką bus mokomasi (tematika), o dėl ko – kad mokiniams būtų aišku, kodėl jiems tam tikrų žinių ir gebėjimų reikia, kokia išmokimo nauda, praktinė reikšmė. Pamoka gali būti puikiai suplanuota ir turėti gražiausių tikslų, tačiau, jeigu mokinys nesuvokia mokymosi prasmės, jo mokymasis nebus produktyvus. Jeigu pateikiama ypač sudėtinga teorinė mokymosi medžiaga ar sunkiai įveikiamos užduotys, mokiniai gali juos atmesti. Ir atvirkščiai, jeigu medžiaga

ir užduotys – primityvūs, per lengvi, kartojama tik tai, ką mokiniai jau žino ar geba, jie gali nuobodžiauti ir manyti, kad veltui švaisto laiką.

Kiekvieno dalyko, taip pat ir dorinio ugdymo, mokymo situacija ir kokybės gerinimas priklauso ir nuo kitų, ankstesniuose skyriuose aptartų svarbių veiksnių, tai yra mokytojų kompetencijos tobulinimo, mokyklos administracijos teikiamos pagalbos mokytojams, aprūpinimo mokymo priemonėmis ir vadovėliais, mokymosi aplinkos sąlygų sudarymo (kabinetų, mokinių skaičiaus), mokytojų ir mokinių bendravimo kultūros, mokytojų tarpusavio bendradarbiavimo metodiniuose rateliuose su kolegomis, kitais specialistais, taip pat su tėvais ir socialiniais partneriais.

Standartai, tai visuma pagrindinių parametru, laikomų valstybine išsilavinimo norma, išreiškiančia visuomeninį idealą ir pavienio asmens bei ugdymo institucijos galimybes jį pasiekti. Išsilavinimo standartai yra vienas iš pagrindinių šaltinių, kuriuo turi būti grindžiamas ugdymo planavimas ir organizavimas mokykloje. Mokytojas yra laikomas pagrindiniu asmeniu, atsakingu už bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų įgyvendinimą Lietuvos mokyklose.

Dorinio ugdymo standartai nėra griežti matai, į juos labiau žiūrima kaip į lūkesčius, kad moksleiviai išsiugdys tam tikrus specialius (o kartu ir bendruosius) gebėjimus. Standartas padeda nustatyti, kur nukreipti mokytojo ir moksleivio pastangas siekiant tam tikro moksleivio gebėjimo raiškos. Kaip teigia L. Duoblienė (2003), tai labiau orientyras mokytojui, dažnai labai intuityviai organizuojančiam ugdymo procesą ir nenuosekliai arba neproporcingai sudedančiam ugdymo akcentus.

Standartai pateikti gana bendromis formuluotėmis, todėl mokytojas gali juos lengvai individualizuoti, lanksčiai taikyti ugdymo situacijai. Svarbiausia yra įsigilinti į jų esmę ir perprasti juose esančias formuluotes, kurios kiekvienu konkrečiu atveju turėtų padėti suderinti bendruosius ir specialius dalyko gebėjimus, turinį susieti su gebėjimų ugdymu.

Apibendrinant skyrių matome, kad dorinio ugdymo kokybę įtakoja eilė kriterijų - mokytojų kompetencija ir jos tobulinimas, mokyklos administracijos teikiama pagalba ir parama mokytojams, aprūpinimas mokymo priemonėmis ir vadovėliais, mokymosi aplinkos sąlygų sudarymas (kabinetų, mokinių skaičiaus), mokytojų ir mokinių bendravimo kultūros, mokytojų tarpusavio bendradarbiavimo su kolegomis, kitais specialistais, taip pat su tėvais ir socialiniais partneriais. Dorinio ugdymo kokybę apibrėžiama per ugdymo proceso ir rezultatų savybių visumą. Būtent procesas ir rezultatas yra esminiai, aktualiausi švietimo įstaigos veiklos aspektai. Dorinio ugdymo kokybės kriterijai parodo dorinio ugdymo veiksmingumą, todėl būtina juos nagrinėti sprendžiant dorinio ugdymo kokybės gerinimą. Aukščiau išvardinti požymiai apibūdina dorinio *ugdymo sąlygų* kokybės kriterijus ir *veiklos/proceso* kokybės kriterijus.

Ugdymo sąlygų kokybės kriterijai, tai: pedagogų išsilavinimas, ugdymo turinys (ugdymo tikslų realizavimas – ugdymo programos, standartai, planai), materialinis aprūpinimas (mokymo bazė, informaciniai ištekliai), pedagogų kvalifikacija, pedagogų charakteristika (pasiskirstymas pagal amžių, lytį, pedagogų nespecialistų dalis).

Veiklos/proceso kokybės kriterijai, tai: ugdymo turinio įgyvendinimas (ugdymo turinio perimamumas tarp mokymosi pakopų, ugdymo proceso, mokymo proceso, mokymosi proceso kokybė, ugdytinių poreikių tenkinimas); pedagoginė pagalba (galimybė visiems ugdytiniams gauti pedagoginę pagalbą); ugdymo įstaigos valdymas (galimybė dalyvauti valdyme, įstaigų vadovų vadybinė kompetencija, tėvų dalyvavimas gydymo įstaigos savivaldoje, ugdytinių dalyvavimas savivaldoje).

1.5. Dorinio ugdymo kokybė bendrojo lavinimo mokykloje

Mokyklos funkcija – orientuoti mokinių ne tik į proto, mąstymo, gebėjimų sklaidą, bet ir į dorovinių vertybių pasaulį, kuriuo pažinimas padeda pajusti žmogaus elgesio grožį, nutiesti santykius su kitu žmogumi, tai yra formuoti bazines vertybes. Mokykla visada buvo laikoma viena iš svarbiausių institucijų, iš kartos į kartą perduodančių istoriškai susiformavusią vertybių sistemą. Mokykla turi padėti mokiniui iš daugelio vertybių sistemų pasirinkti optimaliausias mokinio raidą garantuojančias ir visuomenės poreikius atitinkančias vertybes.

Mokymo(si) turinio kokybė mokykloje, glaudžiai siejasi su mokyklos bendra misija ir vizija. Efektyviai ir kokybiškai dirbanti mokykla turi turėti:

1. bendrą misiją - mokyklos tikslų ir prioritetų vizija,
2. daugiausia dėmesio skirti ugdymui(si) - mokytojai imasi įvairių mokymo ir kontrolės strategijų.
3. kurti palankų ugdymo(si) klimatą - gera dvasinė mokinių būklė ir savo vertės suvokimas, skatina mokinius aktyviau dalyvauti mokymo(si) procese, mokiniai jaučia atsakomybę, yra pripažįstami ir skatinami.

1.5.1. Dorinio ugdymo bendrojo lavinimo mokyklose programų kokybė

Sparti socialinė kaita diktuoja ir naują **tikybos teorinį ugdymo** pagrindimą. Tačiau su tikyba yra susidariusi visai kita situacija, nes Lietuvoje pirmenybė teikiama vienos religijos mokymui, dažniausiai katalikų, nors yra galimybė mokytis ir stačiatikybės, evangelikų liuteronų ir reformatų tikybos. Tai, lyginant mūsų šalį su kitomis Europos šalimis, rodo gana siaurą religijos mokymo supratimą. Tačiau pažangu yra tai, kad aukštesnėse klasėse religijos mokytis galima dviem būdais: mokantis vienos religijos ir mokantis įvairių religijų.

Prieškario Lietuvoje buvo skiriama daug dėmesio religiniam ugdymui. Buvo manyta, kad doru ir kultūringu žmogumi gali tapti išpažįstantys krikščionybę. Tokią poziciją išreiškė žmonės, kurie prisidėjo prie mokyklų ir universiteto ugdymo programų rengimo, - A. Maceina, P. Dovydaitis. Atgavus Lietuvai nepriklausomybę, po sovietmetį patirtos religinio mokymo izoliacijos buvo grįžta prie šio mokymo ištakų, o tai anot L. Duoblienės (2006), daugeliu požiūriu neatitiko visuomenės švietimo ir ugdymo šiuolaikinės sampratos. Naujai patvirtintos religinio mokymo (tikybos) programos stokojo šių laikų konteksto. Pastaruoju metu programos atnaujinamos. Vis daugiau dėmesio skiriama pagarbai ir meilei kitam, mokoma būti atviram, atsiranda daugiau ekumeninių nuostatų, mokoma dialogo ne tik su Dievu, bet ir su draugu, mokoma pagarbos, tolerancijos ir atsakomybės (Duoblienė, 2006).

1998 metais Stasės Dzenuškaitės parengta Tikybos (Katalikų) mokymo programa (2006) apima ne tik I–XII klasių mokinių tikybos mokymo tematiką, bet ir jo turinį, metodiką. Tai leidžia parengti ne tik intelektualų, sąmoningą kataliką, bet ir intymiai su Dievu bendraujančią asmenį.

Tikybos (katalikų) bendroji programa (toliau – Programa) skirta formaliojo švietimo mokykloje (išskyrus aukštojo mokslo studijų mokyklą) dirbantiems mokytojams. Programos atnaujinimą lėmė kultūriniai, socialiniai-ekonominiai pokyčiai Lietuvoje ir pasaulyje, edukacinių ir metodinių novacijų, paremtų Lietuvos edukologų ir Europos bendruomenės švietimui keliamais reikalavimais, aktualumas, tikybos ugdymo turinio, iškeliančio krikščionišką moralę, egzistencinius žmogaus ir visuomenės gyvenimo klausimus, poreikis. Katalikų tikyba siekia dorinį ugdymą grįsti ne vien asmenine sąžine ir pilietine sąmone, bet ir asmens santykiu su Dievu. Katalikų tikybos mokymas yra konfesinis – jį vykdo Bažnyčios įgalioti asmenys, remdamiesi Katalikų Bažnyčios doktrina ir Šventojo Sosto rekomendacijomis religinį ugdymą kuo artimiau susieti su bendruoju ugdymo kontekstu, kitais mokomaisiais dalykais, visa šių dienų vaikų ir jaunimo kultūra (Tikybos (katalikų) bendroji programa, 2006).

Pedagoginė teleologija, formuluodama ugdymo tikslus ir uždavinius, tarp pasaulietinių asmenybę formuojamų siekių įterpia tikslus vaikų amžių atitinkančius uždavinius. Ieškodama efektyviausių mokymo ir mokymosi metodų, didaktika rekomenduoja specifinius dorinių ir religinių įsitikinimų ugdymo ir įtvirtinimo principus, būdus ir formas, renginius.

Tačiau, kaip teigia L. Jovaiša (2008) straipsnyje „Tikėjimas žmogaus ugdymo vyksme“: „Žmogaus ugdymui krikščioniškas tikėjimas Lietuvoje daro menką įtaką, nors tapti religinga asmenybe yra puikios sąlygos. Vis dėlto norint Lietuvoje atkurti krikščionių tikėjimą yra per menkos tėvų ir pedagogų pastangos. Nors yra įstatymų apie religijos mokymą ir atitinkamų programų, tačiau nei ugdymo sritį tvarkančios institucijos, nei edukologijos mokslo darbuotojai, net pedagogai iš esmės tuo nesirūpina“. Iš dalies tokia padėtis susidarė dėlto, kad Lietuvoje vieni švietimo veikėjai tikėjimą laiko vertybe, pasisako už tikybos mokymą, kiti – prieš, tretį leidžia laisvai rinktis tikybos pamokas. Čia reikalaujama mokyti etikos, jei nenorima lankyti tikybos pamokų. Vadinasi, religinis mokymas nelaikomas visuotine vertybe, nes ją lengvai pakeičia etikos žinios.

Siekiant išspręsti susidariusią padėtį Vilniaus pedagoginio universiteto doc. dr. Alma Stasiulevičiūtė, konferencijoje „Dorinis ugdymas bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose: problematika ir perspektyvos“ kalbėdama apie eksperimentinę tikybos mokymo programą, patarė, kaip spręsti tikybos mokymo problemą Lietuvoje: „Būtina keisti tikybos mokymo strategiją taip, kad ji: 1) glaudžiau integruotųsi su kitais dėstomais dalykais ir pirmiausia su etika, kaip alternatyviąja dorinio ugdymo disciplina; 2) atlieptų jaunimo ir visos mūsų visuomenės gyvenimo bei ugdymo ir ugdymosi aktualijas; 3) atitiktų mokyklos reformos kontekstą, kuriame

interpretacinės bei dialoginės tendencijos keičia monologinę - reprodukcinių gatavų žinių perteikimą; 4) būtų derinamas su parapine katecheze, tačiau su ja nesusitapatintų ir nebandytų jos atstoti, nes toks uždavinys nėra realus sekuliarios valstybinės mokyklos sąlygomis. Šiuos keliamus uždavinius geriausiai atitinka antropologizuotas tikybos mokymo modelis, kada doros klausimai yra gvildenami per žmogaus ir visuomenės problematiką, pamažu vedant prie krikščioniškojo egzistencinio atsako“ (Gudaitytė, 2005). L. Jovaišos (2008) nuomone, kad šie autorės keliami antropologizuoto religijos mokymo uždaviniai turėtų būti įgyvendinami, nes tai greitintų ir stiprintų religinius įsitikinimus kaip tikėjimo pamatą.

Naujomis kaitos sąlygomis Lietuvos švietimo politikams rūpi naujų asmens kompetencijų ugdymas, o ne žinių mokymas. Švietimo gairėse (2002) teigiama, kad šiandien Lietuvos švietimui reikalinga nauja turinio politika, kuri būtų orientuota ne į žinių perteikimą, bet į bendrųjų gebėjimų, vertybinių nuostatų ugdymą.

Atsižvelgiant į šiuos siūlymus, sudaryta **etikos programa**, kurioje paisoma pasaulio polilogiškumo, teorijų įvairovės. Moksleiviai skatinami ne tiesiogiai perimti vyresniosios kartos vertybes, o savarankiškai mąstyti, interpretuoti, spręsti, rinktis. Tuomet etikos išmanymas įgaus prasmę ir bus pritaikomas. Kartu moksleivis sąmoningai, pagrįstai kurs savo asmenybę (Duoblienė, 2003).

L. Doblienė (2007) įvertinusi dorinio ugdymo kaitą bendrojo lavinimo mokykloje bei atlikusi bendrojo lavinimo mokyklų etikos programų turinio analizę išskyrė sekančius raidos etapus:

I etapas - dominuoja idealizmas (iš dalies ir neotomizmas) ir šiomis filosofijomis grindžiamos vertybės: grožis, gėris ir tiesa, jas papildo meilė Dievui (Bendrųjų programų 1994 m. projektas, 1997 m. programa);

II etapas - atsiranda eklektinis ugdymo filosofijos pobūdis:

- Idealizmas: tikėjimas idėjomis.
- Pragmatizmas ir socialinis rekonstrukcionizmas: vertinama patirtis, skatinamas aktyvumas, problemų sprendimas, kritinis mąstymas, praktinė nauda.
- Fenomenologija: vertinama kasdienė patirtis, autentiškumas, reiškinių unikalumo suvoktis.
- Liberalizmas: laisvė, individualizmas, skirtybės, vertybių įvairovė. (Bendrojo lavinimo mokyklų bendrosios programos ir standartai, 2002, 2003).

Susipažinus su Metodinėmis rekomendacijomis pagrindinio ugdymo etikos bendrosios programos (2008) įgyvendinimui išryškėja *III etapas* – etikos, kaip praktinio gyvenimo filosofijos, kontekstualus pobūdis.

Atnaujinta etikos programa pritaikoma mokinio bendrųjų kompetencijų ir gyvenimo įgūdžių ugdymui (integruojamosios ir prevencinės programos):

1. Tautinio ir pilietinio ugdymo aspektai.

2. Alkoholio ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos problematika.
3. Lytiškumo ugdymo ir rengimo šeimai aspektai.
4. Mokymo apie visuomenės informavimo procesus (žiniasklaidą, IKT, reklamą) ir žmogaus teises tematika.
5. Mokymas apie pasaulio paveldą ir jo išsaugojimą.

Būdama praktinio gyvenimo filosofija, etika yra kontekstuali, todėl svarbu, kad jos mokymo turinys atlieptų šį besikeičiantį sociokultūrinio gyvenimo kontekstą mokant integruotai apie šiuos svarbius aspektus.

Bendraja etikos programa siekiama ugdyti adekvačiai save ir pasaulį suvokiančią ir moraliai veikiančią asmenybę. Ugdomas doras ir sąžiningas žmogus, pilietis, gebantis formuoti vertybines nuostatas ir jomis vadovautis naujomis kaitos sąlygomis. Jam ypač būdinga gebėjimas pasirinkti ir jaustis atsakingam už savo pasirinkimą. Tokie gebėjimai pagrindinėje mokykloje ugdomi kasdieniu pavyzdžiu, jo aptarimu bei įvairių informacijos šaltinių ir faktų analize. V–VIII klasėse dalyko ugdymas remiasi paprastais pavyzdžiais ir lengvai suvokiama informacija, o IX–X klasėse aptariamų pavyzdžių, faktų, informacijos analizė ir interpretacija sudėtingėja, skatina dialoginį, argumentuotą mąstymą ir veiklą. Bendrųjų gebėjimų ugdymas per etikos pamokas turi specialų turinį, kuris nurodytas programoje.

Atnaujinta etikos programa (2008) buvo perstruktūruota ir išskleista per asmens santykį su savimi ir aplinka. Atsirado keturios temų grupės: *Aš – Aš*, *Aš – Tu*, *Aš – Mes*, *Aš – Tai*. Toks temų sugrupavimas padeda moksleiviui įsisąmoninti, kad asmeninis pasaulis – tai tik pasaulio dalis, jis neatsiejamas nuo aplinkos, lygiai kaip aplinkinis pasaulis negali būti suvokiamas kitaip, kaip tik per asmeninį išgyvenimą. Todėl kiekviena temų grupė yra svarbi siekiant užtikrinti darnų asmens santykį su aplinkiniu pasauliu

Naujos programos formuluotės tapo lakoniškesnės, mokymo turinio plėtimo ribos paliekamos paties mokytojo nuožiūrai. Tokia programa yra patogi individualizuojant darbą, kita vertus, verčia mokytoją pasistengti parenkant ir suderinant turinio potemes (Duoblienė, 2003).

Atnaujintoje etikos programoje, siekiama atliepti šiuolaikinės visuomenės iššūkius, todėl bandoma sujungti ir ekonomikos mokymo programą, ir informacinių technologijų programą, darnios plėtros programą, tautinio ir pilietinio ugdymo programą. Neabejotinai visa tai yra svarbu ir juo labiau kad šios programos atliepia šiuolaikinės ES numatytas strategijas. Tačiau kelia nerimą pernelyg didelė mokymo turinio įvairovė ir sudėtingumas ją aprėpti neprarandant kokybės.

Teoretikams, ir praktikams, besirūpinantiems programų kokybe, nuolat kyla klausimų, kokiais kriterijais vadovautis norint ją tobulinti. Tokie orientyrai galėtų būti E. J. Powerio suformuluoti ir L. Duoblienės ir T. Bulajevos pakoreguoti kriterijai (Duoblienė, Bulajeva, 2008):

- turinio paskirtį ir naudingumą, tai yra ko siekiama ugdymo programa: pavyzdžiui, perteikti žinias ar ugdyti visapusišką, tvirto charakterio, drausmingą asmenybę;
- turinio pagrindą - visas programų turinys turi turėti bendrą pagrindą ir remtis pagrindinėmis integruotomis temomis;
- elektyvizmą ar įgyvendinamas programų turinys yra laikomas vienodai svarbiu, ar jis įgyvendinamas mokykloje pasirinktinai, išskiriant daugiau ar mažiau svarbius dalykus ar temas;
- relevantiškumą ar programos įgyvendintoja(s) turi galimybę pasirinkti jam priimtinausią ir labiausiai atitinkantį jos nuostatas turinį;
- naujumą - kokia programų atnaujinimo paskirtis, ar siekiama atliepti šiuolaikinius iššūkius, ar tai daroma dėl įvaizdžio;
- socialinę kontrolę - kiek ugdymo turinys paklūsta socialinei ir politinei kontrolei ir ar ji teisėta;
- turinio aprėptį ar tai tik formaliojo ugdymo turinys, ar jis aprėpia ir neformaliojo ugdymo sritį;
- atsakomybę - kas atsakingas už programos turinio įgyvendinimą mokykloje.

Anot autorių tai kriterijai, kurie leidžia patikrinti problemiškesnius, konfliktinius ugdymo turinio laukus.

Apibendrinant skyrių matome, kad dorinio ugdymo nuostatos neatsiejamos nuo bendrųjų žmogaus ir krikščioniškųjų vertybių, be to, jų ugdymas ir sudaro dorinio ugdymo srities esmę. Tikybos pamokose siekiama ugdyti krikščioniškas vertybines nuostatas, o mokant etikos svarbiau atskleisti požiūrių įvairovę ir jų sąlyčių taškus, galiausiai parodančius bendrųjų žmogaus vertybių reikšmę. Tačiau kaip teigia mokslo atstovai naujai patvirtintos religinio mokymo (tikybos) programos (2006) stokojo šių laikų konteksto. Tuo tarpu atnaujintoje etikos programoje (2008), siekiama atliepti šiuolaikinės visuomenės iššūkius, todėl bandoma sujungti ir ekonomikos mokymo programą, ir informacinių technologijų programą, darnios plėtros programą, tautinio ir pilietinio ugdymo programą. Neabejotinai visa tai yra svarbu ir juo labiau, kad šios programos atliepia šiuolaikines ES numatytas strategijas. Tačiau, siekiant dorinio ugdymo mokymo turinio kokybės, kelia nerimą pernelyg didelė mokymo turinio įvairovė ir sudėtingumas. Analizuojant šiuolaikines dorinio ugdymo programas (etikos ir tikybos) išryškėja ir daugiau tarpusavyje konfliktuojančių įtampos laukų ne tik tarp programų modeliavimo ir įgyvendinimo proceso, bet ir tarp programos ir jos įgyvendinimo kontrolės, rezultatų, stebėsenos bei vertinimo.

1.5.2. Mokytojai kaip dorinio ugdymo kokybės valdymo veikėjas

Mokytojo vaidmens reikšmingumas ir unikalumas lemia pedagoginę veiklos paskirtis ir specifika. Ši veikla paprastai priklauso nuo konkrečios epochos keliamų profesinių reikalavimų pedagogui. Pasak mokytojų profesionalumo ir asmenybės tyrėjų, pastaraisiais metais kintantys visuomenės reikalavimai mokyklai ir mokytojo profesijai neatsiejami nuo asmenybės ypatumų, santykių su vertybėmis brandos ir požiūrio. Todėl šiuo metu edukologai ir psichologai daugiausia dėmesio skiria mokytojo asmenybei, kuri turi ypač daug įtakos mokinių dvasiniam tapsmui (Aramavičiūtė, 2005).

Pedagoginės veiklos vertybinio kryptingumo pripažinimas reikalauja iš šių laikų pedagogų ne tik dalykinės, bet ir humanistinės kompetencijos. Todėl šiuolaikinis pedagogas įpareigojamas nuolat rūpintis bendravimo kultūros kėlimu, ypač humaniškų santykių su bendravimo partneriais kūrimu ir išlaikymu (Jovaišos, 2001).

Dorinio ugdymo (etikos) mokytojo rengimo standarte (2008), teigiama, kad dorinio ugdymo (etikos) mokytojas sudaro palankias sąlygas, leidžiančias ugdyti(s) brandžią pagrindinės mokyklos mokinio asmenybę. Mokytojas, atverdamas mokiniams Lietuvos ir žmonijos dorinės kultūros vertybes bei tradicijas, padeda formuoti mokinių vertybinių nuostatų sistemai bei gebėjimui ne tik reflektuoti šiuolaikines dorovines problemas, bet ir įgyti pozityvaus elgesio įgūdžių. Jis padeda mokiniams aktyviai ir atsakingai prisidėti prie dorinių, psichologinių, socialinių problemų sprendimo. Mokytojas, kurdamas mokymąsi, tobulėjimą skatinančią aplinką, sudaro sąlygas formuoti socialinėms ir pilietinėms mokinių kompetencijoms bei pasiekti asmeninės brandos.

Siekiant sėkmingai įgyvendinti aukščiau išvardintas sąlygas, standarte taip pat yra nurodomos mokytojo asmeninės savybės, tai: komunikabilumas, kūrybingumas, greita orientacija, kruopštumas, sąžiningumas, darbštumas, pareigingumas, dėmesingumas, optimizmas, humaniškumas (Dorinio ugdymo (etikos) mokytojo rengimo standartas, 2008) (1 PRIEDAS).

Katalikų tikybos mokytojai privalo turėti raštišką vietos vyskupo siuntimą, leidžiantį mokyti katalikų tikybos. Tikybos mokytojai, kaip ir kitų dalykų mokytojai, dalyvauja atestacijos procese, nuolat tobulina savo dalykinį bei pedagoginį pasirengimą tiek valstybinių švietimo institucijų, tiek katechetikos centrų ar kitų katalikiškų organizacijų rengiamuose seminaruose bei kursuose. Nuolat daugėja tikybos mokytojų, baigusiu aukštąsias religijos mokslų bei teologijos studijas Vytauto Didžiojo universitete, Kretingos Šv. Antano religijos studijų institute, Klaipėdos universitete ar Vilniaus pedagoginiame universitete. Nuo 2003 m. aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą galima įgyti Religijos studijų kolegijoje.

R. Jakštienė (2004) labai išsamiai aptarė aukštojo mokslo neuniversitetinių studijų programą „Katalikų religijos pedagogika“, pagal kurią studijuojama Religijos studijų kolegijoje. Docentė

akcentavo, jog Religijos studijų kolegijoje rengiami tikybos mokytojai yra išskirtinės kvalifikacijos specialistai. Vienas svarbiausių reikalavimų tikybos mokytojui – savo asmeniu, gyvenimu ir veikla liudyti Dievą. Jis turi gerai mokėti savo dalyką ir gebėti jį projektuoti, atsižvelgdamas į šių dienų ugdymui ir ugdymuisi keliamus reikalavimus, mokinių amžiaus tarpsnius. Išmanyti savo dalyko turinį, kurio pagrindą sudaro teologinės disciplinos, Šventasis Raštas; gebėti interpretuoti kitų dalykų žinias: istoriją, dailę bei muziką, filosofiją ir praktinę jos dalį – etiką. Kaip ir bet kuris mokytojas, jis turi gerai išmanyti pedagogiką, didaktiką, psichologiją. Ši studijų programa sudaro prielaidas būsimam tikybos mokytojui plėtoti harmoningos pasaulėžiūros modelį, artimą visiškam ugdymui ir ugdymuisi (Gudaitytė, 2005).

Apibendrinant aukščiau pateiktą informaciją matome, kad tikybos mokytojų rengimui yra skiriamas pakankamas dėmesys. Nuo mokytojų kompetencijos ir pastangų daugiau nei nuo kitų veiksnių priklauso ugdymo rezultatai. Didelės investicijos į mokymosi aplinką (aprūpinimas mokomosiomis priemonėmis, kompiuterine technika ir kt.) gali nepasiteisinti, jeigu mokytojai nepasirengę ir nesugeba šių investicijų veiksmingai panaudoti. Todėl svarbi valstybinės švietimo politikos dalis yra tobulinti mokytojų rengimą aukštosiose mokyklose, sudaryti mokytojams galimybes tęstiniam mokymuisi ir kvalifikacijos tobulinimui.

Šiuo metu visuomenė dar vis pripažįsta, kad *ugdymas yra vyresniųjų kartų istorinės, visuomeninės patirties perdavimas jaunosioms kartoms, siekiant jas parengti gyvenimui* (Rajekas, 2002). Šis apibrėžimas mokytojui suteikia pagrindinį vaidmenį ugdymo procese. Tačiau vis aktyviau reiškiamą nuomonę, kad ugdymas, tai ne tik sukauptos patirties perdavimas, tai kur kas daugiau. Humanistinio mokymosi pasekėjai linkę pripažinti L. Jovaišos (2001) pateiktą sampratą: *ugdymas yra tikslinga ugdytojo ir ugdytinio sąveika, gėrybėmis brandinanti žmogaus biofizinę sandarą, psichiką, santykius, kultūrą ir dvasią*. Šis apibrėžimas patvirtina ir esminę šiuolaikinės – sąveikos pedagogikos – idėją, remiantis kuria, ugdymas vyksta istorinėje kultūrinėje situacijoje, kolektyve, mokytojui ir mokiniui individualiai bendraujant ir bendradarbiaujant, naudojant tam tikrus metodus ir metodologinius būdus, koreguojant šį procesą, kryptingai valdant ir tobulinant (Jovaiša, 2001). Apibendrinant galima akcentuoti, kad ugdymas vyksta derinant veiklą, bendravimą, bendradarbiavimą, santykius ir sąveiką. Tai labai sudėtingas ir daugiaspektyvus procesas.

Gana kritišką nuomonę apie šiuolaikinį dorinį ugdymą bendrojo lavinimo mokyklose, o tiksliau apie etikos pamokas mokykloje išsakė R. Aškinytė straipsnyje „Racionalusis dorinio ugdymo aspektas: Matthew Lipmano ugdymo filosofija“. Autorė teigia, kad Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose numatyta etikos dėstymo tikslai ir modeliai realybėje nesutampa su siekiama: etikos pamokos vedamos nesilaikant jokios loginės sistemos ir yra laikomos tiesiog „pašnekesiai apie gyvenimą“. Kiek geresnė situacija, kai šių pašnekesių metu dar bandoma ugdyti vertybines nuostatas. Tačiau vien diegti vertybines ir moralės normas neužtenka,

nes mokiniams (paaugliams) būdingas etinis reliatyvizmas ir akiai perduodamų vertybių mokiniai tiesiog nepriima. Be to, realiame gyvenime visada pasitaikys situacijų, kai bus neįmanoma elgtis „pagal taisykles“ . Todėl autorė daro išvadą, kad tokios etikos pamokos neatlieka svarbios savo funkcijos – „neparuošia mokinių gyvenimui“, nes neišugdo pagrindinio įgūdžio – priimti racionaliai pagrįstus moralinius sprendimus (Aškinytė, 2004).

Argumentuodama savo pastebėjimus R. Aškinytė vadovaujasi M. Lipmano išskirtomis dviem kategoriškai kontrastingomis ugdymo praktikos paradigmomis – standartinė įprastos praktikos paradigma ir reflektvyvi kritinės praktikos paradigma. Jų palyginimai pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė

Standartinės įprastos praktikos paradigmos ir reflektvyvi kritinės praktikos paradigmos palyginimas (Aškinytė, 2004)

Standartinės įprastos praktikos paradigmos bruožai	Reflektvyvi kritinės praktikos paradigmos bruožai
<p>1. Ugdymo procesas – tai žinių transmisija, kai tie, kurie žino, perduoda žinias tiems, kurie nežino.</p> <p>2. Žinios yra apie pasaulį, o pasaulis suvokiamas kaip nedviprasmiškas, neabejotinas, be jokių paslapčių.</p> <p>3. Žinios suskaidytos į atskiras, nesusisiejančias disciplinas. Šių žinių suma įgalina pažinti pasaulį visiškai ir baigtinai.</p> <p>4. Mokytojas – autoritetas, ugdymo procese atlieka esminį vaidmenį. Mokiniai gali išmokyti tik to, ką žino ir išmoko mokytojas.</p> <p>5. Mokiniai įgyja žinių absorbuodami informaciją, o išsilavinusiu laikomas „prikimštas“ informacijos ir aprūpintas žiniomis žmogus.</p>	<p>1. Ugdymas – tai mokytojo vadovaujamos tyrėjų bendruomenės veiklos rezultatas (išvada). Pagrindiniai tokios ugdančiosios veiklos tikslai – išmokyti (ir išmokyti) suprasti bei priimti sprendimus.</p> <p>2. Mokiniai yra skatinami mąstyti apie pasaulį, nes mūsų žinios apie pasaulį yra (ar gali būti) dviprasmiškos, abejotinos ir kvestionuojamos.</p> <p>3. Disciplinos, kurių metu vyksta tyrinėjimas, yra persidengiančios, mokymas integruotas. Gaunamų žinių neužtenka visiškai ir išsamiam pasaulio pažinimui, žinios apie pasaulį nėra baigtinės, todėl disciplinų turinys yra pastoviai kintantis.</p> <p>4. Pagrindinis mokytojo veiklos tikslas – ne būti autoritetingu vedliu, o taisyti klaidas.</p> <p>5. Mokiniai skatinami mąstymui, refleksijai, stengiamasi, kad jie mokytųsi priimti vis geriau argumentuotus ir pagrįstus sprendimus.</p> <p>6. Pagrindinis ugdymo tikslas – ne perteikti kuo daugiau informacijos, o stengtis tyrimo metu šią informaciją suvienyti, apibendrinti, padaryti kuo labiau sklandžią ir vienybę.</p>

Standartinis ugdymas (žr. 3 lentelė), paremtas papročių, tradicijų ar tiesiog tradicinio mąstymo perdavimu, gali būti sėkmingas tik tuo atveju, jei visiškai nekinta socialinė aplinka. Tačiau gyvenant nuolatinių pokyčių laikotarpiu, vystantis visuomenei, palaipsniui kinta ir moralės normos. Neabejotinai esminius moralės principus ir tradiciją privaloma žinoti kiekvienam (o mokytojo pareiga – perduoti tai mokiniams). Tačiau moralės srityje pateiktų receptų sunku tiek išmokyti, tiek ir juos išmokyti ar taikyti. Todėl kaip perspektyvesnę moralinio ugdymo alternatyvą M. Lipmanas siūlo kritinę ugdymo praktiką (žr. 3 lentelė), kurioje ugdymas suvokiamas kaip tyrinėjimas, kurį vykdo tyrinėtojų bendruomenė (Aškinytė, 2004).

Kaip matyti iš pateiktos informacijos yra labai svarbus mokytojo vaidmuo, kuris gali rinktis ugdymo tipą. Dauguma šiuolaikinių tyrėjų sutinka, kad mokytojas turi mokiniui pateikti ne „paruoštą produktą“ ar paruoštą sprendimą, o skatinti mokinį tyrinėti ir rasti sprendimus. Kad ugdymo procesas būtų motyvuojantis ir rezultatyvus, jis turi įgauti tiriamąjį modelį, akcentuojant ne galutinį rezultatą, o pačią tyrimo eigą, procesą, kurtis būtų paremtas argumentacija. Anot J. Laužiko (1997) mokytojui ypač svarbu laiku pastebėti vaikų interesų linkmę, jų aktyvumo pobūdį, aplinkoje vykstančius reiškinius, apskritai ugdytinių vidinį ir aplinkinį pasaulį, o visa tai pastebėjus reikia daug takto ir patyrimo vaiko ugdymą kreipti reikiama vaga.

Todėl mokytojas yra svarbus efektyvaus ir kokybiško darbo dalis, apimanti visą mokytojo asmenybę: jo profesinę kompetenciją, komunikacinius gebėjimus, savarankiškumą ir kūrybingumą.

Skirtingose pasaulio šalyse naudojami saviti mokytojų pedagoginių kompetencijų modeliai. Juos išanalizavusi E. Rodzevičiūtė (2006) išskyrė komponentus būdingus daugelio šalių modeliams, tai kritinis mąstymas, problemų sprendimas, bendradarbiavimas, grupinis, komandinis darbas, IKT (informacinių komunikacinių technologijų) kompetencijos, vadybinė kompetencija (planavimas, organizavimas, koordinavimas, vertinimas), komunikacija gimtąja ir užsienio kalbomis, bendrosios intelektualinės kompetencijos (skaitymas, rašymas, skaičiavimas), tarpasmeninė ir socialinė kompetencija, nuolatinis tobulėjimas (Rodzevičiūtė, 2006).

M. Scriven (1990) nuomone mokytojo darbo kokybę lemia: 1) stiprios dalyko žinios; 2) stipri kompetencija, susijusi su išbandymais ir siekimu; 3) mokymo gebėjimai, aprėpiantys vadybinį meistriškumą; 4) asmeninės savybės (profesionalumas, punctualumas, sąžiningumas, noras padėti kitiems, pašaukimas); 5) vertybės (visapusiškumas, bendravimas) (Rodzevičiūtė, 2006).

Dabartinėje visuomenėje sparčiai keičiasi visos ugdymo sistemos akcentai ir tampa svarbu ne tik tai, ką kiekvienas asmuo žino, bet ir tai, kaip ir kada jis naudojasi savo turimomis žiniomis. Švietimo reforma skatina pedagogą nuolatiniam dalykiniam atsinaujinimui, o nūdienos mokymo procesą orientuoja naujo turinio, metodų ir principų linkme. Anot T. Tamošiūnas (1999), pereinant iš reprodukcinės prie interpretacinės pedagogikos ypač didelę reikšmę įgyja asmenybės gebėjimai suvokti save ir savąją nišą įvairialypėje ir daugiaplanėje aplinkoje. Šiuolaikinis ugdymas skatina matant mąstyti ir mąstant matyti. Iš esmės keičiasi mokytojo vaidmuo. Jis tampa partneriu, konsultantu, dalyviu, padėjėju, skatintoju, aprūpintuoju. Kinta ir pedagogo misija – jis turi padėti moksleiviui suvokti save, savo aplinką, išgauti iš informacijos lavinos tinkamą pagal gebėjimus informaciją ir paversti ją vertingomis žiniomis (Tamošiūnas, 1999). Išaugęs nusikalstamumas, prievarta ir smurtas skatina pedagogą rūpintis ne tik ugdomojo turinio novacijomis, bet ir moksleivių dorinio ugdymo efektyvumu. Etikos ir tikybos pamokos bando šią problemą spręsti, tačiau ir kitų dėstomų dalykų specialistai auklėjimo uždaviniams galėtų daugiau dėmesio skirti doriniam ugdymui.

Mokytojai ir mokiniai beveik pusė savo aktyvaus laiko praleidžia klasėje. Jie dalijasi patirtimi, ugdo įgūdžius, keičiasi informacija. Informacijos šaltinių mūsų aplinkoje yra daug: tai informacija, gaunama žmonėms bendraujant; informacija, kurią teikia aplinka, gamtos reiškiniai; taip pat informacija, gaunama iš dokumento. Dorinio ugdymo pamokose reikėtų naudoti kuo įvairesnius informacijos šaltinius, nebūtina kiekvieną pamoką mokytojui pačiam būti vieninteliu informacijos šaltiniu. Mokytojo profesijos kompetencijos apraše (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2007) nurodyta, kad mokytojas turėtų gebėti „naudoti įvairias ugdymo strategijas, plėtojančias mokinių kritinį mąstymą, problemų sprendimą ir kūrybiškumą; kurti toleranciją ir bendradarbiavimą skatinančią aplinką, kurioje mokinys turi galimybę rodyti iniciatyvą, veikti savarankiškai ir atrasti bendraminčių“. Kiekvienas mokytojas, siekdamas kokybiško mokymo ir rezultato, turi parengti efektyvų ir lankstų planą, kuris padėtų mokytojui kryptingai ir tikslingai organizuoti ugdymo procesą, pritaikyti ugdymo turinį įvairių poreikių ir galimybių mokiniams, nustatyti realius tikslus ir uždavinius, įvertinti mokinio pasiekimus ir pažangą. Planuojant ilgalaikių ir trumpalaikių planų uždavinius, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad uždaviniai turėtų parodyti kokių nuostatų, gebėjimų, žinių ir supratimo siekiame tam tikrame etape ar pamokoje. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad planuojama būtų ne pagal vadovėlį, o naudojant vadovėlį ir kitus informacijos šaltinius. Prieš rengdamasis pamokai mokytojas turėtų apgalvoti, pamokos temą/idėją, mokymo ir mokymosi uždavinį, orientuotą į rezultatą, veiklas ir priemones uždaviniui pasiekti (atsižvelgiant į klasės situaciją ir ugdymo individualizavimą), pamokos eigą (Žemaitienė, Vainorienė, Melnikova, Zeliankienė, 2008).

Mokytojas turi gebėti organizuoti ugdymo procesą taip, kad ugdytiniai savo elgesio neatitikimą pamatytų socialinės visuomenės kontekste, svarstyti dorines dilemas, mokytūsi į save pažvelgti iš šalies.

Dorinio ugdymo pamokoje mokytojo ir mokinio bendravimas gali būti įvairus: kalbėjimas, diskusija, nurodymas, padaršinimas, klausinėjimas, pagalbos teikimas, pavyzdžio rodymas; medžiagų aprūpinimas, idėjų siūlymas, stebėjimas ir kt., svarbu, kad šis bendravimas būtų kokybiškas, tai yra nuoširdus (ugdytojas gerai nusiteikęs, padaršina, paskatina vaiką, atidus jam, žavisi juo); pagarbus (pedagogas elgiasi dorai, atsižvelgia į skirtumus, įvertina vaiko indėlį, yra taktiškas); profesionalus (pedagogas laikosi konfidencialumo principų, veikia kvalifikuotai ir dalykiškai); nešališkas (ugdytojas visiems ugdytiniams suteikia vienodas galimybes pasireikšti); pozityvus (ugdytojas pastebi laimėjimus ir ką vaikas galėtų padaryti, o ne tai, kad buvo nepadaryta arba padaryta netinkamai) (Szarkowicz, 2006).

Kokybės užtikrinimo procese svarbu ne tik ugdytojų sąveiką su ugdytiniais, bet ir pedagogų tarpusavio sąveiką. Kiekviena institucija turi susikūrusi savo principus, apibūdinančius, kaip darbuotojai turi bendrauti tarpusavyje, ir tais principais remiasi, įrodant, kad minėto kokybės

užtikrinimo principo laikomasi. Tačiau vien principo laikymosi neužtenka, būtina įvertinti mokytojų bendravimo tipą, o jį išanalizavus yra nustatoma bendravimo kokybė.

D. Szarkowicz (2006) pateikia sekančius pedagogų tarpusavio sąveikos tipus: kalbėjimasis (bendravimas tarpusavyje); nurodymas (vienas darbuotojas nurodo kitam ką šis turi daryti); klausinėjimas (bendradarbiai vienas kitam užduoda klausimus); pavyzdžio parodymas (bendradarbiai vienas kitam parodo ką ir kaip padaryti); parama (vienas darbuotojas padąsina kitą); idėjų siūlymas (bendradarbiai vienas kitam pateikia idėjas); stebėjimas (vienas darbuotojas stebi kitą).

Kadangi darbuotojų tarpusavio sąveika gali skirtis savo kokybe, D. Szarkowicz (2006) siūlo nustačius darbuotojų tarpusavio sąveikos tipą, išanalizuoti jos kokybę. Ar sąveika yra:

- nuoširdi (pedagogai gerai nusiteikę, malonūs, atidūs, draugiški, padąsina vienas kitą);
- pagarbi (darbuotojai elgiasi dorai, taktiškai, atsižvelgia į skirtumus, įvertina bendradarbio indėlį);
- profesionali (darbuotojai palaiko vieni kitus, dirba kaip viena komanda);
- nešališka (pedagogai vieni su kitais elgiasi vienodai pagarbiai);
- pozityvi (pedagogas pastebi bendradarbio laimėjimus ir ką šis galėtų padaryti, o ne tai, ko jis nepadarė arba padarė netinkamai).

Siekiant gerinti dorinio ugdymo kokybę svarbu bendrauti su vaikų tėvais. Tėvai savo vaiką pažįsta geriau ir gali suteikti ugdytojams svarbios informacijos, padėsiančios išsamiau analizuoti vaiko poreikius bei kylančias problemas. Mokinio tėvų ir mokytojų nuomonė gali nesutapti, bet į tokius nesutapimus reikia žvelgti profesionaliai ir pozityviai. Mokytojas su tėvais gali bendrauti individualiai, tai yra mokytojas neoficialiai kalbasi su tėvais, teikia arba renka informaciją apie vaiką (pedagogas teikia pagalbą, paramą vaiko tėvams); mokytojas teikia informaciją tėvų susirinkimo metu (teikiama bendra informacija apie dorinį ugdymą) ir kt. Svarbu, kad šis bendravimas būtų nuoširdus, pagarbus, profesionalus ir pozityvus.

Apibendrinant skyrių matome, kad keičiasi ne tik ugdymo samprata, bet ir mokytojo vaidmuo ugdymo procese. Tradiciškai buvo manoma, kad svarbiausias mokytojo uždavinys – perteikti mokiniams žinias ir suformuoti gebėjimus bei nuostatas. Dabar mokykla turėtų orientotis į mokymosi mokytis veiklą ir aktyvų pačių mokinių mokymąsi. Siekiant ugdymo kokybės mokytojas jau neturėtų būti mokiniui nepakeičiamu informacijos teikėju, svarbiausiu ekspertu ir sprendimų priėmėju. Mokytojas turi tapti mokymosi galimybių kūrėju, konsultantu, partneriu ir padėjėju, gyvenimo tiesų liudytoju. Todėl dorinio ugdymo mokytojams suteikiama didesnė laisvė ir atsakomybė parinkti mokymo turinį ir metodus, tačiau vis dar menkai sudaromos galimybės realiai dalyvauti mokyklos valdyme.

2. 5-10 KLASIŲ MOKINIŲ, MOKYTOJŲ IT TĖVŲ NUOMONĖS DORINIO UGDYMO KOKYBĖS KRITERIJŲ EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo tikslas: ištirti dorinio ugdymo kokybės kriterijus mokytojų, mokinių bei jų tėvų požiūriu, nustatyti jų dermę tarpusavyje bei numatyti tobulinimo galimybes.

Tyrimo tikslui įgyvendinti išskelti šie **uždaviniai:**

1. Ištirti mokytojų, mokinių ir jų tėvų nuomonę apie dorinį ugdymą.
2. Pateikti rekomendacijas dorinio ugdymo kokybės kriterijų tobulinimo klausimais.

Tyrimo metodai:

- *Mokslinės literatūros analizė* taikyta, siekiant apibrėžti tyrimo sampratą bei metodus.
- *Anketinės apklausos metodas* pasirinktas dėl keleto priežasčių: tai tinkamas metodas, norint greitai gauti reikiamą informaciją iš žinomos tyrimo subjektų grupės, jis pasižymi mažiausiomis laiko ir finansų sąnaudomis, yra labiausiai paplitęs tyrimo metodas socialiniuose moksluose.

Anketą sudaro du blokai-demografinis/socialinis ir diagnostinis.

Anketinės apklausos klausimyną sudaro trys dalys:

- 1) atviro tipo klausimai, į kuriuos atsakius galima apibūdinti ir įvertinti, respondentų nuomonę, svarbiais dorinio ugdymo kokybės aspektais;
- 2) uždaro tipo klausimai, kurių teiginiai skirti respondentų būdingiems įsitikinimams, lūkesčiams, požiūriams, nuostatoms, įpročiams nustatyti;
- 3) demografinio tipo klausimai, skirti respondentams apibūdinti.

Sudarant anketos klausimyną remtasi V. Armavičiūtė, E. Martišauskienė, M. Barkauskaite, L. Duobliene, R. Aškinyte ir kt. bei Nacionalinės monitoringo sistemos švietimo kokybės rodiklių poreikio tyrimo lyginamąją analizę (2001). Klausimynas suskirstytas į trys sritis: ugdymo sąlygos – ugdymo veikla/procesai – ugdymo rezultatai.

Klausimyno privalumas:

- įgalina kokybės kriterijus pateikti loginiais ir empiriniais ryšiais susaistyta sistema;
 - sudaro sąlygas sistemaiškai analizuoti duomenis;
 - palengvina galimybes atlikti dorinio ugdymo būklės, priežasčių/pasekmių analizę;
 - teikia informaciją apie tai, kaip atskirų interesantų grupių kriterijai dera tarpusavyje bei papildoma vienas kitą, kurdami bendrą vaizdą.
- *Statistinis metodas* taikytas duomenų apdorojimo procese: aprašomoji analizė. Tyrimo duomenims statistiškai apdoroti pasitelkta SPSS programinė įranga.

Tyrimo metodologija grindžiama:

- sisteminiu požiūriu į bendrojo lavinimo mokyklą, jos veiklos kaitą ir perspektyvas, kur vykstantys procesai suvokiami kompleksiskai kaip sistema, kai tarp atskirų sudedamųjų dalių randami ryšiai, o jų dermė sąlygoja kokybišką veiklą;

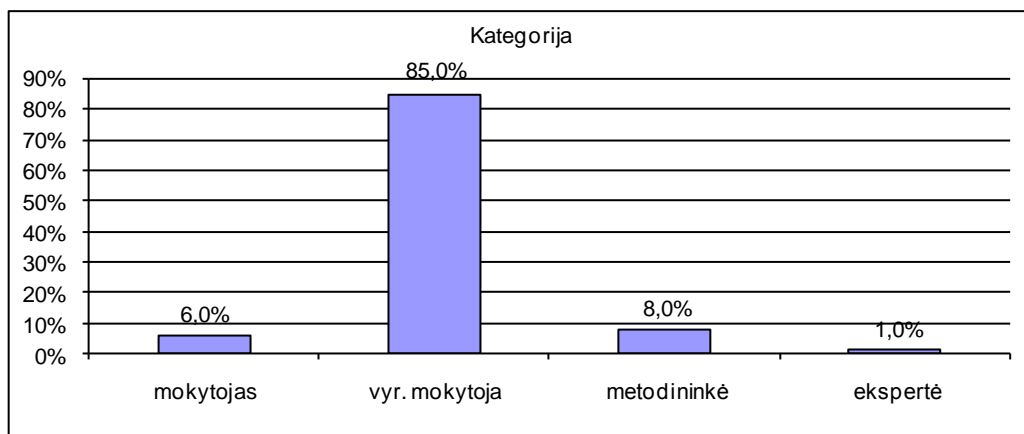
- teoretikų (Duoblienės, Bulajevos, 2008; Aramavičiūtė, 2005 ir kt.) požiūriu, kuris grindžiamas ugdymo kokybės paieška, kai persipynusios pedagoginės ir vadybinės funkcijos reiškiasi instituciniame ir interpersonaliniame lygmenyje, įtakodamos mokinių mokymo(si) perspektyvų formavimą, kai siekiama atliepti šiuolaikinės visuomenės iššūkius neprarandant kokybinio aspekto.

2.2. Tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija

Šio tyrimo etapo tikslas – ištirti dorinio ugdymo kokybės kriterijus mokytojų, mokinių ir jų tėvų požiūriu bei nustatyti jų dermę tarpusavyje, numatyti tobulinimo galimybes. Tikslui įgyvendinti buvo parengti klausimynai. Klausimynai mišrūs, anoniminiai, kai kurių klausimų atsakymus reikėjo argumentuoti, pateikti savo nuomonę. Klausimynai suskirstyti į trys sritis: ugdymo sąlygos – ugdymo veikla/procesai – ugdymo rezultatai. Tyrime dalyvavo bendrojo lavinimo mokyklų dorinio ugdymo mokytojai, 5-10 klasių mokiniai ir jų tėvai. Iš viso 286 respondentai: 100 dorinio ugdymo mokytojų, 96 mokiniai iš 5-10 klasių (po 16 mokinių iš kiekvienos amžiaus grupės) bei išplatinta 96 anketos mokinių tėvams, tačiau tyrime dalyvavo 90 tėvų, nes 6 anketos buvo sugadintos (anketos buvo pamestos ar negražintos). Duomenys apdirbti SPSS (Statistical Package for the Social Sciences). Išryškinant bendrojo lavinimo dorinio ugdymo mokytojų požiūrį į dorinio ugdymo kokybės kriterijų ypatumus, atlikta koreliacija atskirais klausimais.

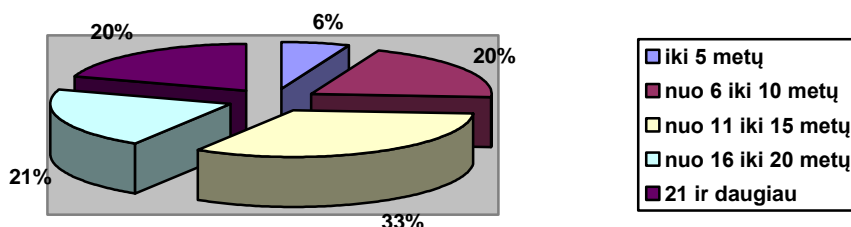
2.2.1. Dorinio ugdymo mokytojų požiūris į dorinio ugdymo kokybę

Visi tyrime dalyvavę mokytojai (toliau respondentai) yra dorinio ugdymo mokytojai, turi aukštąjį išsilavinimą, 10,0 % tyrime dalyvavusių respondentų turi magistro laipsnį. Dauguma tyrime dalyvavusių respondentų (85,0 %) turi vyresniojo mokytojo kvalifikacinę kategoriją, 8,0 % turi metodininko kvalifikacinę kategoriją, 6,0 % turi mokytojo kvalifikacinę kategoriją, 1,0 % turi eksperto kategoriją.

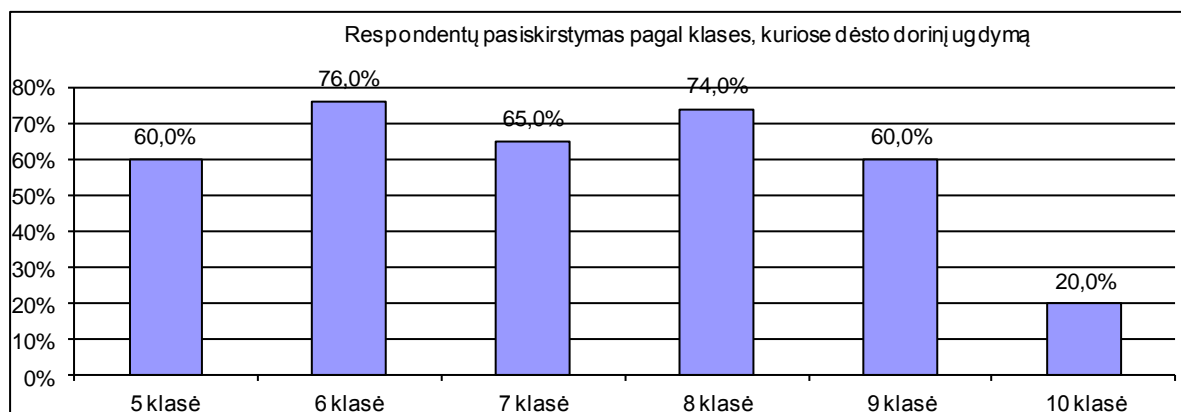
2 pav. Mokytojų kvalifikacinės kategorijos (N=100)

Respondentų darbo stažas pasiskirstė sekančiai (3 pav.):

3 pav. Respondentų darbo stažas (N=100)

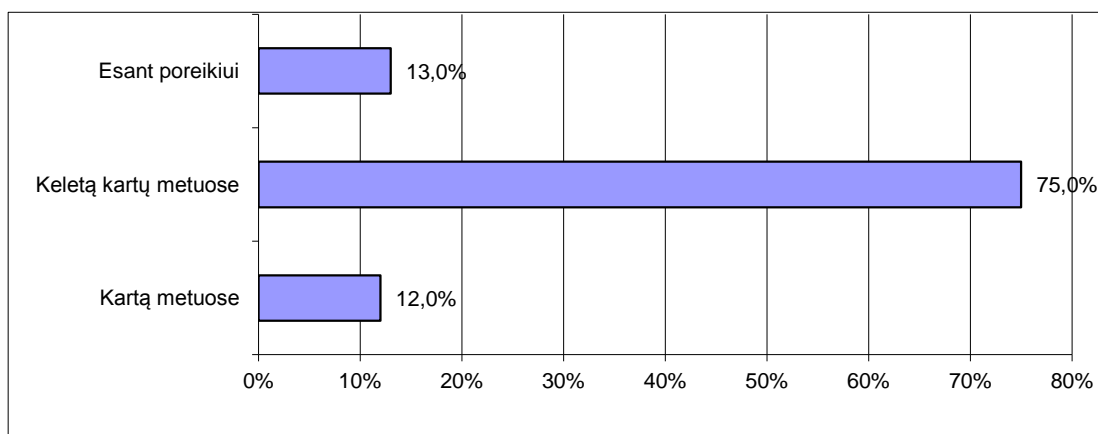
Respondentų pasiskirstymas pagal klases, kuriose dėsto dorinį ugdymą pavaizduotas 4 pav. Iš pateiktų duomenų galima daryti išvadą, kad dorinio ugdymo mokytojai veda pamokas keletai skirtingų klasių.

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal klases, kuriose dėsto dorinį ugdymą (N=100)

30,0 % respondentų nurodė, kad veda kitus mokomuosius dalykus: technologijų pamokas, užsienio kalbų pamokas. Tai sudaro galimybes mokytojams prisitaikyti nuolatinės kaitos sąlygomis, taip pat sudaro galimybes ir per kitus dėstomus dalykus ugdyti mokinių vertybines nuostatas, svarbu, kad mokytojas gebėtų organizuoti ugdymo procesą taip, kad ugdytiniai savo elgesio neatitikimą pamatytų socialinės visuomenės kontekste, svarstyti dorovines dilemas, mokytusi į save pažvelgti iš šalies.

59,0 % respondentų teigė, kad baigė etikos/tikybos studijas, 41,0 % teigė, kad yra persikvalifikavę. Dorinio ugdymo problemos yra aktualios ir nuolat analizuojamos. Šių problemų sprendimas galimas tik nuodugniai įsigilinus į tradicines vertybes, tampančias atrama išlaikant dorovinio auklėjimo tęstinumą. Šiuo atveju labai svarbus tampa mokytojo vaidmuo, kuris turi tinkamai organizuoti dorinį ugdymą, o tai natūraliai siejasi su mokytojo kvalifikacija ir kompetencija. Kadangi visi respondentai yra dorinio ugdymo specialistai (baigė studijas, persikvalifikavę), tikėtina, kad bendrojo lavinimo mokyklose yra skiriamas tinkamas dėmesys dorinio ugdymo specialistų kvalifikacijai ir kompetencijai.

5 pav. **Kiek kartų per metus respondentai dalyvauja seminaruose, kursuose (N=100)**

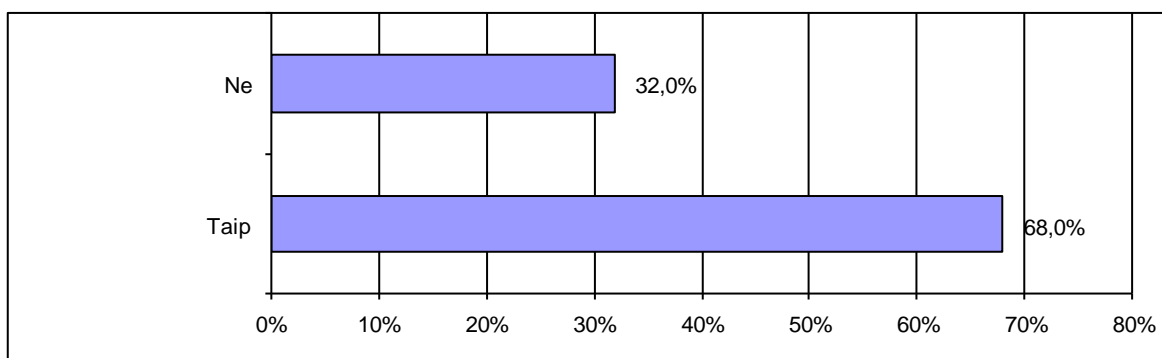
Aukščiau išsakytą teiginį patvirtina ir sekantis respondentų atsakymas, kurių dauguma (75,0 %) teigia, kad keletą kartų metuose dalyvauja seminaruose bei kvalifikaciniuose kursuose, kiti respondentai nurodė, kad dalyvauja seminaruose ir kvalifikaciniuose kursuose esant poreikiui (10,0 %) arba kartą metuose (12,0 %) (5 pav.).

Kalbant apie dorinio ugdymo veiklos organizavimą mokykloje dauguma respondentų teigė, kad juos:

- tenkina: galimybė tobulėti (75,0 %) bei teikiama parama ir pagalba mokytojui (52,0 %);
- tenkina iš dalies: pamokų tvarkaraštis (50,0 %), mokinių komplektavimas (72,0 %), patalpos (61,0 %), aprūpinimas ugdymo priemonėmis (84,0 %);

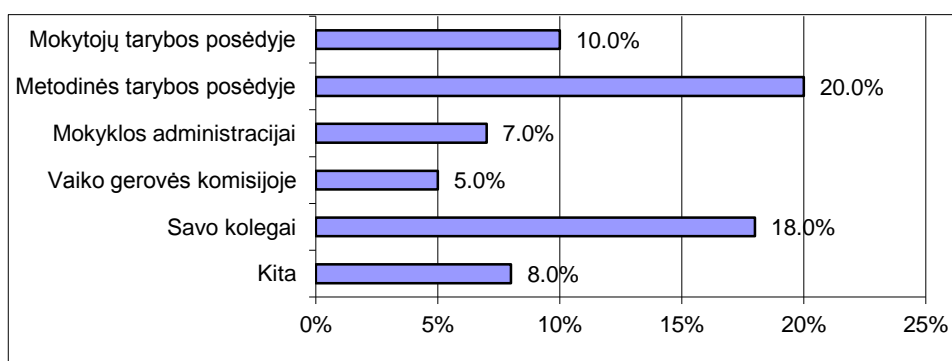
- netenkina mokytojus: galimybė naudotis informacinėmis technologijomis (70,0 %).

Dorinio ugdymo kokybės gerinimas priklauso ir nuo dorinio ugdymo veiklos organizavimo mokykloje, todėl svarbu daugiau dėmesio skirti pamokų tvarkaraščių sudarymui, mokinių komplektavimui, patalpų remontui bei dorinio ugdymo priemonių aprūpinimu, o ypač apsvarstyti galimybę naudotis informacinėmis technologijomis. Tai nėra esminiai kokybę sąlygojantys dalykai, tačiau sudaro prielaidą dorinio ugdymo kokybės gerinimui.

6 pav. Respondentai išsakė savo nuomonę apie dorinį ugdymą (N=100)

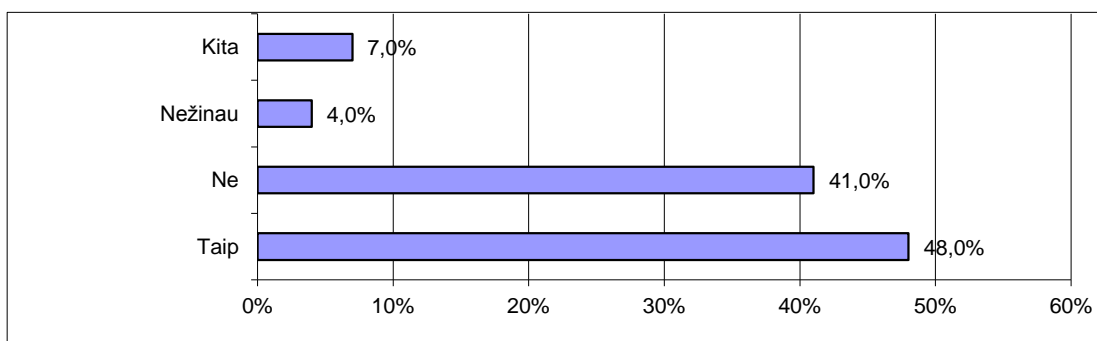
Kaip matome iš 6 pav., daugiau nei pusė respondentų (68,0 %) išsakė savo nuomonę apie dorinio ugdymo organizavimą. Vadinasi dorinio ugdymo mokytojai nėra abejingi savo profesiniai veiklai, taip pat mokytojai išsakydami savo nuomonę inicijuoja dialogą su mokyklos savivalda, mokyklos administracija, kolegomis, tuo pačių atkreipdami dėmesį į esančias problemas (6 pav.).

7 pav. Kam respondentai išsakė savo nuomonę apie dorinį ugdymą (N=100)

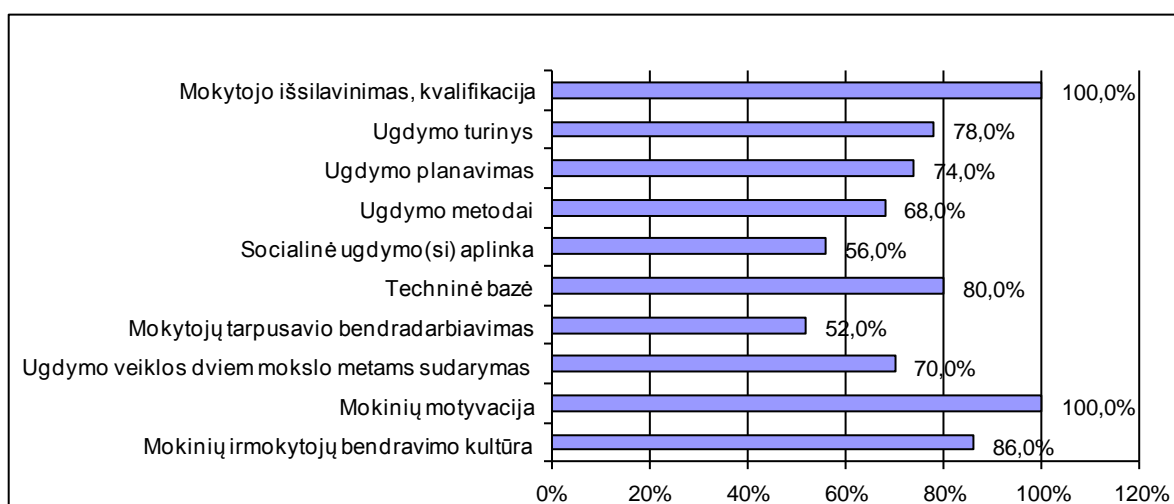
Sekančiu klausimu respondentų buvo pasiteirauta, kur jiems teko išsakyti savo nuomonę apie dorinio ugdymo organizavimą. Kaip rodo surinkti duomenys daugiausia respondentai kalbėjo dorinio ugdymo klausimais metodinėje taryboje (20,0 %), su savo kolegomis (18,0 %), mokytojų taryboje (10,0 %), tikėtina, kad per savivaldos institucijas apie esančias problemas buvo

supažindinta ir mokyklos administracija, todėl šiame klausime tik 7,0 % respondentų nurodė, kad savo nuomonę išsakė mokyklos administracijai (7 pav.).

8 pav. Ar buvo atsižvelgta į respondentų nuomonę apie dorinį ugdymą

Nors dauguma mokytojų (68,0 %) išsakė savo nuomonę dorinio ugdymo veiklos organizavimo klausimais (6 pav.), net 41,0 % respondentų teigė, kad į jų pastebėjimus nebuvo atsižvelgta, 48,0 % respondentų teigė, kad į jų pastebėjimus buvo atsižvelgta, 7,0 % respondentų pasirinko variantą „kita“ ir pakomentavo, kad „*buvo atsižvelgta, tačiau nėra finansinių galimybių pasiūlymams įvykdyti*“, 4,0 % respondentų nežino ar į jų pastebėjimus buvo atsižvelgta. Mokytojų iniciatyvumas, inovatyvumas siejamas su kaitos prielaidomis, nes pasirinkus tinkamą strategiją kinta ne tik mąstysena bet ir veikseną, todėl svarbu atsižvelgti į mokytojų pastebėjimus, kurie sudaro prielaidas gerinti ugdymo kokybę (8 pav.).

9 pav. Veiksniai labai įtakoiantys dorinio ugdymo kokybę (N=100)

Toliau respondentų buvo paklausta, kurie iš išvardintų veiksnių labiau įtakoja dorinio ugdymo kokybę? (9 pav.). Respondentų nuomone labai įtakoja dorinio ugdymo kokybę sekantys veiksniai:

mokinių motyvacija (100,0 %), šio klausimu aptikta koreliacija tarp mokinių motyvacijos ir ugdymo planavimo (χ^2 - ,187; p-0,01).

mokytojų išsilavinimas ir kvalifikacija (100,0 %), šio klausimu aptikta koreliacija tarp ugdymo planavimo (χ^2 - ,239; p-0,05).

mokinių ir mokytojų bendravimo kultūra (86,0 %), šio klausimu aptikta koreliacija tarp ugdymo turinio (χ^2 - ,366; p-0,05) ir ugdymo metodų (χ^2 - ,366; p-0,05).

techninė bazė (80,0 %), šio klausimu aptikta koreliacija tarp ugdymo turinio (χ^2 - ,212; p-0,05), ugdymo metodų (χ^2 - ,384; p-0,05), ugdymo planavimo (χ^2 - ,230; p-0,05), socialinės ugdymosi aplinkos (χ^2 - ,356; p-0,05).

ugdymo turinys (78,0 %), šio klausimu aptikta koreliacija tarp ugdymo planavimo (χ^2 - ,190; p-0,01), techninės bazės (χ^2 - ,212; p-0,05), ugdymo veiklos dviem mokslo metams sudarymo (χ^2 - ,162; p-0,01).

ugdymo planavimas (74,0 %), šio klausimu aptikta koreliacija tarp mokytojų išsilavinimo ir kvalifikacijos (χ^2 - ,229; p-0,05), ugdymo turinio (χ^2 - ,190; p-0,01), socialinės ugdymosi aplinkos (χ^2 - ,371; p-0,05), techninės bazės (χ^2 - ,220; p-0,05), mokinių motyvacijos (χ^2 - ,187; p-0,01).

ugdymo veiklos dviem mokslo metams sudarymas (70,0 %), šio klausimu aptikta koreliacija tarp ugdymo turinio (χ^2 - ,162; p-0,01), ugdymo metodų (χ^2 - ,188; p-0,01), mokinių ir mokytojų bendravimo kultūros (χ^2 - ,236; p-0,01).

ugdymo metodai (68,0 %), šio klausimu aptikta koreliacija tarp techninės bazės (χ^2 - ,384; p-0,05), ugdymo veiklos dviem mokslo metams sudarymo (χ^2 - ,337; p-0,05), mokinių ir mokytojų bendravimo kultūros (χ^2 - ,236; p-0,01).

mokytojų tarpusavio bendradarbiavimo su kolegomis, specialistais, socialiniais partneriais (52,0 %). Kryžminė koreliacijos lentelė pateikta 5 priede.

Respondentų nuomone, veiksniai labai įtakojantys dorinio ugdymo kokybę išvardinti prioritetine tvarka.

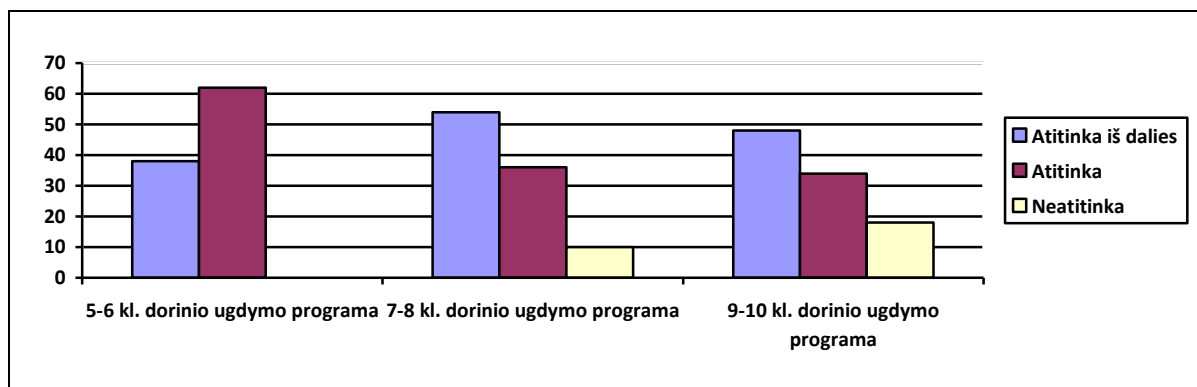
Dabartinėje visuomenėje sparčiai keičiasi visos ugdymo sistemos akcentai ir tampa svarbu ne tik tai, ką kiekvienas asmuo žino, bet ir tai, kaip ir kada jis naudojami savo turimomis žiniomis. Švietimo reforma skatina pedagogą nuolatiniam dalykiniam atsinaujinimui, o nūdienos mokymo procesą orientuoja naujo turinio, metodų ir planavimo linkme. Todėl mokytojai ir įvardino tokius svarbius dorinio ugdymo kokybės veiksnius kaip ugdymo turinys, ugdymo planavimas, ugdymo veiklos dviem mokslo metams sudarymas, ugdymo metodai. Tai veiksniai atskleidžiantys dorinio ugdymo veiklos kokybę. O kad veikla būtų kokybiška reikalingos sąlygos, respondentai įvardino veiksnius labai įtakojančius dorinį ugdymą, kurie atskleidžia dorinio ugdymo sąlygas, tai mokinių motyvacija (100,0 %), mokytojų išsilavinimas ir kvalifikacija (100,0 %), mokinių ir mokytojų

bendravimo kultūra (86,0 %), techninė bazė (80,0 %), mokytojų tarpusavio bendradarbiavimo su kolegomis, specialistais, socialiniais partneriais (52,0 %).

Mažai įtakos dorinio ugdymo kokybei, anot respondentų turi mokyklos vadovų vadybinė kompetencija (48,0 %), mokytojo asmenybė (67,0 %), mokyklos administracijos teikiama pagalba ir parama mokytojams (45,0 %), pamokų skaičius (54,0 %), pamokų tvarkaraštis (80,0 %), mokytojų bendravimas su mokinių tėvais (69,0 %), ugdytojo užsibrėžtų tikslų realizavimas (39,0 %), sąmoningas ir aktyvus mokinio įsitraukimas (40,0 %), doras pavyzdys ir auklėjimo patirtis šeimoje (44,0 %). Puse respondentų (50,0 %) nurodė, kad vertinimas neįtakoja dorinio ugdymo kokybės.

Apibendrinus respondentų įvertinimą apie veiksnius turinčius mažai įtakos dorinio ugdymo kokybei, galima daryti prielaidą, kad tai veiksniai, kuriems yra mažai skiriama dėmesio ir tai galėtų būti tos sritys, kurias reikėtų geriau pažinti ar išnaudoti, t.y. daugiau dėmesio skirti ne tik mokytojo turimai kvalifikacijai, bet ir mokytojo asmeninėms savybėms (ar jis tinka eiti konkrečias pareigas); aktyviau bendrauti su įstaigų administracija, kuri gali mokytojui teikti paramą ir pagalbą, į dorinio ugdymo procesą aktyviau pritraukti ir ugdytinių tėvus, skatinti ir motyvuoti sąmoningą ir aktyvų pačių mokinių įsitraukimą į ugdymo procesą.

Tyrinėjant šiuolaikines dorinio ugdymo programas (etikos ir tikybos) išryškėja tarpusavyje konfliktuojančių įtampos laukų tarp programų modeliavimo ir įgyvendinimo proceso, todėl respondentų buvo paklausta ar dorinio ugdymo programos atitinka 5-10 klasių mokinių poreikius?

10 pav. Dorinio ugdymo programų atitikimas 5-10 klasių mokinių poreikiams (N=100)

Kaip rodo daugumos respondentų (62,0 %) atsakymai tik 5-6 klasių dorinio ugdymo programa atitinka mokinių poreikius. Kuo vaikai vyresni tuo programos mažiau atitinka mokinių poreikius. Komentuodami savo atsakymus respondentai teigė, kad „tenka nuolat sukti galvą ir surasti vis naują situacijos aprašymą, kurį galėtum aptarti su mokiniams“, „kas yra vadovėlyje, tas tuoj pat pasensta ir netinka“, „klasių daug ir jos visos skirtingos, kiek daug tenka ruošti, jei

žmogus nori dirbti ne formaliai, o nuoširdžiai ir kiekvienais metais viskas iš naujo, nes seni pavyzdžiai neatitinka vaiko gyvenimo realybės“ (10 pav.).

Naujos dorinio ugdymo programos mokymo turinio plėtimo ribos paliekamos paties mokytojo nuožiūrai. Tokia programa yra patogi individualizuojant darbą, taip pat verčia mokytoją pasistengti parenkant ir suderinant turinio potemes. Šiuo požiūriu labai svarbi tampa dorinio ugdymo mokytojo asmenybė, mokytojo kvalifikacija ir kompetencija, mokyklos administracijos teikiama pagalba ir parama mokytojams, mokytojų bendravimas su mokinių tėvais, ugdytojo užsibrėžtų tikslų realizavimas, sąmoningas ir aktyvus mokinio įsitraukimas, mokinių ir mokytojų bendravimo kultūra, techninė bazė, mokytojų tarpusavio bendradarbiavimo su kolegomis, specialistais, socialiniais partneriais. Atnaujintoje etikos programoje, siekiama atliepti šiuolaikinės visuomenės iššūkius, todėl bandoma sujungti ir ekonomikos mokymo programą, ir informacinių technologijų programą, darnios plėtros programą, tautinio ir pilietinio ugdymo programą. Neabejotinai visa tai yra svarbu ir juo labiau kad šios programos atliepia šiuolaikines ES numatytas strategijas. Tačiau kelia nerimą pernelyg didelė mokymo turinio įvairovė ir sudėtingumas ją aprėpti neprarandant kokybės. Todėl kiekvienas mokytojas, siekdamas kokybiško mokymo ir rezultato, turi parengti efektyvų ir lankstų planą, kuris padėtų mokytojui kryptingai ir tikslingai organizuoti ugdymo procesą, pritaikyti ugdymo turinį įvairių poreikių ir galimybių mokiniams, nustatyti realius tikslus ir uždavinius, įvertinti mokinio pasiekimus ir pažangą.

Dorinio ugdymo pamokoje mokytojo ir mokinio bendravimas gali būti įvairus, svarbu, kad šis bendravimas būtų kokybiškas. Todėl kalbant apie mokytojų ir mokinių bendravimo kultūrą, kaip veiksnį, kuris sąlygoja dorinio ugdymo kokybiškumą, tyrimu atskleista, kad :

100,0 % respondentų sutinka, kad mokiniai gali kreiptis pagalbos po pamokų, jei susiduria su mokymosi problemomis. Šio klausimu aptikta koreliacija tarp šių teiginių: mokytojai gilinaisi į iškilusias problemas mokykloje/namuose (χ^2 - ,524; p-0,015), už mokymąsi ir rezultatus atsakingi patys mokiniai (χ^2 - ,753; p-0,05), mokytojas ne tik perduoda dalyko žinias, o siekia informaciją apibendrinti (χ^2 - ,451; p-0,05), mokytojas stengiasi palaikyti draugiškus santykius (χ^2 - ,753; p-0,05), mokiniai skatinami mąstyti, refleksijai ir kt. (χ^2 - ,777; p-0,05).

Už mokymąsi ir rezultatus atsakingas pats mokiny (92 %); šio klausimu aptikta koreliacija tarp šių teiginių: mokiniai bet kada gali kreiptis į mokytoją patarimo (χ^2 - ,753; p-0,05), mokytojai gilinaisi į iškilusias problemas mokykloje/namuose (χ^2 - ,496; p-0,05), mokytojas ne tik perduoda dalyko žinias, o siekia informaciją apibendrinti (χ^2 - ,753; p-0,05), mokytojas stengiasi palaikyti draugiškus santykius (χ^2 - 1,000; p-0,05), mokiniai skatinami mąstyti, refleksijai ir kt. (χ^2 - ,859; p-0,05).

Mokytojas ne tik perteikia savo dalyko žinias, o siekia informaciją suvienyti, apibendrinti, padaryti kuo labiau sklandžią ir vienalytę (100,0 %). Šio klausimu aptikta koreliacija tarp šių

teiginių: mokiniai bet kada gali kreiptis į mokytoją patarimo (χ^2 -,451; p-0,05), mokytojai gilinaisi į iškilusias problemas mokykloje/namuose (χ^2 -,013; p-0,01), už mokymąsi ir rezultatus atsakingi patys mokiniai (χ^2 -,753; p-0,05), mokytojas stengiasi palaikyti draugiškus santykius (χ^2 -,753; p-0,05), mokiniai skatinami mąstyti, refleksijai ir kt. (χ^2 -,575; p-0,05).

Mokytojai stengiasi palaikyti draugiškus santykius su mokiniais (100,0 %). Šio klausimu aptikta koreliacija tarp šių teiginių: mokiniai bet kada gali kreiptis į mokytoją patarimo (χ^2 -,753; p-0,05), mokytojai gilinaisi į iškilusias problemas mokykloje/namuose (χ^2 -,496; p-0,01), už mokymąsi ir rezultatus atsakingi patys mokiniai (χ^2 - 1,000; p-0,05), mokytojas ne tik perduoda dalyko žinias, o siekia informaciją apibendrinti (χ^2 -,753; p-0,05), mokiniai skatinami mąstyti, refleksijai ir kt. (χ^2 -,859; p-0,05).

Mokiniai skatinami mąstymui, refleksijai, stengiamasi, kad jie mokytųsi priimti vis geriau argumentuotus ir pagrįstus sprendimus (100,0 %). Šio klausimu aptikta koreliacija tarp šių teiginių: mokiniai bet kada gali kreiptis į mokytoją patarimo (χ^2 -,777; p-0,05), mokytojai gilinaisi į iškilusias problemas mokykloje/namuose (χ^2 -,554; p-0,01), už mokymąsi ir rezultatus atsakingi patys mokiniai (χ^2 -,859; p-0,05), mokytojas ne tik perduoda dalyko žinias, o siekia informaciją apibendrinti (χ^2 -,575; p-0,05), mokytojas stengiasi palaikyti draugiškus santykius (χ^2 -,859; p-0,05).

69 % respondentų teigė, kad mokiniai dėl svarbių prižasčių neatlikę namų darbų yra pateisinami, šio klausimu aptikta koreliacija su teiginiu: mokytojai gilinaisi į iškilusias problemas mokykloje/namuose (χ^2 -,294; p-0,01).

70,0 % teigė, kad tik kartais mokiniai bet kada gali kreiptis į mokytoją patarimo. Šio klausimu aptikta koreliacija tarp šių teiginių: mokytojai gilinaisi į iškilusias problemas mokykloje/namuose (χ^2 -,524; p-0,01), už mokymąsi ir rezultatus atsakingi patys mokiniai (χ^2 -,753; p-0,05), mokytojas ne tik perduoda dalyko žinias, o siekia informaciją apibendrinti (χ^2 -,451; p-0,05), mokytojas stengiasi palaikyti draugiškus santykius (χ^2 -,753; p-0,05) mokiniai skatinami mąstyti, refleksijai ir kt. (χ^2 -,777; p-0,05).

Mokytojai gilinaisi į iškilusias problemas mokykloje/namuose; mokiniai yra išklausomi (70 %). Šio klausimu aptikta koreliacija tarp šių teiginių: mokiniai bet kada gali kreiptis į mokytoją patarimo (χ^2 -,298; p-0,05), mokytojai gilinaisi į iškilusias problemas mokykloje/namuose (χ^2 -,278; p-0,01), už mokymąsi ir rezultatus atsakingi patys mokiniai (χ^2 -,562; p-0,05), mokytojas ne tik perduoda dalyko žinias, o siekia informaciją apibendrinti (χ^2 -,298; p-0,05), mokytojas stengiasi palaikyti draugiškus santykius (χ^2 -,562; p-0,05). Kryžminė koreliacijos lentelė pateikta 5 priede.

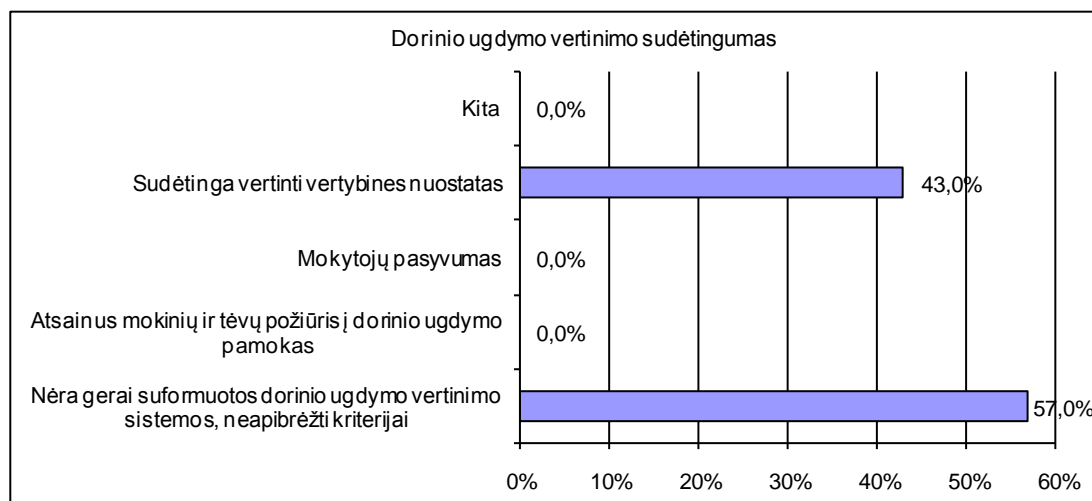
Apibendrinus galima daryti prielaidą, kad dorinio ugdymo mokytojai rūpinasi ne tik bendravimo kultūros kėlimu, bet ir stengiasi palaikyti draugiškus, dalykiškus santykius su mokiniais. Todėl mokytojas yra svarbus efektyvaus ir kokybiško darbo dalis, apimanti visą

mokytojo asmenybę: jo profesinę kompetenciją, komunikacinius gebėjimus, savarankiškumą ir kūrybiškumą.

Nuomonės apie dorinio ugdymo vertinimą pažymiais bei kaip dorinio ugdymo kokybę įtakotų vertinimas pažymiais išsiskyrė pusiau. Puse tyrime dalyvavusių respondentų teigia, kad dorinį ugdymą reikia vertinti pažymiais, puse respondentų teigia, kad nereikia vertinti. Taip pat puse respondentų teigia, kad dorinio ugdymo kokybę įtakotų teigiamai vertinimas pažymiais, 33,0 % teigia, kad neigiamai įtakotų vertinimas pažymiais, 17,0 % nežino kaip dorinį ugdymą įtakotų vertinimas pažymiais.

Dorinio ugdymo mokytojai neretai tiki, kad griežtesnė mokinių pasiekimų, vertinimo tvarka ir pažymių rašymas galėtų padidinti mokinių mokymosi motyvaciją. Tačiau toks įsitikinimas neturi tvirto pagrindo. Šiuolaikiniai motyvacijos tyrimai rodo, kad ne visada išorinė motyvacija perauga į vidinę – tokiam motyvacijos pokyčiui būtinos tam tikros sąlygos. Svarbu, kad pati mokykla, mokytojai, mokiniai neabejotų dorinio ugdymo svarba, o tai realiausia galimybė motyvuoti mokinius.

57,0 % respondentų teigia, kad dorinio ugdymo vertinimas yra sudėtingas, nes nėra gerai suformuotos dorinio ugdymo vertinimo sistemos, neapibrėžti kriterijai, 43,0 % respondentų teigia, kad sudėtinga vertinti vertybines nuostatas (11 pav.).

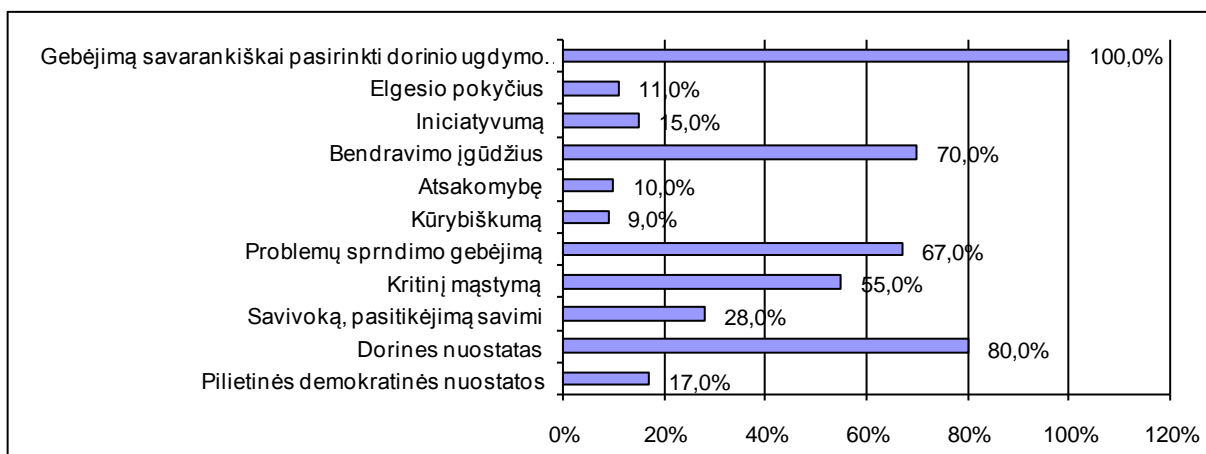

11 pav. **Dorinio ugdymo vertinimo sudėtingumas (N=100)**

Toliau buvo siekta išsiaiškinti kokias iš išvardintų savybių mokiniai ugdomi per dorinio ugdymo pamokas? Respondentų atsakymai pateikti 12 pav.

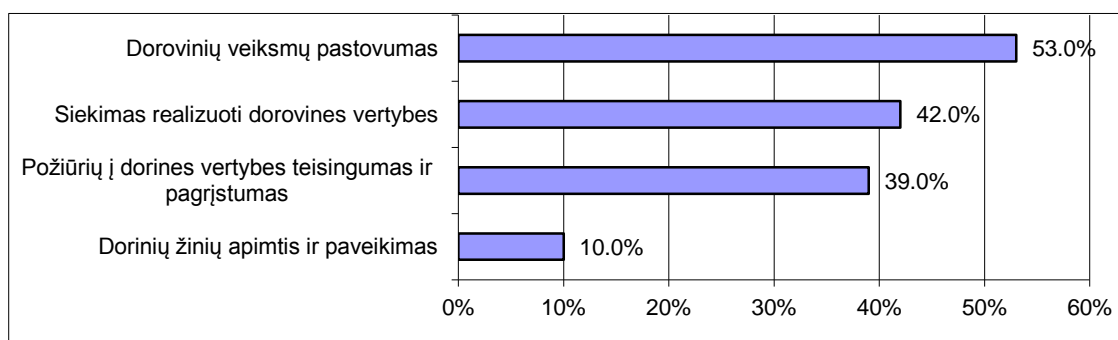
Iš respondentų atsakymų matome, kad didžiausias dėmesys per dorinio ugdymo pamokas yra skiriamas dorinėms nuostatomis (80,0 %), kritiniam mąstymui (55,0 %), problemų sprendimo gebėjimams (67,0 %), bendravimo įgūdžiams (70,0 %) bei gebėjimui savarankiškai pasirinkti

dorinio ugdymo programas (65,0 %). Tačiau vis dar trūksta mokytojų dėmesio ugdat pilietines demokratines nuostatas (17,0 %), savivoką, pasitikėjimą savimi (28,0 %), kūrybiškumą (9,0 %), atsakomybę (10,0 %) bei gebėjimui keisti savo elgesį (11,0 %) (12 pav.).

12 pav. Savybės, kurias išsiugdo mokiniai per dorinio ugdymo pamokas (N=100)

Vertindami mokinių dorinių vertybių internalizacijos laipsnį, dauguma respondentų (53,0 %) teigė, kad tai rodo dorovinių veiksmų pastovumas (13 pav.)

13 pav. Dorinių vertybių internalizacijos laipsnis (N=100)

Dorinio ugdymo mokytojų požiūris į dorinio ugdymo kokybę apibendrinimas.

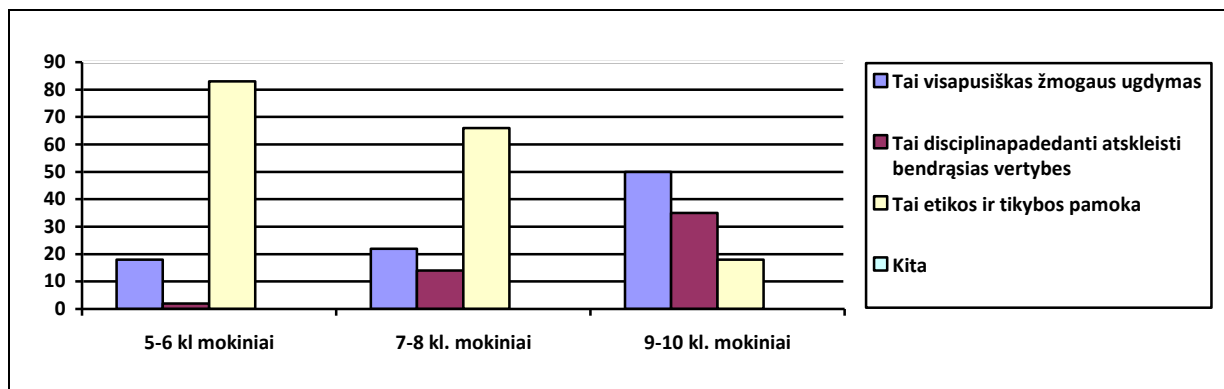
Tyrime dalyvavę respondentai turi tinkamą kvalifikaciją, yra baigę etikos/tikybos studijas arba persikvalifikavę. Respondentai (78,1%) keletą kartų metuose dalyvauja kvalifikaciniuose kursuose. Dauguma respondentų teigė, kad juos tenkina: galimybė tobulėti (75,0 %) bei teikiama parama ir pagalba mokytojui (52,0 %); tenkina iš dalies: pamokų tvarkaraštis (50,0 %), mokinių komplektavimas (72,0 %), patalpos (61,0 %), aprūpinimas ugdymo priemonėmis (84,0 %); netenkina mokytojus: galimybė naudotis informacinėmis technologijomis (70,0 %). 68,0 % respondentų išsakė savo nuomonę apie dorinio ugdymo organizavimą metodinėje taryboje, su savo kolegomis, mokytojų taryboje. 41,0 % respondentai teigė, kad į jų pastebėjimus nebuvo atsižvelgta,

48,0 % respondentų teigė, kad į jų pastebėjimus buvo atsižvelgta, 17,0 % teigė, kad į jų pastebėjimus „buvo atsižvelgta, tačiau nėra finansinių galimybių pasiūlymų įvykdyti“, 7,0 % respondentų nežino ar į jų pastebėjimus buvo atsižvelgta. Respondentų nuomone, labai įtakoja dorinio ugdymo kokybę: mokinių motyvacija (100,0 %) mokytojų išsilavinimas ir kvalifikacija (100,0 %), mokinių ir mokytojų bendravimo kultūra (86,0 %), techninė bazė (80,0 %), ugdymo turinys (78,0 %), ugdymo planavimas (74,0 %), ugdymo veiklos dviem mokslo metams sudarymas (70,0 %), ugdymo metodai (68,0 %), mokytojų tarpusavio bendradarbiavimo su kolegomis, specialistais, socialiniais partneriais (52,0 %), socialinė ugdymosi aplinka (56,0 %). 50,0 % respondentų nurodė, kad vertinimas neįtakoja dorinio ugdymo kokybės. 62,0 % respondentų nurodė, kad 5-6 klasių dorinio ugdymo programa atitinka mokinių poreikius. Tačiau 7-8 klasių programos atitinka iš dalies (52,0 %), taip pat 9-10 klasių atitinka iš dalies (79,0 %). 100,0 % respondentų teigia, kad mokiniai gali kreiptis pagalbos po pamokų, mokytojai stengiasi palaikyti draugiškus santykius su mokiniais, mokiniai skatinami mąstyti, mokytojas ne tik perteikia žinias, o siekia informaciją suvienyti, apibendrinti, 70,0 % respondentų nurodė, kad mokiniai bet kada gali kreiptis į mokytoją patarimo; 69,0 % respondentų teigia, kad mokiniai dėl svarbių priežasčių neatlikę namų darbų yra pateisinami, 68,0 % mokytojai gilinaisi į iškilusias problemas mokykloje/namuose. 57,0 % respondentų teigia, kad dorinio ugdymo vertinimas yra sudėtingas, nes nėra gerai suformuotos dorinio ugdymo vertinimo sistemos, neapibrėžti kriterijai, 43,0 % respondentų teigia, kad sudėtinga vertinti vertybines nuostatas. Tyrimo rezultatai rodo, kad dėmesys per dorinio ugdymo pamokas yra skiriamas dorovinėms nuostatomis (80,0 %), kritiniam mąstymui (55,0 %), problemų sprendimo gebėjimams (67,0 %), bendravimo įgūdžiams (70,0 %) bei gebėjimui savarankiškai pasirinkti dorinio ugdymo programas (100,0 %). Dauguma respondentų nuomone mokinių dorinių vertybių internalizacijos laipsnį, rodo dorovinių veiksmų pastovumas (53,0 %)

2.2.2. 5-10 klasių mokinių požiūris į dorinio ugdymo kokybę

Tyrimo dalyvavo 5-10 klasių mokiniai (iš kiekvienos klasės po 16 mokinių). Tyrimo 5-10 klasių mokinių nuomonės tyrimo duomenys pateikti bendroje imtyje, nes visi 5-10 klasių mokiniai (respondentai) mokosi bendro lavinimo mokykloje.

Tyrimu atskleista, kad kuo mokiniai jaunesni (5,6,7,8 klasė) dorinį ugdymą supranta, kai etikos ir tikybės pamokas (5-6 klasių – 83,0 %, 7-8 klasių – 66,0 %), vyresni (9, 10 klasė) mokiniai dorinį ugdymą supranta kaip visapusiškas žmogaus ugdymas (50,0 %) ar kaip disciplina, kuri padedanti atskleisti bendrąsias žmogaus vertybes ir jomis grįsti asmeninį/visuomeninį gyvenimą (34,0 %) (14 pav.).

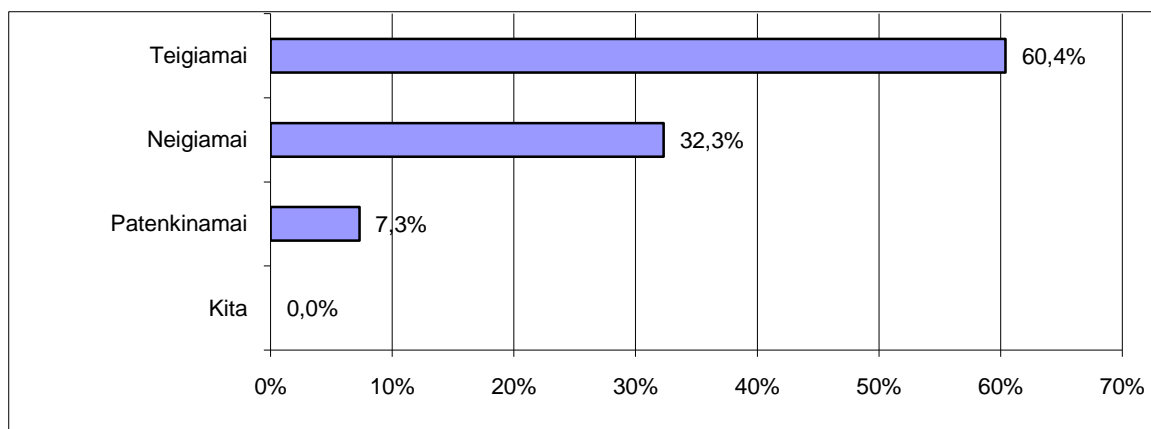

14 pav. Mokinių supratimas apie dorinį ugdymą (N=96)

Dauguma tyrime dalyvavo etikos pamokas lankantys mokiniai (55,2 %) ir tikybos pamokas lankantys mokiniai (44,7 %).

Atsakydami į sekantį klausimą daugiausia mokinių teigė, kad jų pasirinkimą, kurį dorinio ugdymo dalyką rinktis lėmė draugų įtaka (42,7 %), tėvų nuomonė (30,2 %), mokytojo asmenybė (20,8 %), mokiniai pasirinkę variantą „kita“ nurodė, kad jie „*rengiasi pirmajai komunikacijai*“. Tačiau tokių svarbių veiksnių kaip dalyko turinys, mokymo stilius, noras tobulėti nenurodė nei vienas mokinys.

Tyrimu atskleista, kad mokykloje mokiniams sudaromos sąlygos laisvai rinktis vieną iš dviejų dorinio ugdymo programų. Šiuolaikinis mokytojas turi tapti mokymosi galimybių kūrėju, konsultantu, partneriu ir padėjėju, gyvenimo tiesų liudytoju. Todėl mokiniams suteikiama didesnė laisvė ir atsakomybė parinkti dorinio ugdymo kryptį.

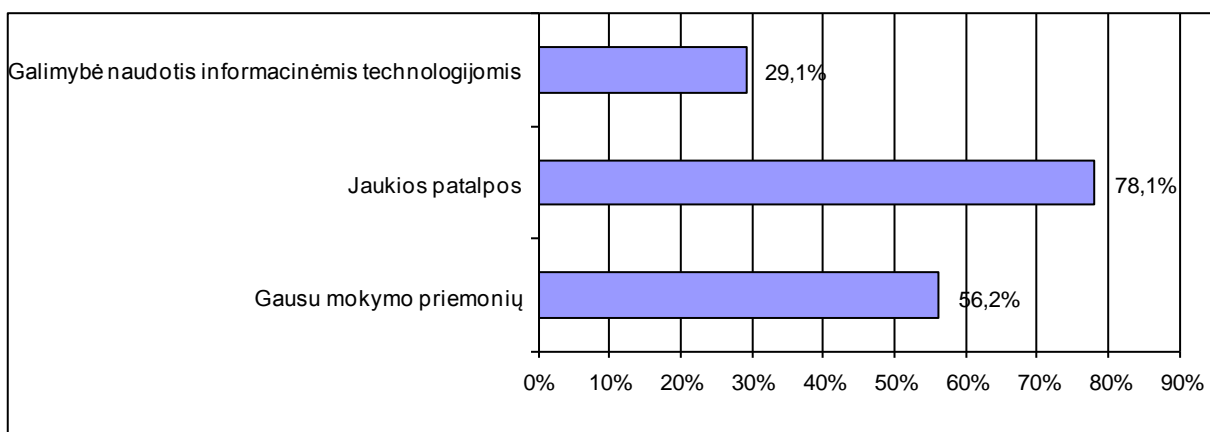

15 pav. Respondentų, savo mokyklos mokinių dorinio elgesio, vertinimas (N=96)

15 pav. pateikti mokinių atsakymai, vertinant savo mokyklos mokinių dorinį elgesį. Dauguma respondentų (60,4 %) teigiamai vertina savo mokyklos mokinių dorinį elgesį.

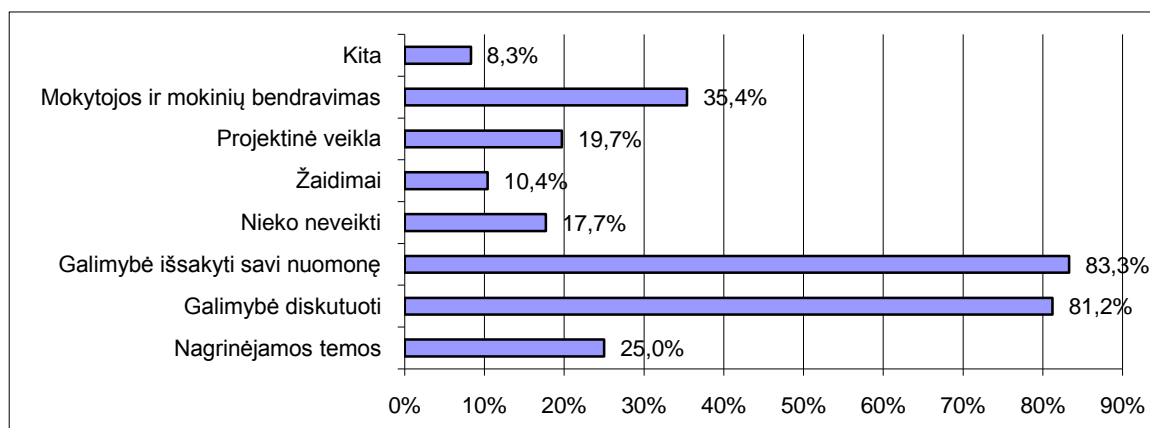
Dauguma respondentų (71,8 %) teigia, kad mokykloje dorinio ugdymo mokytojai turi savo klases, 22,9 % teigia, kad klasės neturi, 10,4 % pasirinko variantą „kita“. Vadinasi dauguma mokyklų yra skiriamas pakankamas dėmesys dorinio ugdymo aplinkos kūrimui.

Atsakydami į klausimą, ar Jus tenkina dorinio ugdymo pamokų tvarkaraštis, dauguma respondentų (66,4 %) atsakė teigiamai, 35,4 % atsakė neigiamai, 4,1% pasirinko variantą „kita“. Respondentai komentavo, kad norėtų, kad „*etikos/tikybos pamoka nebūtų paskutinė arba pirma*“.

16 pav. Dorinio ugdymo pamokų organizavimo vertinimas (N=96)

Vertindami dorinio ugdymo organizavimą mokykloje dauguma respondentų (56,2 %) teigė, kad mokykloje gausu mokymo priemonių, 78,1 % teigė, kad mokykloje jaukios patalpos, tačiau tik 29,1 % atklaustųjų turi galimybę naudotis informacinėmis technologijomis per dorinio ugdymo pamokas (16 pav).

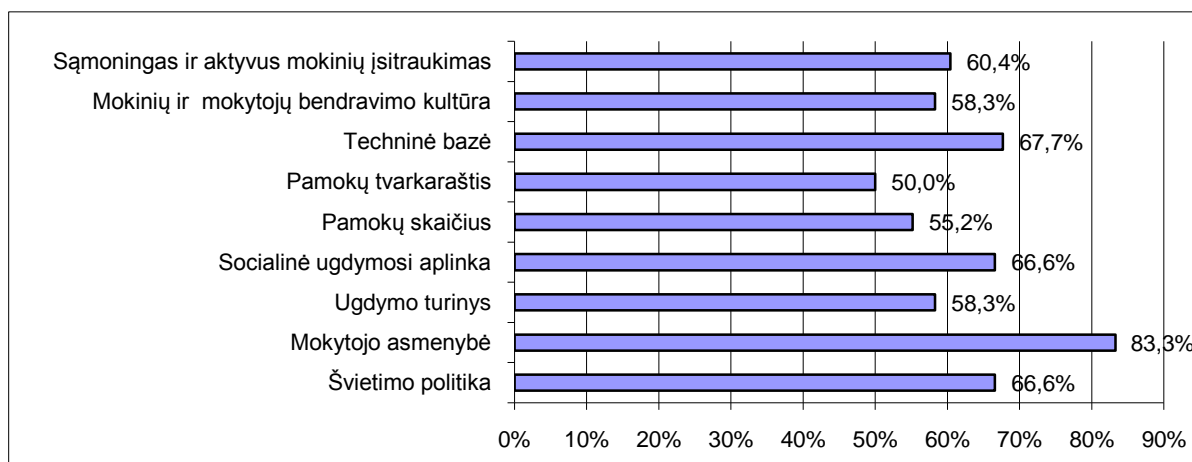
17 pav. Veikla per etikos/tikybos pamokas, kuri patinka respondentams (N=96)

Respondentai atsakydami į klausimą kas labiausiai patinka etikos/tikybos pamokoje, teigė, kad patinka galimybė išsakyti savo nuomone (83,3 %), galimybė diskutuoti (81,2 %), mokytojų ir

mokinių bendravimas (35,4 %), nagrinėjamos temos (25,0 %). Mokiniai pasirinkdami variantą „kita“ teigė, kad „*per etikos pamokas geriau pažįsta savo bendraklasius*“.

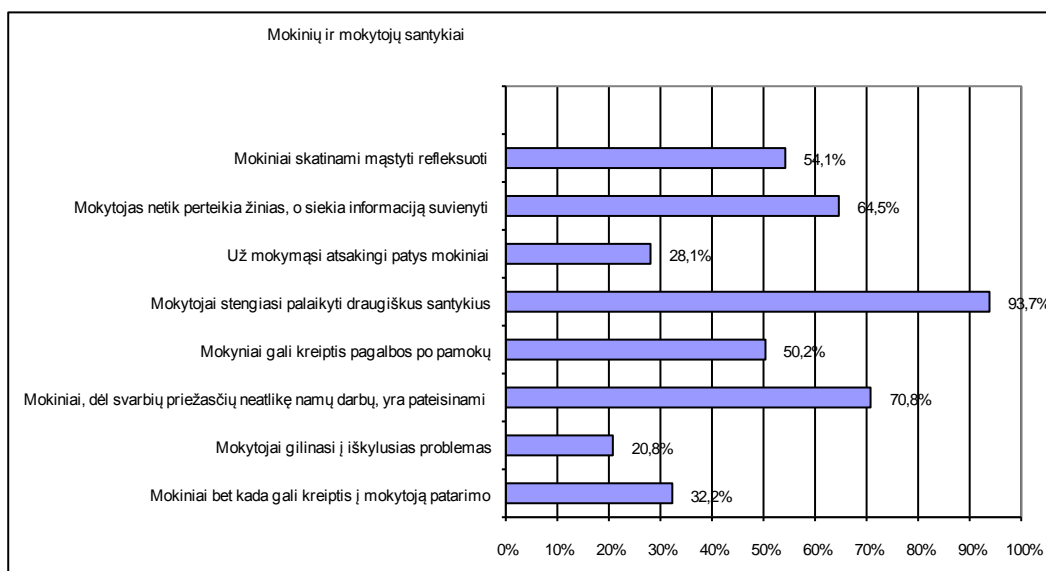
Daugiausia (80,2 %) respondentų nurodė, kad nepatinka kai dažnai skaitoma, nagrinėjamos neaktualios temos (33,3 %). Mokytojai ir mokiniai beveik pusė savo aktyvaus laiko praleidžia klasėje. Jie dalijasi patirtimi, ugdo įgūdžius, keičiasi informacija. Informacijos šaltinių mūsų aplinkoje yra daug: tai informacija, gaunama žmonėms bendraujant; informacija, kurią teikia aplinka, gamtos reiškiniai; taip pat informacija, gaunama iš dokumentų. Dorinio ugdymo pamokose reikėtų naudoti kuo įvairesnius informacijos šaltinius, nebūtina kiekvieną pamoką mokytojui pačiam būti vieninteliu informacijos šaltiniu, reikėtų paskatinti ir mokinius teikti informaciją iš savarankiškai studijuotos literatūros.

Visi tyrime dalyvavę mokiniai nurodė, kad dorinio ugdymo turinys yra suprantamas. Tačiau daugiau kaip pusė respondentų (56,2 %) nurodė, kad dorinio ugdymo vadovėliai nėra įdomūs, informatyvūs.

18 pav. **Veiksniai įtakoiantys dorinio ugdymo kokybę (N=96)**

Respondentų nuomone dorinio ugdymo kokybę labai įtakoja švietimo politika (66,6 %), mokytojo asmenybė (83,3 %), ugdymo turinys (58,3 %), socialinė aplinka (66,6 %), pamokų skaičius (55,2 %), pamokų tvarkaraštis (50,0 %), techninė bazė (67,7 %), mokinių ir mokytojų bendravimo kultūra (58,3 %), sąmoningas ir aktyvus mokinio įsitraukimas (60,4 %) Visai neįtakoja, anot respondentų dorinio ugdymo kokybę – vertinimas (100,0 %) (18 pav.).

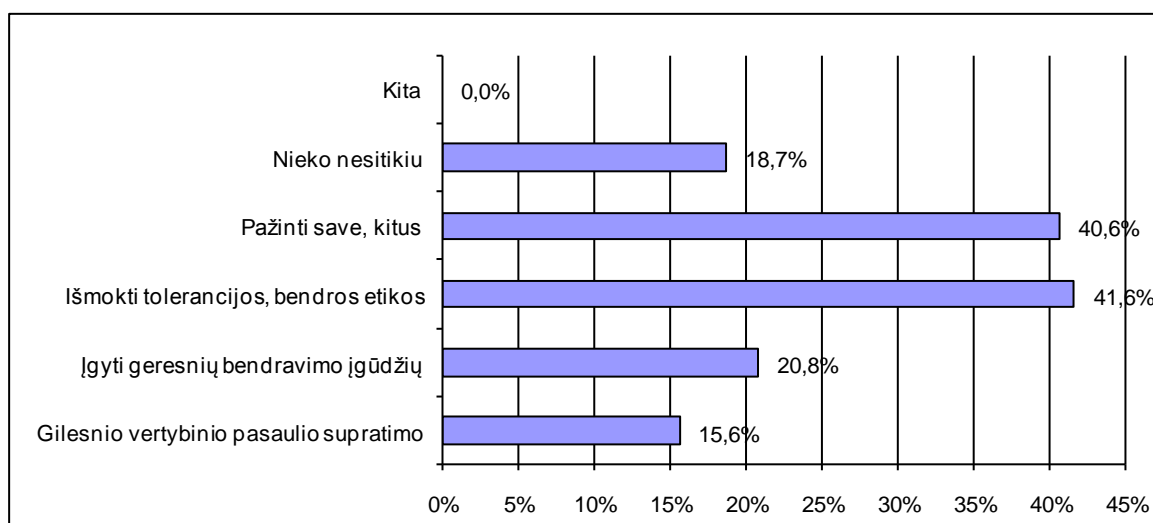

19 pav. **Mokinių ir mokytojų santykiai (N=96)**

Vertindami mokinių ir mokytojų santykius dauguma respondentų sutinka, kad mokiniai gali kreiptis pagalbos po pamokų jei susiduria su mokymosi problemomis (50,2 %), mokytojas ne tik perteikia savo dalyko žinias, o siekia informaciją suvienyti, apibendrinti, padaryti kuo labiau sklandžią ir vienalytę (64,5 %); mokytojai stengiasi palaikyti draugiškus santykius su mokiniais (93,7 %), mokiniai skatinami mąstymui, refleksijai, stengiamasi, kad jie mokytūsi priimti vis geriau argumentuotus ir pagrįstus sprendimus (54,1 %) (19 pav.).

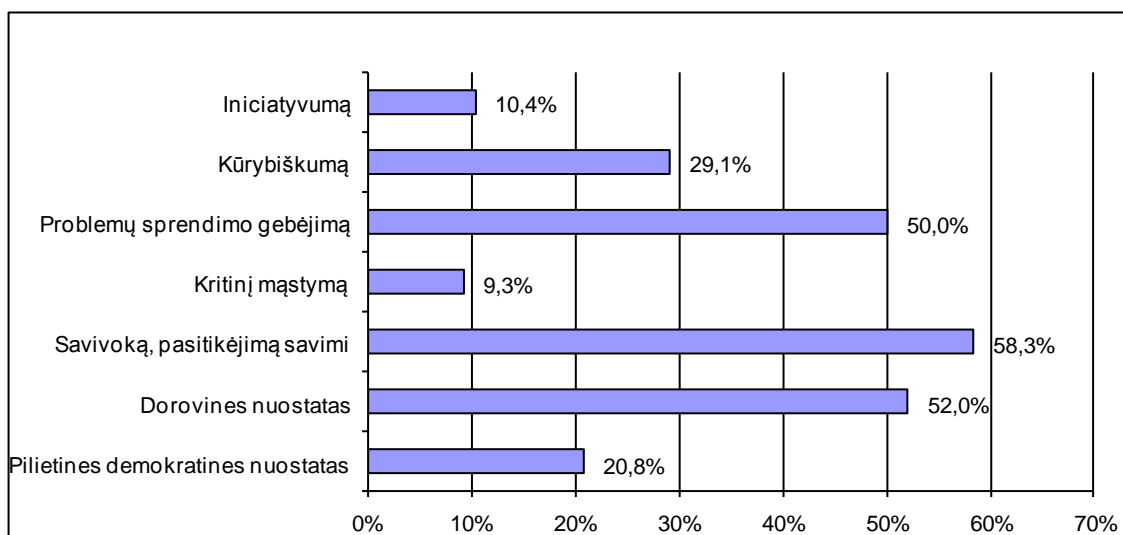
Dauguma respondentų (67,7 %) nesutinka su teiginiu, kad mokiniai bet kada gali kreiptis į mokytoją patarimo bei 64,5 % mokinių nesutinka, kad už mokymąsi ir rezultatus atsakingas pats mokiniys.

Visi tyrime dalyvavę mokiniai (100,0 %) mano, kad dorinį ugdymą nereikia vertinti pažymiais ir tai neigiamai įtakotų dorinio ugdymo kokybę.

20 pav. **Ko tikisi respondentai iš dorinio ugdymo pamokų (N=96)**

41,6 % respondentų per dorinio ugdymo pamokas tikisi išmokti tolerancijos bendros etikos; 40,6 % respondentų iš dorinio ugdymo pamokų tikisi pažinti save, kitus; 20,8 % tikisi įgyti geresnių bendravimo įgūdžių (20 pav.).

21 pav. Savybės, kurias mokiniai ugdomi per dorinio ugdymo pamokas (N=96)

Dauguma (58,3 %) mokinių teigia, kad per dorinio ugdymo pamokas išsiugdo savivoką, pasitikėjimą savimi, 52,0 % - dorines nuostatas (21 pav.).

Mokinių požiūris į dorinio ugdymo kokybę apibendrinimas:

5-6 (83,3 %), 7-8 (66,6 %) klasių mokiniai dorinį ugdymą supranta, kai etikos ir tikybos pamokas, 9-10 (50,0 %) klasių mokiniai dorinį ugdymą supranta kaip visapusiškas žmogaus ugdymas ar kaip disciplina, kuri padeda atskleisti bendrąsias žmogaus vertybes ir jomis grįsti asmeninį/visuomeninį gyvenimą. 42,7 % mokinių teigė, kad dorinio ugdymo disciplinos pasirinkimą lėmė draugų įtaka, 30,2 % tėvų nuomonė, 20,8 % mokytojo asmenybė. Mokyklose mokiniams sudaromos sąlygos laisvai rinktis vieną iš dviejų dorinio ugdymo programų (97,9 %), mokiniai (60,4 %) teigiamai vertina savo mokyklos mokinių dorinį elgesį. Mokykloje dorinio ugdymo mokytojai turi savo klases (71,8 %). 70,8 % respondentų tenkina dorinio ugdymo tvarkaraštis. Vertindami dorinio ugdymo organizavimą mokykloje dauguma respondentų teigė, kad mokykloje gausu mokymo priemonių (56,2 %), mokykloje jaukios patalpos (78,1 %), tačiau tik 30,0 % atklaustųjų turi galimybę naudotis informacinėmis technologijomis per dorinio ugdymo pamokas. Labiausiai per dorinio ugdymo pamokas mokiniams patinka galimybė diskutuoti (81,2 %), išsakyti savo nuomonę (83,3 %) , mokytojų ir mokinių bendravimas (35,4 %), nepatinka kai dažnai skaitoma (80,2 %). 100,0 % mokinių nurodė, kad dorinio ugdymo turinys yra suprantamas, tačiau 56,2 % nurodė, kad dorinio ugdymo vadovėliai nėra įdomūs, informatyvūs. Respondentų

nuomone, dorinio ugdymo kokybę labai įtakoja švietimo politika (66,6 %), mokytojo asmenybė (83,3 %), ugdymo turinys (58,3 %), socialinė aplinka (66,6 %), pamokų skaičius (55,2 %), pamokų tvarkaraštis (50,0 %), techninė bazė (67,7 %), mokinių ir mokytojų bendravimo kultūra (58,3 %), sąmoningas ir aktyvus mokinio įsitraukimas (60,4 %). Visai neįtakoja, anot respondentų dorinio ugdymo kokybę - vertinimas (100,0 %).

Mokiniai gali kreiptis pagalbos po pamokų, jei susiduria su mokymosi problemomis (50,2 %), mokytojas ne tik perteikia savo dalyko žinias, o siekia informaciją suvienyti, apibendrinti, padaryti kuo labiau sklandžią ir vienalytę (64,5 %), mokytojai stengiasi palaikyti draugiškus santykius su mokiniais (93,7 %), mokiniai skatinami mąstymui, refleksijai, stengiamasi, kad jie mokytųsi priimti vis geriau argumentuotus ir pagrįstus sprendimus (54,1 %).

Mokiniai mano, kad dorinį ugdymą nereikia vertinti pažymiais ir tai neigiamai įtakotų dorinio ugdymo kokybę. 41,6 % respondentų iš dorinio ugdymo pamokų tikisi išmolti tolerancijos, bendros etikos, 40,6 % tikisi pažinti save, kitus. Daugumos respondentų (58,3 %) nuomone, mokiniai per dorinio ugdymo pamokas išsiugdo savivoką, pasitikėjimą savimi, 52,0 % - dorines nuostatas.

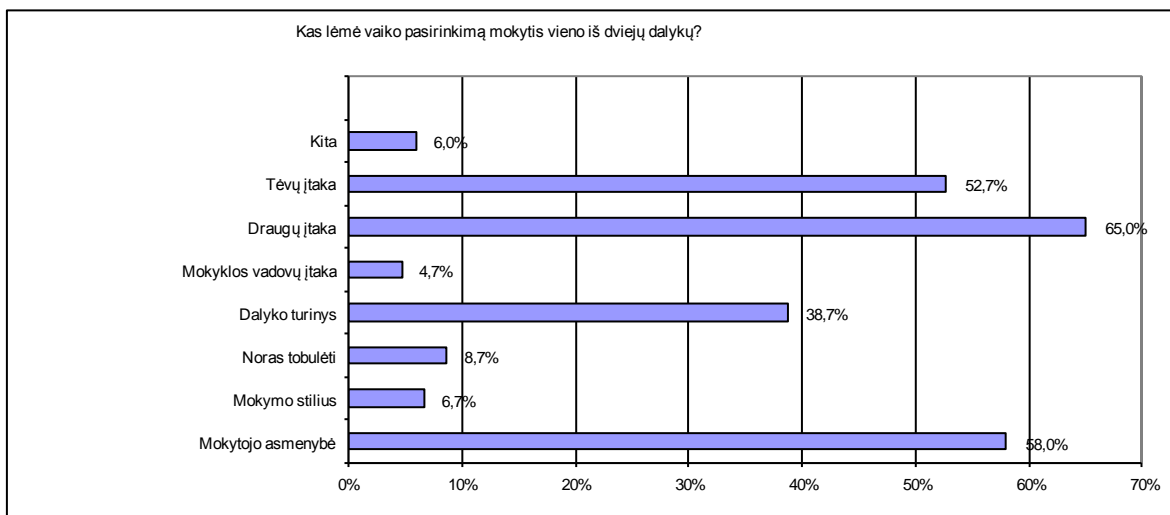
2.2.3. 5-10 klasių mokinių tėvų požiūris į dorinio ugdymo kokybę

Tyrime dalyvavo 5-10 klasių mokinių tėvai (toliau respondentai). Anketos buvo platinamos tiems tėvams, kurių vaikai taip pat dalyvavo tyrime. Iš viso buvo išplatinta 96 anketos, tačiau 6 anketos buvo sugadintos (pamestos, ar negražintos), todėl tyrime dalyvavo 90 tėvų – respondentų.

Dauguma respondentų (64,5 %) dorinį ugdymą supranta kaip visapusišką žmogaus ugdymą; 27,0 % kaip discipliną, kuri padeda atskleisti bendrąsias žmogaus vertybes ir jomis grįsti asmeninį/visuomeninį gyvenimą, 4,1 % kaip etikos ir tikybės pamokas. Gauti duomenys rodo, kad tėvai supranta dorinio ugdymo reikšmingumą.

Tyrime dalyvavo tėvai, kurių vaikai mokykloje lanko etikos pamokas – 55,2 % bei tėvai, kurių vaikai lanko tikybės pamokas – 44,7 %.

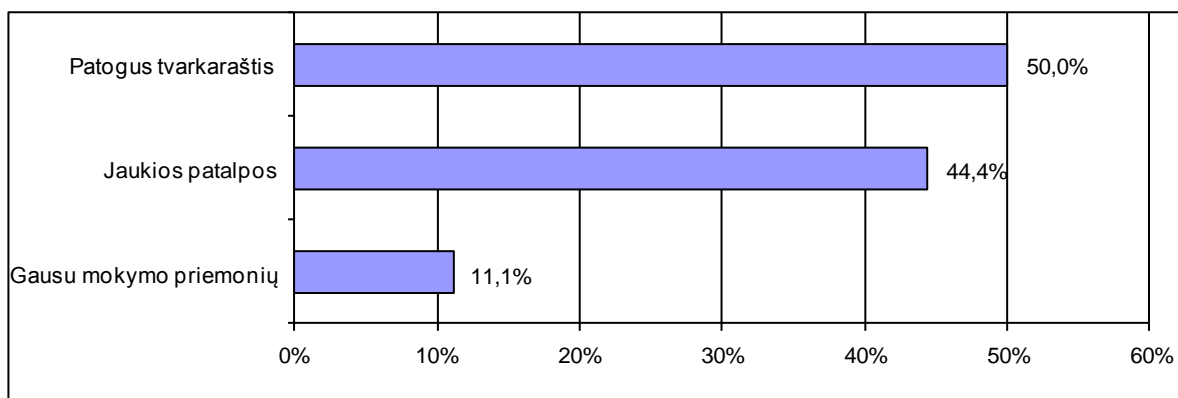
Dauguma respondentų mano, kad vaikų apsisprendimą rinktis vieną ar kitą dorinio ugdymo programą įtakojo draugai (65,5 %), tėvų nuomonė (53,3 %), mokytojo asmenybė (57,7 %); mažiausiai įtakojo mokyklos vadovai (5,5 %), mokymo stilius (7,7 %) (22 pav.).

22 pav. Veiksniai lemiantys mokinių pasirinkimą (N=90)

Dauguma tyrime dalyvavusių respondentų (75,5 %) teigia, kad mokiniams sudaromos sąlygos laisvai rinktis vieną iš dviejų dorinio ugdymo programų, 24,2 % - nežino ar tokios sąlygos yra sudaromos.

Pasiteiravus respondentų, ar Jus tenkina dorinio ugdymo veiklos organizavimas mokykloje, respondentai nurodė, kad labai įtakoja dorinio ugdymo kokybę: mokytojo išsilavinimas, kvalifikacija (75,5 %), mokinių motyvacija (60,0 %), techninė bazė (68,8 %), ugdymo turinys (78,8 %), socialinė aplinka (64,4 %), mokinių ir mokytojų bendravimo kultūra (54,1 %), tačiau daugelis tėvų rinkosi variantą „nežinau“ vertindami švietimo politiką (73,3 %), mokyklos vadovų vadybinę kompetenciją (100,0 %), mokytojo asmenybę (78,8 %), mokyklos administracijos teikiamą pagalbą (93,3 %), ugdymo metodus (56,6 %), pamokų skaičių (71,1 %), pamokų tvarkaraštį (73,3 %), mokytojų tarpusavio bendradarbiavimą (100,0 %), mokytojų bendravimą su mokinių tėvais (77,7 %), todėl galima daryti prielaidą, kad dorinio ugdymo mokytojai mažai skiria dėmesio bendradarbiavimui su tėvais, nes akivaizdžiai trūksta grįžtamojo ryšio. Siekiant gerinti dorinio ugdymo kokybę svarbu bendrauti su vaikų tėvais. Tėvai savo vaiką pažįsta geriau ir gali suteikti ugdytojams svarbios informacijos, padėsiančios išsamiau analizuoti vaiko poreikius bei kylančias problemas. Mokinio tėvų ir mokytojų nuomonė gali nesutapti, bet į tokius nesutapimus reikia žvelgti profesionaliai ir pozityviai. Mokytojas su tėvais gali bendrauti individualiai, tai yra mokytojas neoficialiai kalbasi su tėvais, teikia arba renka informaciją apie vaiką (pedagogas teikia pagalbą, paramą vaiko tėvams); mokytojas teikia informaciją tėvų susirinkimo metu (teikiama bendra informacija apie dorinį ugdymą) ir kt. Svarbu, kad šis bendravimas būtų nuoširdus, pagarbus, profesionalus ir pozityvus.

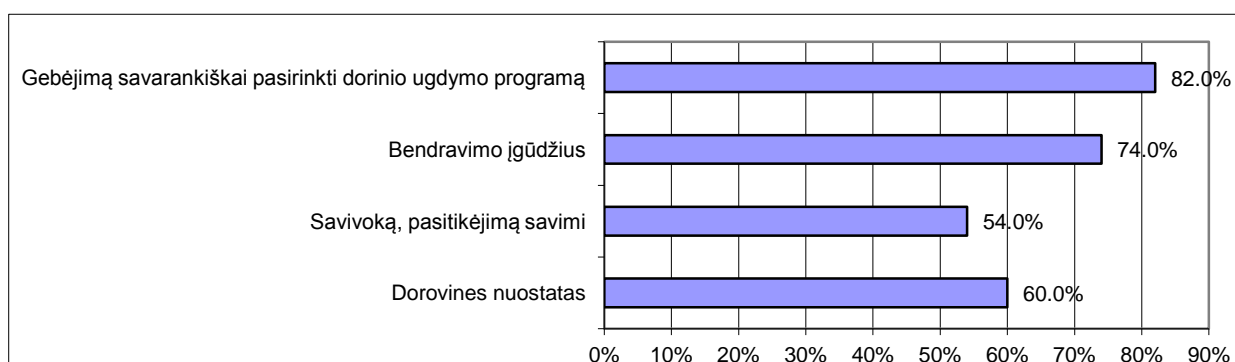
23 pav. **Dorinio ugdymo veiklos organizavimo vertinimas (N=90)**

23 pav. dorinio ugdymo veiklos organizavimo teigiami vertinimai: patogus tvarkaraštis (50,0 %), jaukios patalpos (44,4 %), tačiau dauguma respondentų „neturi nuomonės“ dorinio ugdymo veiklos organizavimo mokykloje klausimai, tai patvirtina, kad respondentai „neturi nuomonės“ - ar mokytojai nuolat tobulina profesinę kompetenciją (100,0 %); ar yra galimybė naudotis informacinėmis technologijomis (100,0 %); ar yra gausu mokymo priemonių (50,0 %).

Dauguma tėvų mano, kad 5-6 klasės (93,7 %), 7-8 klasės (83,3 %) dorinio ugdymo programos atitinka vaikų poreikius, 9-10 klasės mokinių tėvai mano, kad dorinio ugdymo programos neatitinka vaikų poreikius (71,4 %), o kiti mano, kad jos atitinka iš dalies (28,5 %). Komentuodami savo atsakymus vyresnių klasių tėvai (9,10 klasės), teigia, kad „*vaikai bėga iš dorinio ugdymo pamokos*“.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad dorinio ugdymo vertinimas pažymiais neįtakotų dorinio ugdymo kokybės, todėl dorinį ugdymą nereikia vertinti pažymiais (100,0 %). Daugumos respondentų (77,7 proc.) nuomone sudėtinga vertinti vertybines nuostatas.

Respondentų nuomone per dorinio ugdymo pamokas mokiniai išsiugdo gebėjimą savarankiškai pasirinkti dorinio ugdymo programą (82,2 %), bendravimo įgūdžius (74,4 %), dorovines nuostatas (60,0 %), savivoką, pasitikėjimą savimi (54,4 %) (24 pav.).

24 pav. **Savybės, kurias mokiniai išsiugdo per dorinio ugdymo pamokas (N=90)**
Mokinių tėvų požiūrio į dorinio ugdymo kokybę apibendrinimas:

Tyrimė dalyvavo 5-10 klasių mokinių tėvai, kurių vaikai mokosi 5,6,7,8,9,10. Dauguma respondentų (68,8 %) dorinį ugdymą supranta kaip visapusišką žmogaus ugdymą. Dauguma respondentų mano, kad vaikų apsisprendimą rinktis vieną ar kitą dorinio ugdymo programą įtakojo įtakojo draugai (65,5 %), tėvų nuomonė (53,3 %), mokytojo asmenybė (57,7 %); mažiausiai įtakojo mokyklos vadovai (5,5 %), mokymo stilius (7,7 %). 75,5 % respondentų teigia, kad mokiniams sudaromos sąlygos laisvai rinktis vieną iš dviejų dorinio ugdymo programų. Dauguma respondentų „neturiu nuomonės“ apie dorinio ugdymo veiklos organizavimą mokykloje. 5-6 klasės (93,7 %), 7-8 klasės (83,3 %) dorinio ugdymo programos atitinka vaikų poreikius, 9-10 klasės mokinių tėvai mano, kad dorinio ugdymo programos neatitinka vaikų poreikius (71,4 %), o kiti mano, kad jos atitinka iš dalies (28,5 %). Dorinio ugdymo kokybę įtakoja veiksniai: mokytojo išsilavinimas, kvalifikacija (75,5 %), mokinių motyvacija (60,0 %), techninė bazė (68,8 %), ugdymo turinys (78,8 %), socialinė aplinka (64,4 %), mokinių ir mokytojų bendravimo kultūra (54,1 %). 100,0 % respondentų teigė, kad dorinio ugdymo vertinimas pažymiais neįtakotų dorinio ugdymo kokybės, todėl dorinį ugdymą nereikia vertinti pažymiais. 77,7 % respondentų nuomone sudėtinga vertinti vertybines nuostatas. Respondentų nuomone per dorinio ugdymo pamokas mokiniai išsiugdo gebėjimą savarankiškai pasirinkti dorinio ugdymo programą (82,2 %), bendravimo įgūdžius (74,4 %), dorovines nuostatas (60,0 %), savivoką, pasitikėjimą savimi (54,4 %).

2.3. Mokytojų, mokinių ir jų tėvų dorinio ugdymo kokybės kriterijų dermė

Nors kokybės vertinimo objektyvumo ir subjektyvumo dermė problemiška, dorinio ugdymo proceso dalyvių požiūrio į ugdymo kokybę analizė ir palyginimas yra labai reikšmingi, nes padeda nustatyti ir išryškinti probleminius dorinio ugdymo kokybės klausimus ir atskleisti kokybės efektyvinimo strategijas. Remiantis tyrimo duomenimis analizuojamos ir lyginamos mokytojų mokinių ir jų tėvų dorinio ugdymo kokybės vertinimo tendencijos, visų pirma atspindinčios mokytojų, mokinių ir jų tėvų požiūrį į dorinio ugdymo sąlygas, dorinio ugdymo veiklą/procesus bei dorinio ugdymo rezultatus.

Tyrimu buvo iš dalies patvirtinta magistrinio darbo hipotezė, kurioje teigiama, kad apibūdinant dorinio ugdymo kokybės rodiklių grupę (dorinio ugdymo sąlygas, dorinio ugdymo veiklą/procesus bei dorinio ugdymo rezultatus) atskiros interesantų grupės (mokiniai, tėvai, mokytojai) vadovaujasi skirtingais kriterijais, todėl yra nepakankama jų dermė. Ir tai apsunkina tos kokybės siekimą. Kaip parodė tyrimas, kai kurie kriterijai, atskirų interesantų grupių, sutapo, kai kurie skyrėsi (4 lentelė). Siekiant gerinti dorinio ugdymo kokybę, darbo autorės nuomone, svarbu, kad atskirų interesantų grupių (mokytojų, mokinių, tėvų) dorinio ugdymo kriterijai derėtų, kas užtikrintų vienodą dorinio ugdymo kokybės sampratą.

Mokytojų, mokinių ir jų tėvų dorinio ugdymo kokybės kriterijai (parengta darbo autoriaus)

Dorinio ugdymo sąlygos	
Dorinio ugdymo mokytojų požiūriu	Kriterijai
	<p>Mokytojo kvalifikacija: mokytojo išsilavinimas, baigė etikos/tikybos studijas, mokytojo pasiekta kvalifikacija, mokytojas persikvalifikavęs, kvalifikacijos kėlimo poreikis, kvalifikacijos kėlimo galimybės.</p> <p>Kitos mokytojo charakteristikos: mokytojas dirba pagal specialybę, mokytojas dėsto ne tik dorinį bet ir kitus dalykus, mokytojo darbo krūvis, turi darbo patirties, neturi darbo patirties.</p>
Mokinių požiūriu	<p>Dorinio ugdymo programos pasirinkimas: programos pasirinkimą įtakojo veiksniai: draugų įtaka, tėvų nuomonė, mokytojo asmenybė, galimybė laisvai pasirinkti dorinio ugdymo programą.</p> <p>Dorinio ugdymo samprata: dorinio ugdymo samprata daugiausiai siejama tik su mokymo(si) disciplinomis (etika/tikyba), per dorovingumo prizmę vertinamas savo ir draugų elgesys.</p>
	<p>Dorinio ugdymo programos pasirinkimas: programos pasirinkimą įtakojo veiksniai: draugų įtaka, tėvų nuomonė, mokytojo asmenybė, galimybė laisvai pasirinkti dorinio ugdymo programą.</p> <p>Dorinio ugdymo samprata: dorinio ugdymo samprata siejama su visapusišku žmogaus ugdymu.</p>
Tėvų požiūriu	<p>Dorinio ugdymo programos pasirinkimas: programos pasirinkimą įtakojo veiksniai: draugų įtaka, tėvų nuomonė, mokytojo asmenybė, galimybė laisvai pasirinkti dorinio ugdymo programą.</p> <p>Dorinio ugdymo samprata: dorinio ugdymo samprata siejama su visapusišku žmogaus ugdymu.</p>
	<p>Dorinio ugdymo samprata: dorinio ugdymo samprata siejama su visapusišku žmogaus ugdymu.</p>
Dorinio ugdymo veikla/procesai	
Dorinio ugdymo mokytojų požiūriu	<p>Dorinio ugdymo organizavimas: patogus tvarkaraštis, dorinio ugdymo programa atitinka vaikų poreikius, programa suprantama mokiniams, jaukios patalpos, gausu mokymo priemonių, galimybė naudotis informacinėmis technologijomis.</p>
	<p>Teikiama pagalba mokytojams: Mokytojų tarpusavio bendradarbiavimo su kolegomis, specialistais, socialiniais partneriais.</p>
	<p>Dorinio ugdymo mokytojo pedagoginė kompetencija: ugdymo programos dviem mokslo metams sudarymas, ugdymo turinys, ugdymo metodai, mokinių motyvacija, mokytojo išsilavinimas, kvalifikacija, socialinės ugdymo(si) aplinkos kūrimas.</p>
	<p>Dorinio ugdymo mokytojo vadybinė kompetencija: dalyvavimas mokyklos savivaldoje, ugdymo planavimas, dalyvavimas mokyklos savivaldoje, ugdymo planavimas.</p>
	<p>Mokinių ir mokytojų bendravimo kultūra: mokiniai gali kreiptis pagalbos po pamokų, jei susiduria su mokymosi problemomis; už mokymąsi ir rezultatus atsakingas pats mokinys; mokytojas ne tik perteikia savo dalyko žinias, o siekia informaciją suvienyti, apibendrinti, padaryti kuo labiau sklandžią ir vienalytę; mokytojai stengiasi palaikyti draugiškus santykius su mokiniais; mokiniai skatinami mąstymui, refleksijai, stengiamasi, kad jie mokytojų priimti vis geriau argumentuotus ir pagrįstus sprendimus.</p>
Mokinių požiūriu	<p>Dorinio ugdymo organizavimas: švietimo politika,</p>

	<p>pamokų skaičius, pamokų tvarkaraštis, jaukios patalpos, pakankamai skiriama valandų, gausu mokymo priemonių, galimybė naudotis informacinėmis technologijomis, mokinių ir mokytojų bendravimo kultūra.</p> <p>Dorinio ugdymo pamokos turinys: galimybė išsakyti savo nuomone, galimybė diskutuoti, nagrinėjamos temos, sąmoningas ir aktyvus mokinio įsitraukimas, suprantamas dorinio ugdymo turinys.</p> <p>Dorinio ugdymo mokytojo pedagoginė kompetencija: mokytojo asmenybė, ugdymo turinys, socialinės ugdymo(si) aplinkos kūrimas.</p> <p>Mokinių ir mokytojų bendravimo kultūra: mokiniai yra išklausomi, mokiniai gali kreiptis pagalbos po pamokų, jei susiduria su mokymosi problemomis, mokytojas ne tik perteikia savo dalyko žinias, o siekia informaciją suvienyti, apibendrinti, padaryti kuo labiau sklandžią ir vienalytę, mokytojai stengiasi palaikyti draugiškus santykius su mokiniais, mokiniai skatinami mąstymui, refleksijai, stengiamasi, kad jie mokytojų priimti vis geriau argumentuotus ir pagrįstus sprendimus.</p>
Tėvų požiūriu	<p>Dorinio ugdymo organizavimas: švietimo politika, mokyklos vadovų vadybinė kompetencija, pamokų skaičius, techninė bazė: patalpos, vadovėliai, mokymo medžiaga.</p> <p>Dorinio ugdymo pamokos turinys: dorinio ugdymo programos atitinka vaikų poreikius, dorinio ugdymo programos atitinka vaikų poreikius.</p> <p>Dorinio ugdymo mokytojo pedagoginė kompetencija: mokytojo išsilavinimas, kvalifikacija, mokytojo asmenybė, ugdymo turinys, socialinės ugdymo(si) aplinkos kūrimas, mokinių motyvacija.</p> <p>Bendradarbiavimas su šeima: mokytojų bendravimas su mokinių tėvais, doras pavyzdys ir auklėjimo patirtis šeimoje.</p>
Dorinio ugdymo rezultatai	
Dorinio ugdymo mokytojų požiūriu	<p>Savybės kurios išugdomos per dorinio ugdymo pamokas: dorovinės nuostatos, kritinis mąstymas, problemų sprendimo gebėjimas, bendravimo įgūdžiai, gebėjimas savarankiškai pasirinkti dorinio ugdymo programą.</p> <p>Dorovinių vertybių internalizacijos laipsnis: dorovinių veiksmų pastovumas.</p>
Mokinių požiūriu	<p>Savybės kurios išugdomos per dorinio ugdymo pamokas: dorovines nuostatas, savivoką, pasitikėjimą savimi.</p>
Tėvų požiūriu	<p>Savybės kurios išugdomos per dorinio ugdymo pamokas: dorovines nuostatas, bendravimo įgūdžius, savivoką, pasitikėjimą savimi. gebėjimą savarankiškai pasirinkti dorinio ugdymo programą.</p>

IŠVADOS

- Dorinis ugdymas turi didelę įtaką žmogaus dvasinei ir fizinei plėtotei. Jo tikslas yra parengti žmogų visuomenės gyvenimui, gamybinei ir kultūrinei veiklai. Tai pat suteikti žinių, išmokyti veiklos įgūdžių ir būdų, ugdyti vertybių sistemą, kad žmogus galėtų sėkmingai plėtoti savo galias ir reikštis kaip asmenybė. Todėl labai svarbus tampa mokyklos vaidmuo, kuri turi tinkamai organizuoti dorinį ugdymą bei numatyti dorinių tikslų įgyvendinimo procesą, tam teisingai panaudodama visą mokyklos gyvenimą kaip integralų ugdymo veiksnį. Dorinio ugdymo tikslų ir uždavinių įgyvendinimas natūraliai turi susisiekti su ugdytojų ir ugdytinių kaita; mokyklos aplinkos pokyčių suvokimu; visos mokyklinės bendruomenės kompetencijos gerinimu; mokyklos ryšių ir bendradarbiavimo su tėvais ir visuomene organizavimu ir kt.

- Poreikis gerinti švietimo kokybę ir prisiimti atsakomybę už jos lygmenį kiekvienoje švietimo institucijoje pabrėžiami Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatyme (2011), bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito metodikoje (2002) ir kt. Dokumentuose pažymimi dorinio ugdymo kokybę įtakojantys kriterijai, tokie kaip mokytojų kompetencija ir jos tobulinimas, mokyklos administracijos teikiama pagalba ir parama mokytojams, aprūpinimas mokymo priemonėmis ir vadovėliais, mokymosi aplinkos sąlygų sudarymas (kabinetų, mokinių skaičiaus), mokytojų ir mokinių bendravimo kultūros, mokytojų tarpusavio bendradarbiavimo su kolegomis, kitais specialistais, taip pat su tėvais ir socialiniais partneriais ir kt. Dorinio ugdymo kokybė apibrėžiama per ugdymo sąlygų, ugdymo proceso ir rezultatų savybių visumą. Būtent sąlygos, procesai ir rezultatai yra esminiai, aktualiausi švietimo įstaigos veiklos aspektai. Dorinio ugdymo kokybės kriterijai parodo dorinio ugdymo veiksmingumą, todėl būtina juos nagrinėti sprendžiant dorinio ugdymo kokybės gerinimą.

- Siekiant ugdymo kokybės mokytojas neturėtų būti mokiniui nepakeičiamu informacijos teikėju, svarbiausiu ekspertu ir sprendimų priėmėju. Mokytojas turi tapti mokymosi galimybių kūrėju, konsultantu, partneriu ir padėjėju, gyvenimo tiesų liudytoju. Todėl dorinio ugdymo mokytojams suteikiama didesnė laisvė ir atsakomybė parinkti mokymo turinį ir metodus, o mokiniai gali rinktis dorinio ugdymo programas. Tačiau, siekiant dorinio ugdymo mokymo turinio kokybės, kelia nerimą pernelyg didelė mokymo turinio įvairovė ir sudėtingumas. Analizuojant šiuolaikines dorinio ugdymo programas (etikos ir tikybos) išryškėja ir daugiau tarpusavyje konfliktuojančių įtampos laukų ne tik tarp programų modeliavimo ir įgyvendinimo proceso, bet ir tarp programos ir jos įgyvendinimo kontrolės, rezultatų, stebėsenos bei vertinimo.

- Tyrimu buvo iš dalies patvirtinta magistrinio darbo hipotezė, kurioje teigiama, kad apibūdinant dorinio ugdymo kokybės sritis - dorinio ugdymo sąlygas, dorinio ugdymo veiklą/procesus bei dorinio ugdymo rezultatus, atskiros interesantų grupės (mokiniai, tėvai,

mokytojai) vadovaujasi skirtingais kriterijais, todėl yra nepakankama jų dėmė ir tai apsunkina kokybės siekimą. Kaip parodė tyrimas, kai kurie kriterijai, atskirų interesantų grupių, sutapo, kai kurie skyrėsi. Siekiant gerinti dorinio ugdymo kokybę, darbo autorės nuomone, svarbu, kad atskirų interesantų grupių (mokytojų, mokinių, tėvų) dorinio ugdymo kriterijai derėtų, kas užtikrintų vienodą dorinio ugdymo kokybės sampratą bei dorinio ugdymo kokybės siekiamybę.

REKOMENDACIJOS

1. *Skirti daugiau dėmesio mokinių dorinio ugdymo programų pasirinkimui, t.y. išsiaiškinti ugdytinių interesus, poreikius, tėvų lūkesčius.* Siekti, kad dorinio ugdymo supratimas neapsiribotų tik etikos/tikybos sąvokomis, bet padėtų mokiniui susiformuoti vertybinės nuostatos, suprastų filosofinių, etinių, religinių požiūrių ir kultūrų įvairovę, ugdytų kritinį mąstymą, įsisąmonintų dorines nuostatas, jomis vadovautis kuriant santykius su kitais žmonėmis. Ugdomas doras ir sąžiningas žmogus, pilietis, geba formuoti vertybines nuostatas ir jomis vadovautis naujomis kaitos sąlygomis. Jam ypač būdinga gebėjimas pasirinkti ir jaustis atsakingam už savo pasirinkimą.
2. *Suteikti išsamią informaciją tiek mokiniams, tiek jų tėvams apie mokykloje siūlomas dorinio ugdymo programas, t.y. pristatyti dorinio ugdymo programų turinį bei dorinio ugdymo mokytojus, kurie įgyvendins dorinio ugdymo programą.* Mokykla visada buvo laikoma viena iš svarbiausių institucijų, iš kartos į kartą perduodančių istoriškai susiformavusią vertybių sistemą. Mokykla turi padėti mokiniui iš daugelio vertybių sistemų pasirinkti optimaliausias mokinio raidą garantuojančias ir visuomenės poreikius atitinkančias vertybes.
3. *Palaikyti kokybišką bendravimą tarp mokytojų ir mokinių.* Dorinio ugdymo pamokoje mokytojo ir mokinio bendravimas gali būti įvairus: kalbėjimas, diskusija, nurodymas, padaršinimas, klausinėjimas, pagalbos teikimas, pavyzdžio rodymas; medžiagų aprūpinimas, idėjų siūlymas, stebėjimas ir kt., svarbu, kad šis bendravimas būtų kokybiškas, tai yra nuoširdus, pagarbus, profesionalus, nešališkas, pozityvus.
4. *Didinti mokyklos ir šeimos bendravimą bei bendradarbiavimą, įtraukiant tiek mokinius, tiek jų tėvus į diskusijas apie dorinio ugdymo programų tinkamumą, dorinio ugdymo organizavimo efektyvumą ir kt.* Siekiant gerinti dorinio ugdymo kokybę svarbu bendrauti su vaikų tėvais. Tėvai savo vaiką pažįsta geriau ir gali suteikti ugdytojams svarbios informacijos, padėsiančios išsamiau analizuoti vaiko poreikius bei kylančias problemas. Mokinio tėvų ir mokytojų nuomonė gali nesutapti, bet į tokius nesutapimus reikia žvelgti profesionaliai ir pozityviai.

LITERATŪRA

1. Ališauskas R. (2006). *Sąvokų/terminų žodynas*. Vilnius: ŠMM.
2. Aramavičiūtė V. (1985). *Mokinių dorovinės pozicijos formavimas*. Kaunas: Šviesa.
3. Aramavičiūtė V. (1998). *Ugdymo samprata: mokomoji priemonė*. Vilnius: universiteto leidykla.
4. Aramavičiūtė V. (2005). *Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda*. Vilnius: Gimtasis žodis.
5. Aramavičiūtė V., Martišauskienė E. (2009). *Vertybės: švietimo strategijos ir realybė* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-08-11]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/strategija/docs/vssi/090219/1%20sekcija/Vertrybiu_kaita_Str_VPU.pdf
6. Aškinytė R. (2004). Mokslo darbai. *Pedagogika*, Nr.70, p.21 [interaktyvus] [žiūrėta 2011-08-12]. Prieiga per internetą: <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2004/70/70.pdf>
7. Barkauskaitė M., Guoba A. (1998). IX–XII klasių moksleivių vertybinių orientacijų ypatumai. *Ugdymo vystymo ypatumai*. Vilnius, p.41–53.
8. Barkauskaitė M. (2001). *Paauglių tarpusavio santykiu sociopedagoginė dinamika*. Vilnius: VPU
9. Barkauskaitė M., Bruzgelevičienė R. (2002). *Bendrojo lavinimo vidaus audito metodika*. I dalis. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
10. Barkauskaitė M., Bruzgelevičienė R. (2004). Švietimo įstaigos vertinimo nuostatos. *Ikimokyklinio ugdymo mokyklos vidaus audito metodikos projektas*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
11. Barkauskaitė M. (2008). Paauglių socializacija: ypatumai, kaitos galimybės. *Pedagogika: mokslo darbai*. Vilnius: VPU leidykla, 2008, t. 88, p. 116-123 [žiūrėta 2011-04-30]. Prieiga per internetą: www.ceool.com.
12. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai (2009). Dorinis ugdymas. [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-15]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/ugdymas/docs/Dorinis.pdf>
13. Bitinas B. (2002). *Pedagoginės diagnostikos pagrindai*. Vilnius.
14. Caple K. 2000. Values: The Western Australian Experience. *Education, Culture and Values*. T. 15. London-New York
16. Černius V. J. (1997). *Tėvų ir mokytojų pagalbininkas*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
17. Dorinio ugdymo (etikos) mokytojo rengimo standartas. (2008). [interaktyvus] [žiūrėta 2011-04-30]. Prieiga per internetą: http://www.kpmc.lt/Skelbimai/31standartas/Dorinio_ugdymo_etikos_mokytojo.pdf
18. Duoblienė L. (2003). Dorinis ugdymas. *Mokymas, mokymasis ir vertinimas, projekto medžiaga*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
19. Duoblienė L. (2006). *Šiuolaikinė ugdymo filosofija: refleksijos ir dialogo link*. Vilnius: Tyto alba.

20. Duoblienė L., Bulajeva T. (2008). Ugdymo kokybė bendrojo lavinimo mokyklose. *Acta Paedagogica Vilnensia* Nr. 21, p.59.
21. Dzenuškaitė S. ir kt. (1990). Dorovinio auklėjimo koncepcija. *Tautinė mokykla II*. Kaunas.
22. Girdzijauskas A. (2007). Mokyklos tipo įtaka vyresnių mokinių dorovinei kultūrai. *Acta paedagogica Vilnensia*, t. 18. Vilnius: VPU leidykla.
23. Gudaitytė B.(2005). Dorinis ugdymas: problemos ir perspektyvos. *XXI amžius*, Nr.2 [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-15]. Prieiga per internetą: http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2005/01/07/darb_05.html
24. Gudynas P., Uginčienė E. (2005). UNESCO „Švietimo visiems“ ugdymo kokybės gerinimo politikos aktualumas Lietuvoje. [Žiūrėta 2011-09-11]. Prieiga per internetą: <http://www.pedagogika.lt>
25. Gudynas P., Uginčienė E. (2006). UNESCO „Švietimo visiems“ ugdymo kokybės gerinimo politikos aktualumas Lietuvoje: Švietimo politikos gerinimo gairės. *Acta Paedagogica Vilnensia*. Nr. 16, p.127-136.
26. Jovaiša L. (2001). *Edukologijos pradmenys*. Šiauliai.
27. Jovaiša L. (2001). Ugdymo mokslas ir praktika. *Analitinių straipsnių monografija*. Vilnius.
28. Jovaiša L. (2003). *Hodegetika*. Vilnius: Kronta.
29. Jovaiša L. (2008). Tikėjimas žmogaus ugdymo vyksme [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-20]. Prieiga per internetą: http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Acta_Paedagogica_Vilnensia/20/140-149.pdf
30. Jovaiša L. (2009). *Gyvenimo sėkmės ugdymas*. Vilnius: Agora.
31. Juodaitytė A. (2003). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: Petro ofsetas.
32. Kantas I. (1990). *Apie pedagogiką*. Kaunas: Šviesa.
33. Keinys S. (Red.). (2000). Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
34. Kučinskas V. (2003). *Vadovavimo etika*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto I-kl.
35. Kriaučiūnienė R. (2007). Dorinė nuostata kaip mokslinio pažinimo objektas. *Acta Paedagogica Vilnensia* Nr. 18, p.80-92.
36. Lepečkienė V. (1996). *Humanistinis ugdymas mokykloje*. Vilnius:
37. Lewis J.(2000). Spiritual Education as the Cultivation of Qualities of the Heart and Mind. A Reply to Blake and Carr. *Oxford Review of Education*, vol. 26, issue 2, p. 1–21.
38. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos. (2008). *Pagrindinio ugdymo bendroji programa. Dorinis ugdymas. Etika*. – Vilnius [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-20]. Prieiga per internetą: <http://www.pedagogika.lt>.

39. LR Švietimo ir mokslo ministro 2011m. vasario 21 d. *įsakymas* „Dėl vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“ Nr. V-269, [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-20]. Prieiga per internetą: http://portalas.emokykla.lt/bup/Puslapiai/vidurinis_ugdymas_bendras.aspx
40. LR Švietimo ir mokslo ministerija (2006). *Tikybės (katalikų) bendroji programa*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
41. LR švietimo ir mokslo ministro 2009 m. gegužės 19 d. *įsakymas* „Reikalavimai valstybinių ir savivaldybių mokyklų nuostatom“ Nr. ISAK- 1048 redakcija, [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-20]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/docs/projektai/mstp/nauji_reikalav_05_20.pdf
42. Lietuvos katechetikos centras (2009). *Religinis ugdymas mokykloje*. [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-20]. Prieiga per internetą: <http://www.ltkc.lt/index.php?link=docs>
43. Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos. (2002). Švietimo gairės. 2003-2012 metų gairės. [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-20]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/strategija/docs/svietimo.gaires.pdf>
44. Maceina A. (1983). *Ugdymas kaip kūryba*. Lietuvos mokykla, Nr.1.
45. Maceina A. (1990). *Pedagoginiai raštai*. Kaunas.
46. Martišauskienė E.(1997). Paauglių dorovinių vertybių formavimas. Vilnius: VPU leidykla.
47. Martišauskienė E. (2000). Vyresniųjų paauglių dorinis tapsmas: prielaidos, ypatumai, ugdymo linkmės. *Mokslo darbai. Pedagogika* Nr.40. Vilnius: VPU leidykla.
48. Martišauskienė E.(2004). *Paauglių dvasingumas kaip pedagoginis reiškiny*s. – Vilnius: VPU leidykla.
49. Michel A. (2003). *Švietimo sistemos pokyčių standartai ir strategijos* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-04-16]. Prieiga per internetą: <http://www.mtp.smm.lt>
50. Nacionalinės monitoringo sistemos švietimo kokybės rodiklių poreikio tyrimas. (2001). Lyginamoji analizė [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-16]. Prieiga per internetą: <http://www.pedagogika.lt>
51. Neifachas S. (2004). Šiuolaikinės mokyklos ugdymo kokybės valdymo problema: teorinė prakseologinė eksplikacija. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 3, p. 91-95.
52. Neiman A. (2000). Democracy and the Education of the Heart: Nel Noddings on Spirituality and Schooling. *Religious Education*, vol. 95, issue 2, p. 216–231.
53. Pečkauskaitė M. (2001). *Motina- auklėtoja*. Vilnius.
54. *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos* (2009). Vilnius: Sapnų sala.
55. Pruskus, V. (2003). *Verslo etika: laiko iššūkiai ir atsakomybės galimybės*. Vilnius: Enciklopedija.
56. Rado P. (2003). *Švietimas pereinamuoju laikotarpiu: švietimo politikos kūrimo kryptys Vidurio Europos ir Baltijos šalyse*. Vilnius: Garnelis.

57. Reingardė J., Vasiliauskaitė N., Erentaitė R. (2010). *Tolerancija ir multikultūrinis ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose*. Vilnius, Kaunas: Tolerantiško jaunimo asociacija.
58. Sheldrake P. (1992). *Spirituality and History: questions of interpretation and method*. Crossrodd and New York.
59. Šalkauskis S. (1992). Rinktiniai raštai. *Pedagoginės studijos, I knyga*. Vilnius,
60. Tamošiūnas T. (1999). *Projektų metodas ugdymo praktikoje*. Šiauliai,
61. *Tarptautinių žodžių žodynas*. (2004). Vilnius: Alma littera.
62. Taylor Ch. (1996). *Autentiškumo etika*. Vilnius: Aidai.
63. Tidikis R. (1982). Vertybės ir vertinimai auklėjime. *Dorovinės vertybės: straipsnių rinkinys*. Vilnius: Mintis, p. 111-129.
64. UNESCO Strategy For Sustainable Development. Vilnius, 2005. [interaktyvus] [žiūrėta 2011-04-16]. Prieiga per internetą: <http://www.unece.org/env/esd/strategytext/strategyinlithuanian.pdf>.
65. Vabalas - Gudaitis J. (1983). *Psichologijos ir pedagogikos straipsniai*. Vilnius: Mokslas.
66. Vilkonienė M. (2010). *Kokybė mokykloje ir ją lemiantys veiksniai* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-20]. Prieiga per internetą: <http://www.nvta.puslapiai.lt>
67. Vydūnas. (1990). *Raštai I*. Vilnius.
68. Vyšniauskienė, D. Kundrotas, V. (1999). *Verslo etika*. Kaunas: Technologija.
69. Zaleskienė I. (2001). Keturiolikmečių pilietinė kompetencija. *Ugdymo psichologija*. Vilnius, t. 4, Nr. 2 (9).
70. Zaleskienė I. (2006). Pilietinė komunikacija ir tarpkultūrinis ugdymas. *Acta paedagogica Vilnensia*. Vilnius, Nr. 16.
71. Zeliankienė A. (2008). *Audito išvados* [žiūrėta 2011-06-21]. Prieiga per internetą: www.upc.smm.lt/suzinokime/.../failai/Audito_Isvadu_Aktualumas.doc
72. Želvys R. (2001). *Švietimo vadyba ir kaita*. Vilnius: Garnelis.
73. Žemaitis V. (2005). *Etikos žodynas*. Vilnius:
74. Žemaitienė P., Vainorienė R., Melnikova R., Zeliankienė V. (2008). *Metodinėmis rekomendacijomis pagrindinio ugdymo etikos bendrosios programos (2008) įgyvendinimui*. Ugdymo plėtotės centras [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-11]. Prieiga per internetą: www.upc.smm.lt/ugdymas/pagrindinis/.../Etikos_Met_2010-11-02.doc

Dorinio ugdymo (etikos) mokytojo rengimo standarto

DORINIO UGDYMO (ETIKOS) MOKYTOJO VEIKLOS SRITYS IR KOMPETENCIJOS

Veiklos sritys	Kompetencijos
1. Etikos dalyko mokymas	1.1. Kūrybiškai perteikti dorinio ugdymo (etikos) žinias 1.2. Sudaryti sąlygas tautinei tapatybei formuotis 1.3. Susieti teorines dorinio ugdymo (etikos) žinias su kitais mokomaisiais dalykais 1.4. Formuoti ir plėtoti mokinių vertybinių nuostatų sistemą 1.5. Parinkti šiuolaikinės didaktikos metodikas
2. Dorinio ugdymo (etikos) proceso organizavimas ir valdymas	2.1. Tirti mokinių poreikius, interesus, galimybes ir problemas 2.2. Planuoti ir tobulinti dorinio ugdymo (etikos) procesą 2.3. Parinkti dorinio ugdymo (etikos) metodus ir strategijas 2.4. Sukurti doriniam ugdymui palankiausią aplinką 2.5. Vertinti mokinių dorinio ugdymo (etikos) pasiekimus ir pažangą 2.6. Bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais
2. Dorinio ugdymo (etikos) proceso organizavimas ir valdymas	3.1. Reflektuoti ir vertinti savo profesinę veiklą 3.2. Planuoti nuolatinį profesinį tobulėjimą 3.3. Kūrybiškai ir lanksčiai reaguoti į šiuolaikinio pasaulio kaitą

Klausimynas dorinio ugdymo (etikos/tikybos) mokytojams

Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Švietimo kokybės vadybos magistro studijų programos studentė Milda Jaraminaitė - Ūsienė atlieka tyrimą dorinio ugdymo kokybės 5-10 klasėje klausimais. Jūsų nuoširdūs atsakymai pasitarnaus pasirinktos problemos analizei.

Prašome atsakyti į žemiau pateiktus klausimus. Jums tinkantį atsakymą (arba kelis atsakymus) žymėkite taip (x) arba įrašykite savo nuomonę. Tyrimas yra anonimiškas ir jo duomenys bus panaudoti apibendrinta forma magistro darbe.

Iš anksto dėkoju

Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto
Švietimo kokybės vadybos magistro studijų programos studentė
Milda Jaraminaitė - Ūsienė

Dorinio ugdymo sąlygos

1. Jūsų mokytojo (- os) darbo stažas

- iki 5 metų
- 6 – 10 metų
- 11 – 15 metų
- 16 – 20 metų
- 21 ir daugiau

iš jų etikos/tikybos mokytojo (- os)

2. Jūsų kvalifikacinė kategorija

- mokytojas
- vyresnysis mokytojas
- mokytojas – metodininkas
- mokytojas – ekspertas

3. Jūsų išsilavinimas

- aukštesnysis
- aukštasis
- turite magistro laipsnį

4. Klasės, kuriose dėstote etiką/tikyba

- 5 klasė
- 6 klasė
- 7 klasė
- 8 klasė
- 9 klasė
- 10 klasė

5. Ar dėstote kitus mokomuosius dalykus? Jei taip, kokius?

.....

6. Ar esate baigęs (baigusi) etikos/tikybos studijas?

- taip
- ne

7. Esate persikvalifikavęs (-usi) ?

- taip
- ne

8. Kiek kartų per metus dalyvaujate seminaruose, kvalifikaciniuose kursuose apie etikos/tikybos dėstymą mokykloje?

- kartą metuose
- keletą kartų metuose
- esant poreikiui
- kita

Dorinio ugdymo veikla/procesai

9. Ar Jus tenkina dorinio ugdymo veiklos organizavimas mokykloje, tai yra Jūs tenkina:

Veiksniai	Tenkina iš dalies	Tenkina	Netenkina
Pamokų tvarkaraštis			
Mokinių komplektavimas			
Galimybė tobulėti			
Teikiama parama ir pagalba mokytojui			
Jaukios patalpos			
Aprūpinimas ugdymo priemonėmis			
Galimybė naudotis informacinėmis technologijomis			

10. Ar Jums teko išsakyti savo nuomonę dėl dorinio ugdymo veiklos organizavimo?

- taip
- ne

11. Jeigu atsakėte teigiamai, nurodykite, kur išsakėte savo nuomonę (galite pasirinkti kelis variantus) :

- mokytojų tarybos posėdyje
- metodinės tarybos posėdyje
- mokyklos administracijai
- vaiko gerovės komisijoje
- savo kolegai
- kita.....

12. Ar buvo atsižvelgta į Jūsų pastebėjimus ?

- taip
- ne
- nežinau
- kita.....

13. Kurie iš išvardintų veiksnių labiau įtakoja dorinio ugdymo kokybę?

Veiksniai	Labai įtakoja	Mažai įtakoja	Neįtakoja	Nežinau
Švietimo politika				
Mokyklos vadovų vadybinė kompetencija				
Mokytojo asmenybė				
Mokytojo išsilavinimas, kvalifikacija				
Mokyklos administracijos teikiama pagalba ir parama mokytojams				
Ugdymo turinys				
Ugdymo planavimas				
Ugdymo metodai				

Socialinė ugdymo(si) aplinka				
Pamokų skaičius				
Pamokų tvarkaraštis				
Techninė bazė (patalpos, vadovėliai, mokymo medžiaga)				
Mokytojų tarpusavio bendradarbiavimo su kolegomis, specialistais, socialiniais partneriais				
Mokytojų bendravimas su mokinių tėvais				
Ugdytojo užsibrėžtų tikslų realizavimas				
Ugdymo veiklos dviem mokslo metams sudarymas				
Mokinių motyvacija				
Mokinių ir mokytojų bendravimo kultūra				
Sąmoningas ir aktyvus mokinio įsitraukimas				
Doras pavyzdys ir auklėjimo patirtis šeimoje				
Vertinimas (įskaita, neįskaita)				
Kita				

14. Ar dorinio ugdymo programos atitinka 5-10 klasių mokinių poreikius?

Dorinio ugdymo programos	Atitinka iš dalies	Atitinka	Neatitinka
5-6 klasių dorinio ugdymo programa			
7-8 klasių dorinio ugdymo programa			
9-10 klasių dorinio ugdymo programa			

Jeigu atsakėte, kad kuri nors iš programų atitinka iš dalies arba neatitinka mokinių poreikių, pakomentuokite savo atsakymą.....

.....

15. Įvertinkite kiekvieną teiginį pasirinkdami vieną Jums tinkantį atsakymo variantą

Teiginys	Sutinku	Kartai	Ne
Mokiniai bet kada gali kreiptis į mokytoją patarimo			
Mokytojai gilinaisi į iškilusias problemas mokykloje /namuose			
Mokiniai, dėl svarbių priežasčių neatlikę namų darbų yra pateisinami			
Mokiniai gali kreiptis pagalbos po pamokų, jei susiduria su mokymosi problemomis			
Už mokymąsi ir rezultatus atsakingas pats mokinys			
Mokytojas ne tik perteikia savo dalyko žinias, o siekia informaciją suvienyti, apibendrinti, padaryti kuo labiau sklandžią ir vienalytę.			
Mokytojai stengiasi palaikyti draugiškus santykius su mokiniais			
Mokiniai skatinami mąstymui, refleksijai, stengiamasi, kad jie mokytųsi priimti vis geriau			

Dorinio ugdymo rezultatai

16. Ar reikia dorinį ugdymą vertinti pažymiais?

- taip
- ne
- nežinau

17. Jūsų nuomonė, kaip dorinio ugdymo kokybę įtakotų vertinimas pažymiais?

- teigiamai
- neigiamai
- nežinau
- kita.....

18. Kas Jūsų nuomone kelia dorinio ugdymo vertinimo sudėtingumą? (galite pasirinkti kelis variantus)

- nėra gerai suformuotos dorinio ugdymo vertinimo sistemos, neapibrėžti kriterijai
- atsainus mokinių ir tėvų požiūris į dorinio ugdymo pamokas
- mokytojų pasyvumas
- sudėtinga vertinti vertybines nuostatas
- kita.....

19. Jūsų nuomone kokias iš išvardintų savybių mokiniai išsiugdo per dorinio ugdymo pamokas? (galite pasirinkti kelis variantus)

- pilietines demokratines nuostatas
- dorines nuostatas
- savivoką, pasitikėjimą savimi
- kritinį mąstymą
- problemų sprendimo gebėjimą
- kūrybiškumą
- iniciatyvumą
- atsakomybę
- bendravimo įgūdžius
- elgesio pokyčius
- gebėjimą savarankiškai pasirinkti dorinio ugdymo programą
- kita.....

20. Kas rodo mokinių dorinių vertybių internalizacijos laipsnį?

- dorinių žinių apimtis ir paveikimas
- požiūrių į dorines vertybes teisingumas ir pagrįstumas (dorinis vertinimas)
- siekimas realizuoti dorovines vertybes (doriniai įsitikinimai)
- dorovinių veiksmų pastovumas (dorinis elgesys)

Klausimynas 5-10 klasių mokiniams

Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Švietimo kokybės vadybos magistro studijų programos studentė Milda Jaraminaitė - Ūsienė atlieka tyrimą dorinio ugdymo kokybės 5-10 klasėje klausimais. Jūsų nuoširdūs atsakymai pasitarnaus pasirinktos problemos analizei.

Prašome atsakyti į žemiau pateiktus klausimus. Jums tinkantį atsakymą (arba kelis atsakymus) žymėkite taip (x) arba įrašykite savo nuomonę. Tyrimas yra anonimiškas ir jo duomenys bus panaudoti apibendrinta forma magistro darbe.

Iš anksto dėkoju

Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto
Švietimo kokybės vadybos magistro studijų programos studentė
Milda Jaraminaitė - Ūsienė

Dorinio ugdymo sąlygos

1. Kurioje klasėje mokaisi:
 - 5 klasė 6klasė 7 klasė 8 klasė 9 klasė 10 klasė
2. Kaip suprantate dorinį ugdymą?
 - tai visapusiškas žmogaus ugdymas
 - tai disciplina padedanti atskleisti bendrąsias žmogaus vertybes ir jomis grįsti asmeninį/visuomeninį gyvenimą
 - tai etikos ir tikybos pamokos
 - kita.....
3. Mokykloje pasirinkai lankyti:
 - etikos pamokas
 - tikybos pamokos
4. Kas lėmė Tavo pasirinkimą vieno iš dviejų dalykų (etikos ar tikybos)? (galite pasirinkti kelis variantus)
 - dalykų turinys
 - mokymo stilius
 - noras tobulėti vienoje ar kitoje srityje
 - mokyklos vadovų įtaka (privalomų grupių sudarymas)
 - tėvų nuomonė
 - draugų įtaka
 - mokytojo asmenybė
 - kita.....
5. Ar Jūsų mokykloje mokiniams sudaromos sąlygos laisvai rinkis vieną iš dviejų dorinio ugdymo programų?
 - taip
 - ne
 - nežinau
 - kita
6. Kaip vertinate savo mokyklos mokinių dorovinį elgesį?
 - teigiamai

- patenkinamai
- neigiamai
- kita.....

7. Ar mokykloje dorinio ugdymo mokytojai turi savo klases?

- taip
- ne
- nežinau
- kita.....

Dorinio ugdymo veikla/procesai

8. Ar Jus tenkina dorinio ugdymo pamokų tvarkaraštis?

- taip
- ne
- nežinau
- kita.....

Jeigu atsakėte neigiamai, atsakymą pakomentuokite

.....

9. Ar dorinis ugdymas gerai organizuotas mokykloje (gausu mokymo medžiagos, jaukios patalpos ir kt.)?

Veiksniai	Taip	Ne	Neturiu nuomonės
Gausu mokymo priemonių			
Jaukios patalpos			
Galimybė naudotis informacinėmis technologijomis			

10. Ar dorinis ugdymas yra naudingas?

- taip
 - ne
 - nežinau
 - kita
- Pakomentuokite savo atsakymą.....

.....

11. Kas Jums labiausiai patinka etikos/tikybos pamokose? (galite pasirinkti kelis variantus)

- nagrinėjamos temos
- galimybė diskutuoti
- galimybė išsakyti savo nuomonę
- nieko neveikti
- žaidimai
- projektinė veikla
- mokytojos ir mokinių bendravimas
- kita.....

12. Kas Jums labiausiai nepatinka etikos/tikybos pamokose? (galite pasirinkti kelis variantus)

- nagrinėjamos neaktualios temos
- dažnai skaitoma, mažai diskutuojama
- netinkamai pateikiama informacija
- mokytojos ir mokinių bendravimas
- kita.....

13. Ar dorinio ugdymo (etikos tikybos) ugdymo turinys yra suprantamas?

- taip
- ne
- nežinau
- kita.....

14. Ar dorinio ugdymo vadovėliai yra įdomūs, informatyvūs?

- taip
- ne
- nežinau
- kita.....

15. Kurie iš išvardintų veiksnių labiau įtakoja dorinio ugdymo kokybę?

Veiksniai	Labai įtakoja	Mažai įtakoja	Neįtakoja	Nežinau
Švietimo politika				
Mokyklos vadovų vadybinė kompetencija				
Mokytojo asmenybė				
Mokytojo išsilavinimas, kvalifikacija				
Mokyklos administracijos teikiama pagalba ir parama mokytojams				
Ugdymo turinys				
Ugdymo planavimas				
Ugdymo metodai				
Socialinė ugdymo(si) aplinka				
Pamokų skaičius				
Pamokų tvarkaraštis				
Techninė bazė (patalpos, vadovėliai, mokymo medžiaga)				
Mokytojų tarpusavio bendradarbiavimo su kolegomis, specialistais, socialiniais partneriais				
Mokytojų bendravimas su mokinių tėvais				
Ugdymojo užsibrėžtų tikslų realizavimas				
Ugdymo veiklos dviem mokslo metams sudarymas				
Mokinių motyvacija				
Mokinių ir mokytojų bendravimo kultūra				
Sąmoningas ir aktyvus mokinio įsitraukimas				
Doras pavyzdys ir auklėjimo patirtis šeimoje				
Vertinimas (įskaita, neįskaita)				
Kita				

16. Įvertinkite kiekvieną teiginį pasirinkdami vieną Jums tinkantį atsakymo variantą.

Teiginys	Sutinku	Kartai	Nesutinku
Mokiniai bet kada gali kreiptis į mokytoją patarimo			
Mokytojai gilinaisi į iškilusias problemas mokykloje /namuose			
Mokiniai, dėl svarbių priežasčių neatlikę pamokų yra pateisinami			
Mokiniai gali kreiptis pagalbos po pamokų, jei susiduria su mokymosi problemomis			
Mokiniai dėl svarbių priežasčių neatlikę namų darbų yra pateisinami			
Už mokymąsi ir rezultatus atsakingas pats mokinys			
Mokytojas ne tik perteikia savo dalyko žinias, o siekia informaciją suvienyti, apibendrinti, padaryti kuo labiau sklandžią ir vienalytę.			
Mokytojai stengiasi palaikyti draugiškus santykius su mokiniais			
Mokiniai skatinami mąstymui, refleksijai, stengiamasi, kad jie mokytojai priimti vis geriau argumentuotus ir pagrįstus sprendimus.			

Dorinio ugdymo rezultatai

17. Ar reikia dorinį ugdymą vertinti pažymiais?

- taip
- ne
- nežinau

18. Jūsų nuomonė, kaip dorinio ugdymo kokybę įtakotų vertinimas pažymiais?

- teigiamai
- neigiamai
- nežinau
- kita.....

19. Ko tikėtis iš dorinio ugdymo pamokų? (galite pasirinkti kelis variantus)

- gilesnio vertybinio pasaulio supratimo
- įgyti geresnių bendravimo įgūdžių
- išmokti tolerancijos, bendros etikos
- pažinti save, kitus
- nieko nesitikiu
- kita.....

21. Jūsų nuomone kokias iš išvardintų savybių mokiniai išsiugdo per dorinio ugdymo pamokas? (galite pasirinkti kelis variantus)

- pilietines demokratines nuostatas
- dorines nuostatas
- savivoką, pasitikėjimą savimi
- kritinė mąstymą

- problemų sprendimo gebėjimą
- kūrybiškumą
- iniciatyvumą

Klausimynas 5-10 klasių mokinių tėvams

Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Švietimo kokybės vadybos magistro studijų programos studentė Milda Jaraminaitė - Ūsienė atlieka tyrimą dorinio ugdymo kokybės 5-10 klasėje klausimais. Jūsų nuoširdūs atsakymai pasitarnaus pasirinktos problemos analizei.

Prašome atsakyti į žemiau pateiktus klausimus. Jums tinkantį atsakymą (arba kelis atsakymus) žymėkite taip (x) arba įrašykite savo nuomonę. Tyrimas yra anonimiškas ir jo duomenys bus panaudoti apibendrinta forma magistro darbe.

Iš anksto dėkoju

Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto
Švietimo kokybės vadybos magistro studijų programos studentė
Milda Jaraminaitė - Ūsienė

Dorinio ugdymo sąlygos

1. Kurioje klasėje mokosi Jūsų vaikas:
 - 5 klasė 6 klasė 7 klasė 8 klasė 9 klasė 10 klasė

2. Kaip suprantate dorinį ugdymą?
 - tai visapusiškas žmogaus ugdymas
 - tai disciplina padedanti atskleisti bendrąsias žmogaus vertybes ir jokus grįsti asmeninį/visuomeninį gyvenimą
 - tai etikos ir tikybos pamokos
 - kita.....

3. Jūsų vaikas mokykloje lanko:
 - etikos pamokas
 - tikybos pamokos

4. Kas lėmė Jūsų vaiko pasirinkimą vieno iš dviejų dalykų (etikos ar tikybos)? (galite pasirinkti kelis variantus)
 - dalykų turinys
 - mokymo stilius
 - noras tobulėti vienoje ar kitoje srityje
 - mokyklos vadovų įtaka (privalomų grupių sudarymas)
 - tėvų nuomonė
 - draugų įtaka
 - mokytojo asmenybė
 - kita.....

5. Ar Jūsų mokykloje mokiniams sudaromos sąlygos laisvai rinkis vieną iš dviejų dorinio ugdymo programų?
 - taip
 - ne
 - nežinau
 - kita

Dorinio ugdymo veikla/procesai

6. Ar Jus tenkina dorinio ugdymo veiklos organizavimas mokykloje?

Veiksniai	Taip	Ne	Neturiu nuomonės
Patogus tvarkaraštis			
Gausu mokymo priemonių			
Mokytojai nuolat tobulina savo profesinę kompetenciją			
Jaukios patalpos			
Galimybė naudotis informacinėmis technologijomis			

7. Ar dorinio ugdymo programos atitinka 5-10 klasių mokinių poreikius?

Dorinio ugdymo programos	Atitinka iš dalies	Atitinka	Neatitinka
5-6 klasių dorinio ugdymo programa			
7-8 klasių dorinio ugdymo programa			
9-10 klasių dorinio ugdymo programa			

Jeigu atsakėte, kad kuri nors iš programų neatitinka mokinių poreikių, pakomentuokite savo atsakymą.....

.....

8. Kurie iš išvardintų veiksnių labiau įtakoja dorinio ugdymo kokybę.

Veiksniai	Labai įtakoja	Mažai įtakoja	Neįtakoja	Nežinau
Švietimo politika				
Mokyklos vadovų vadybinė kompetencija				
Mokytojo asmenybė				
Mokytojo išsilavinimas, kvalifikacija				
Mokyklos administracijos teikiama pagalba ir parama mokytojams				
Ugdymo turinys				
Ugdymo planavimas				
Ugdymo metodai				
Socialinė ugdymo(si) aplinka				
Pamokų skaičius				
Pamokų tvarkaraštis				
Techninė bazė (patalpos, vadovėliai, mokymo medžiaga)				
Mokytojų tarpusavio bendradarbiavimo su kolegomis, specialistais, socialiniais partneriais				
Mokytojų bendravimas su mokinių tėvais				
Ugdymo užsibrėžtų tikslų realizavimas				
Ugdymo veiklos dviem mokslo metams				

sudarymas				
Mokinių motyvacija				
Mokinių ir mokytojų bendravimo kultūra				
Sąmoningas ir aktyvus mokinio įsitraukimas				
Doras pavyzdys ir auklėjimo patirtis šeimoje				
Vertinimas (įskaita, neįskaita)				
Kita				

Dorinio ugdymo rezultatai

9. Ar reikia dorinį ugdymą vertinti pažymiais?

- taip
- ne
- nežinau

10. Jūsų nuomonė, kaip dorinio ugdymo kokybę įtakotų vertinimas pažymiais?

- teigiamai
- neigiamai
- nežinau
- kita.....

11. Kas, Jūsų nuomone, kelia dorinio ugdymo vertinimo sudėtingumą?

- nėra gerai suformuotos dorinio ugdymo vertinimo sistemos, neapibrėžti kriterijai
- atsainus mokinių ir tėvų požiūris į dorinio ugdymo pamokas
- mokytojų pasyvumas
- sudėtinga vertinti vertybines nuostatas
- kita.....

12. Jūsų nuomone kokias iš išvardintų savybių mokiniai išsiugdo per dorinio ugdymo pamokas? (galite pasirinkti kelis variantus)

- pilietines demokratines nuostatas
- dorines nuostatas
- savivoką, pasitikėjimą savimi
- kritinį mąstymą
- problemų sprendimo gebėjimą
- kūrybiškumą
- iniciatyvumą
- atsakomybę
- bendravimo įgūdžius
- elgesio pokyčius
- gebėjimą savarankiškai pasirinkti dorinio ugdymo programą
- kita.....

Nominalinių kintamųjų, tarpusavio ryšiui tirti taikomas χ^2 (chi-kvadrat) kriterijus. Interpretacijai naudojama p reikšmė, jei p reikšmė mažesnė už 0,05, tai sakoma, kad kintamieji tarpusavyje susiję (koreliuoja). Kaip kintamieji susiję galima paanalizuoti iš kryžminių lentelių. Kryžminėse lentelėse vieno klausimo atsakymai kryžminasi su kito klausimo atsakymu.

	Veiksniai įtakoiantys dorinio ugdymo kokybę (koreliacijos tarp mokytojų ir tėvų)									
	Mokytojo išsilavinimas, kvalifikacija	Ugdymo turinys	Ugdymo planavimas	Ugdymo metodai	Socialinė ugdymosi aplinka	Techninė bazė	Mokytojų tarpusavio bendradarbiavimas	Ugdymo veiklos dviem moklo metams sudarymas	Mokinių motyvacija	Mokinių ir mokytojų bendravimo kultūra
Mokytojo išsilavinimas, kvalifikacija	1,000	,071	,239	-,298	,079	-,054	-,062	-,059	-,233	,003
Ugdymo turinys	,071	1,000	,190	-,078	,080	,212	-,400	,162	-,050	,366
Ugdymo planavimas	,239	,190	1,000	-,219	,371	,230	-,121	-,181	,187	-,153
Ugdymo metodai	-,298	-,078	-,219	1,000	-,165	,384	-,025	,337	,034	,236
Socialinė ugdymosi aplinka	,079	,080	,371	-,165	1,000	,365	,133	-,213	,111	-,333
Techninė bazė	-,054	,212	,230	,384	,356	1,000	-,270	,029	,109	,104
Mokytojų tarpusavio bendradarbiavimas	-,062	-,400	-,121	-,025	,133	-,270	1,000	-,054	,029	-,358
Ugdymo veiklos dviem moklo metams sudarymas	-,059	,162	-,181	,337	-,213	,029	-,054	1,000	,006	,188
Mokinių motyvacija	-,233	-,050	,187	,034	,111	,109	,029	,006	1,000	-,053
Mokinių ir mokytojų bendravimo kultūra	,003	,366	-,153	,236	-,333	,104	-,358	,188	-,053	1,000

Paryškintos reikšmės nurodo reikšmingą koreliacijos koeficientą.

Mokytojų ir mokinių santykiai

	Mokiniai bet kada gali kreiptis į mokytoją patarimo	Mokytojai gilinasi į iškilusias problemas mokykloje/namuose	Už mokymąsi ir rezultatus atsakingi patys mokiniai	Mokytojas ne tik perduoda dalyko žinias, o siekia informaciją apibendrinti	Mokytojas stengiasi palaikyti draugiškus santykius	Mokiniai skatinami mąstymui, refleksijai ir kt.
Mokiniai bet kada gali kreiptis į mokytoją patarimo	1,000	,524	,753	,451	,753	,777
Mokytojai gilinasi į iškilusias problemas mokykloje/namuose	,524	1,000	,496	,013	,496	,554
Už mokymąsi ir rezultatus atsakingi patys mokiniai	,753	,496	1,000	,753	1,000	,859
Mokytojas ne tik perduoda dalyko žinias, o siekia informaciją apibendrinti	,451	,013	,753	1,000	,753	,575
Mokytojas stengiasi palaikyti draugiškus santykius	,753	,496	1,000	,753	1,000	,859
Mokiniai skatinami mąstymui, refleksijai ir kt.	,777	,554	,859	,575	,859	1,000
Mokiniai dėl svarbių prižasčių neatlikę namų darbų yra pateisinami	-,364	,294	-,206	-686	-,206	-,185
Mokiniai gali kreiptis pagalbos po pamokų	,298	,278	,562	,298	,562	,516

Paryškintos reikšmės nurodo reikšmingą koreliacijos koeficientą.